

2006

Trinkov
koledar

KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO ČEDAD

MULTIUM DUBI TRINKO - 2006

**TK
06**

TRINKO CEDAR

2006

710

TRINKO CEDAR
MULTIUM DUBI TRINKO - 2006
TRINKO CEDAR
2006
710

TRINKO CEDAR
MULTIUM DUBI TRINKO - 2006
TRINKO CEDAR
2006
710

TRINKO CEDAR
MULTIUM DUBI TRINKO - 2006
TRINKO CEDAR
2006
710

6552/k

TRINKOV KOLEDAR za leto 2006

izdalo in založilo kulturno društvo "Ivan Trinko" – Čedad

Zanj: predsednik Michele Obit

registriran na sodišču v Vidnu dne 29.12.1998 št.30

Tisk: Juliagraf s.n.c. (Premariacco, UD) 2005

kdivantrinko@libero.it

tel., fax.: +39 0432.731386

Uredili: Lucia Trusgnach, Jole Namor (odgovorna urednica), Michele Obit

Slika na platnici: Paolo Petricig, Rdeči cvet, 1977

Likovni vložek: P. – Renzo Rucli, Tradicionalno in moderno pri Pavlu Petričiču

Prevodi: Jadranka Križman, Jole Namor

Izdajo sta omogočila Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in dežela Furlanija Julijska krajina

LETO 2005 IN SLOVENCİ VIDENSKE POKRAJINE

IOLE NAMOR

Leto 2005 je bilo jubilejno za kulturno društvo Ivan Trinko v Čedadu, ki je s številnimi pobudami proslavilo petdeset let plodnega kulturnega in političnega delovanja v korist slovenske manjšine v Videnski pokrajini. Med najbolj obiskane in odmevne prireditve sodijo fotografska razstava *Dialog* med nekdanjimi in sedanjimi prebivalci Tarčmuna in Sovodnjega, ki sta jih portretirala nekoč Valentino Trinco, letošnjo poletje pa Luca Laureati, literarni večer, ki ga je beneškemu pesniku in narodnemu buditelju posvetilo kulturno društvo Rečan ter koncert slovite skupine Kočani v gledališču Ristori, ki ga je društvo poklonilo vsemu mestu Čedad. Vrhunec praznovanja je bil 2. oktobra na samem sedežu društva, kjer je bil slavnostni občni zbor. Udeležili so se ga tudi nekateri ustanovitelji društva in sicer Viljem Černo, Gianni Tomasetig, Romano Tomasino, Lea Simiz in Liliana Bonini, ki so nam s svojimi pričevanji ponudili izjemno doživetje. 50-letnico društva so s svojo prisotnostjo in nagovorom počastili tudi senator Miloš Budin, podpredsednik državnega zbora Vasja Klavara in poslanec Jožef Školč. Krona vseh pobud pa je izdaja Trinkovih pesmi, ki so v samostojni knjigi izšle v Gorici leta 1897. Knjigo je tik pred koncem leta izdala ZTT, za izbor Trinkovih pesmi in poglobljeno spremno študijo je poskrbel Miroslav Košuta.

Leto smo kot običajno začeli s praznikom slovenske kulture in jezika na *Dnevu emigranta*. Posrečeno je bila v programu poudarjena navezanost beneških ljudi na domačo slovensko kulturo, ki ima svoj najplemenitejši izraz v nastopu Beneškega gledališča, sposobnost gledati vnaprej in se hkrati povezati s širšim slovenskim svetom, kot sta pokazali mladinska skupina Beneškega gledališča in Beneške korenine s svojo prvo CD ploščo. Beneško gledališče je pod režijo

Marjana Bevka uprizorilo komedijo *Mama je umarla dvakrat*, s katero je nastopilo na številnih prireditvah v naši deželi in v sosednjih krajih Slovenije ter zmagalo na festivalu v Mavhinjah, kjer je Roberto Bergnach prejel nagrado za najboljšo stransko moško vlogo. Govornika sta bila Giorgio Banchig in predsednik Pokrajine Marzio Strassoldo.

V polovici januarja je bila v Špetru predstavitev prve antologije beneške literarne ustvarjalnosti *Besiede tele zemlje*. Uredil jo je Miha Obit, izšla je pri ZTT in v njej so zbrana besedila Luise Battistig, Marine Cernetig, Viljema Černa, Alda Clodiga, Brune Dorbolò, Loredane Drecogne in Andreine Trusgnach. Beneški pesniki so se z njo ob glasbeni spremljavi Beneških korenin predstavili v Breginju, Jamljah, Trstu, Ljubljani in na Vilenici. Kulturni dogodek so v Špetru obogatili s fotografsko razstavo Graziana Podreccce *Prisluhniti*, ki jo je priredil Študijski center Nediža, s katero se je predstavil tudi na Vilenici.

Srečevanje, sodelovanje in kulturna izmenjava med Benečijo in Slovenijo še zlasti s Posočjem rastejo iz leta v leto. Obojestransko željo po tesnejših stikih potrjujemo na novoletnem srečanju v Kobaridu, ki je bilo letos že 35. S svojo prisotnostjo ga je oplemenitil predsednik slovenske vlade Janez Janša, prisoten je bil tudi predsednik deželne vlade Riccardo Illy. V imenu Slovencev videnske pokrajine je pozdravila Iole Namor.

Že 30. januarja je bil *Pust na odprti meji*, tokrat v Čeplesišču in udeležili so se ga tradicionalni pustovi iz Benečije in Posočja. Dan prej pa je bil v Hlodiču, na pobudo Pro loco Nediške doline, pomemben posvet o perspektivah turističnega razvoja Benečije, ki sta se ga udeležila tudi deželni odbornik Enrico Bertossi in predsednik deželnega sveta Alessandro Tesini. Na njem so predstavili bistvene dejavnosti in pobude, ki vrednotijo naš teritorij od kmetijstva, do kulinarčne ponudbe, poudarek pa je bil na specifičnem slovenskem kulturnem izrazu in nedotaknjem okolju, ki predstavljata dodatno vrednost Nadiških dolin.

Slovenska kulturno gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij za vidensko pokrajino sta dali pobudo za dvodnevni seminar, ki je potekal 19. in 20. februarja 2005 v Bistrici na Zilji na Koroškem. Udeležba je bila dobra, diskusija poglobljena in zelo plodna. Na tisti podlagi, je bil sestavljen zaključni dokument, o katerem je tekla razprava še v Čedadu, Tipani in Špetru, kjer je bil sprejet 10. junija 2005.

V špetrski občinski dvorani je bil 27. februarja pravljlični glasbeni popoldan. Ob

20. letnici Dvojezične šole so namreč predstavili koncert *Peter in volk*. Pri založbi Glesie furlane je pa izšla zadnja knjiga Faustina Nazzija *Chiesa e fascismo nella Slavia friulana. Anni venti*. V njej obravnava vlogo cerkve v obdobju fašizma v Benečiji.

Tam gor je moja vas je naslov koncerta in CD, ki so ga na sedmih koncertih po Avstraliji predstavili Godalni kvartet Glasbene matice z mezzosopranistko Eleno De Martin in pianistom Davidom Klodičem. Turnejo so na pobudo Zveze izseljencev-Slovinci po svetu izpeljali marca. Le v tistem mesecu so v Špetru predstavili izredno zanimiv dokumentarni film Martine Repinc z naslovom *San sanju, de pride en dan*. Dokumentarec RAI, ki pripoveduje zgodbo o beneških izseljencih so posneli v Benečiji, Charleroi in Liegi. Sodelovalo je tudi Beneško gledališče.

Marca praznujemo mednarodni dan žena. Letos smo na pobudo Zveze beneških žen v Špetru gledali spet delo *Mama je umarla dvakrat*, nekaj dni kasneje na Lesah pa premiero komedije *An oča za mojo hči*, ki jo je napisal in zrežiral Adriano Gariup.

Pomlad je letni čas, ko je v ospredju slovenska pesem, takrat se namreč odvija revija *Primorska poje*. Prvi koncert je bil 20. marca na Trbižu, kjer sta se srečali *Primorska in Koroška poje*, 17. aprila je bil že tradicionalni koncert v Zavarhu, v visoki Terski dolini. 3. aprila je kulturno društvo Rečan predstavilo izbor ali "kaplje", kot so sami rekli, starih Sejmov beneške pesmi. Posebnost je bila v tem, da je profesor Alessio De Franzoni priredil vse pesmi in jih spremljal na klavirju, zapeli pa so obiskovalci tečaja solopetja pri Glasbeni matici v Špetru, ki ga vodi Elena Pontini. Tudi ona je v poklon beneški ustvarjalnosti zapela nekaj pesmi, nastopil je tudi harmonikarski ansambel Glasbene matice, ki ga vodi prof. Aleksander Ipavec. Bil je lep kulturni dogodek.

Biti gospodarji na svoji zemlji je namen beneških kmetov, kot so povedali 22. aprila v Gorenjem Tarbiju (Srednje) na prvem občnem zboru Kmečke zveze iz Čedadada, ki je bila ustanovljena februarja 2003. V zadnjih 40. letih je število kmetij v Benečiji padlo za 40 odst., gozd pokriva že 70 odst. vsega teritorija, zato je bilo nujno potrebno, da se beneški kmetje povežejo med seboj in organizirajo. Kmečka zveza deluje kot sindikalna in strokovna služba, ki zastopa interese kmetov še zlasti v našem goratem predelu, obenem pa skrbi tudi za razvoj kakovosti in inovacijo beneškega kmetijstva.

Aprila in maja smo se na pobudo Slorija in Študijskega centra Nediža srečali z beneškimi diplomiranci, ki so v Sv. Lenartu, Grmeku, Sovodnji in Podbonescu predstavili svoje diplomske naloge. Bila je odlična priložnost, da bolje spoznamo beneško okolje in njegove posebnosti, pokazala pa nam je hkrati nemajhen intelektualni potencial, ki ga premoremo in na katerega lahko računamo.

Učenci petega razreda dvojezične šole iz Špetra so 30. aprila organizirali zanimiv posvet na temo dvojezičnosti. Povabili so več gostov, ki so govorili o svojih izkušnjah dvo- in večjezičnosti. Najbolj pričakovan je bil na koncu nastop Tinkare Kovač, ki je zapela v slovenščini, furlanščini in angleščini. Dva meseca kasneje smo jo spet poslušali, tokrat na odprtem, na lepem in dobro obiskanem koncertu v Dolenjem Tarbiju ob kresu svetega Ivana.

Maj je že 10 let v Čedadu mesec mladih in gledališča. Tako je bilo tudi letos na desetem *Mittelgedališču mladih za mlade*, ko se je na odru Ristorija zvrstilo okoli 1200 dijakov iz Furlanije, Črnegore, Madžarske, Avstrije in seveda Slovenije, odkoder so prišli učenci iz Bovca, Kobarida, Mosta na Soči in Cerknega. Nekaj dni prej so se le v Čedadu srečale šole iz Slovenije in našega območja, ki sodelujejo v projektu Interreg *Skupaj v Evropi*, katerega nosilec je dvojezična šola iz Špetra.

Konec maja je bila na Kolovratu, na pobudo Pro loco Nediške doline, predstavitev dogodkov iz prve svetovne vojne. Sodelovala je skupina Sentinelle del Lagazuoi, ki je prikazala življenje v zaledju fronte a tudi uprizorila spopad na bojni črti. Pobuda, ki sodi v program vodenih obiskov *Poti miru po stopinjah generala Rommla* je imela zelo lep uspeh in odziv tudi v vsedržavnih medijih. Jeseni so podobno pobudo, čeprav v manjšem obsegu, priredili tik pred vrhom Matajurja. Udeležila se jo je tudi skupina iz Bovca.

Na pol poti steze, ki povezuje Topolovo in Livek v Sloveniji, točno na mejni črti na Briezi, je bila 29. maja otvoritev umetniške poti, ki jo je naročila občina Grmek. Staro stezo so obnovili in očistili, postavili so tudi deset inštalacij, ki so delo umetnikov, ki so v preteklosti sodelovali na Postaji Topolovo. Otvoritve sredi gozda sta se udeležila tudi deželni odbornik Enzo Marsilio in pokrajinski odbornik Paride Cargnelutti.

Slovenski dialekt je 19. maja dobil svoje mesto v občinskem statutu občine Srednje, približno mesec dni kasneje tudi v občini Sovodnja.

Junija je bila v občini Srednje posebna pomlad. Na pobudo Občine so lepo

izpeljali projekt oživitve starih navad, ki so vezane na kres Svetega Ivana. Protagonisti so bili starejši vaščani, prišli so pa tudi profesorji z videnske univerze in znanstveno spregovorili o teh običajih v Benečiji in vsej deželi. Posebnost sredenjske pomladi so bili tudi labirinti, ki so jih ustvarili na travnikih v Dolenjem Tarbiju in v Gnjuduci. Najbolj doživet trenutek pa je bil koncert Tinkare, ki je zapela pod večer, ko se je že mračilo in so okrog in okrog, od Srednjega do Grmeka in Sovodenj, prižigali kresove. Bil je izjemen dogodek.

Julija je bila v Topolovem že tradicionalna *Postaja*, za poseben dogodek v vasi so pa poskrbeli predsednik deželne vlade Riccardo Illy in njegovi odborniki, ki so imeli redno sejo deželne vlade v Grmeku, na kosilo so šli pa v Topolove, kjer so se srečali z vsemi vaščani.

Poletje je bilo za nas vsekakor žalostno. 23. julija je prišlo do oskrunitve nagrobnega spomenika Ivana Trinka, ki so ga pomazali s kljukastimi križi in drugimi neofašističnimi simboli. 29. julija je bil na tarčmunskem pokopališču poklon msgr. Ivanu Trinku, ki se ga je udeležilo lepo število ljudi. Prvi je spregovoril Miha Obit, predsednik društva Ivan Trinko, ki je slovesnost priredilo. Spregovorili so tudi sovodenjski župan Lorenzo Cernoia, pokrajinski odbornik Fabrizio Cigolot in podpredsednik deželnega sveta Carlo Monai. Vsi so obsodili mazaško dejanje, ki je odraz mrtvih idej, kot je dejal Cigolot.

10. avgusta nas je po dolgi bolezni na tiho zapustil prof. Paolo Petricig, učitelj, likovni pedagog, umetnik, neutrudni organizator, raziskovalec naše zgodovine in avtor številnih publicističnih in strokovnih publikacij. Petricig je bil človek, ki je s svojim delom in s svojimi idejami odločujoče zaznamoval življenje zadnjih desetletij v Nadiških dolinah. Bil je ustanovitelj Dvojezičnega šolskega središča in predsednik Zavoda za slovensko izobraževanje, ki je šolo vodil in jo upravljal vse do sprejetja zaščitnega zakona in posledičnega podržavljenja. Redno je sodeloval s časopisom *Novi Matajur* in tudi s Trinkovim koledarjem, ki je po daljšem premoru tudi na njegovo spodbudo začel spet izhajati leta 1992 tokrat pod okriljem KD Ivan Trinko. Njegova je bila prvotna grafična zamisel koledarja z beneškimi gotskimi cerkvicami na platnici, njegov je tudi predlog, da bi vsako leto v posebnem razdelku, ki izhaja tudi samostojno, posvetili posebno pozornost enemu od beneških likovnih ustvarjalcev.

V polovici avgusta so Beneške korenine in nekateri naši kulturni delavci in ustvarjalci potovali v Kalabrijo in se udeležili Festivala albanske pesmi, ki je

podoben beneškemu... a dosti, dosti bolj bogat. Vsekakor ustvarila so se nova prijateljstva in nove povezave.

Z začetkom šolskega leta je septembra prišlo do novega uveljavljanja slovenskega jezika. Ob možnosti dodatnih 6 ur kurikularnega pouka v prvem razredu v Špetru so namreč omogočili študij slovenskega jezika (sicer dve uri tedensko) tudi v Svetem Lenartu. V novem šolskem letu obiskuje Dvojezično šolsko središče 189 otrok, 65 jih je v vrtcu, 124 v osnovni šoli, od katerih 27 v prvem razredu. Splošna slika v Benečiji pa ni spodbudna, saj je v vseh Nadiških dolinah le nekaj več kot 500 otrok od 6. do 14. leta. V vseh vrtcih jih je 146, v osnovnih šolah 245, v nižji srednji šoli pa 145.

Oktober je potekel v znamenju prireditev ob 50-letnici ustanovitve kulturnega društva Ivan Trinko. Bil pa je tudi čas, ko sta se odvijali dve slovesnosti, na katerih so se spomnili beneškoslovenskih partizanov, ki so se borili proti naci-fašizmu in zato plačali zelo visoko ceno. Prva slovesnost je bila v Prosnidu na pobudo Občine Tipana, kjer so odkrili spominsko ploščo duhovniku, intelektualcu, partizanu in univerzitetnemu profesorju Agostinu Černetiču. Druga je bila v vrtu šempetrske bolnišnice, kjer so slovesno odkrili ploščo v spomin na partizanskega komandanta in pediatra Maria Zdravljiča.

Tudi letos je bilo za *Burnjak* v Gorenjem Tarbiju zelo živahno. Manifestacija, ki je potekala tri weekende, je bila vsebinsko bogata in ponudila dosti dobrega in lepega. V okviru *Kogojevih dnevov*, ki so se prvič preselili v Benečijo, je bil koncert Godalnega kvarteta Glasbene Matice in pianista Davida Klodiča, nastopil je tudi slovenski pesnik in akademik Ciril Zlobec. Poslušali smo harmonikarski ansambel Glasbene matice iz Špetra in tudi poklon Antonu Birtiču, ki nam ga je ponudil ansambel Franci Kušar. V okviru *Burnjaka* je letos prišlo tudi do prvega mednarodnega srečanja kmetov, ki so se ga udeležili slovenski kmetje iz Furlanije Julijske krajine, Slovenije in Avstrije. *Burnjak* je sicer bil praznik kovanja, kmečkih pridelkov in izdelkov umetniške obrti iz Nadiških dolin, domačih sladčin ter beneških harmonikarjev. Uvedel pa ga je znastveni posvet o prehrani v Benečiji, ki ga je priredila videnska univerza.

V začetku novembra se je vsa rečanska dolina poslovila od svojega duhovnika pre Azeglia Romanina, ki je svoje pastirsko delo na Lesah začel 8. septembra 1961, ko mu je bilo 30 let in ga opravljal vse dokler ni zbolel. Umril je nekaj dni pred njegovim 74. letom starosti. Bil je izredno dinamičen in aktiven

duhovnik, ki je skrbel za duhovno življenje skupnosti, a tudi za njeno kulturno in ekonomsko rast. Bil je Furlan in se ni nikoli naučil slovenščine, bil pa je pozoren in spoštljiv do slovenskih korenin svojih faranov. Ni slučajno, da je bil med ustanovnimi člani in tudi prvi predsednik kulturnega društva Rečan.

Prvič je potekala v Benečiji podelitev štipendij iz sklada Dorče Sardoč, ki jih vsako leto dajejo tudi petim dijakom Dvojezične osnovne šole. Ob tej priložnosti so predstavili knjigo *Desetnjak Dorič pripoveduje*, v kateri so zbrana pričevanja Izidorja Predana. Uredila jo je Lida Turk, pobudo zanjo je pa dal Filibert Benedetič.

Tudi leto 2005 se je zaključilo v znamenju Božiča in bogate glasbene tradicije Benečije. Na pobudo Gorske skupnosti Ter-Nadiža-Brda so namreč organizirali tri Božične koncerte, v Ruoncu, Oblici in v Bardu.

V novo leto pa stopamo v znamenju velike zaskrbljenosti zaradi daljnovoda, ki naj bi iz osrednje Slovenije mimo Benečije prenašal električno energijo v Furlanijo. Zaskrbljenost in grenkoba sta veliki, zato ker se take pobude delajo mimo ljudi in krajevnih uprav in predvsem zato, ker ogrožajo okolje in zdrave prebivalcev ter izničujejo vse posege v smer socio-ekonomskega napredka Benečije. Ugotovitev pa je, da so vedno eni in isti tisti, ki plačujejo za razvoj ravnine in že itak močnejših krajev.

SKUPEN DOKUMENT SLOVENCEV VIDENSKE POKRAJINE

Slovenska kulturno-gospodarska zveza in Svet slovenskih organizacij za vidensko pokrajino sta dali pobudo za dvodnevni seminar, ki je potekal 19. in 20. februarja 2005 v Bistrici na Zilji na Koroškem. Udeležba je bila dobra, diskusija poglobljena in zelo plodna. Na tisti podlagi, je bil sestavljen dokument, o katerem je tekla razprava še v Čedadu, Tipani in Špetru, kjer je bil sprejet 10. junija 2005 in ga tu objavimo.

14. februarja 2001 se je za Slovence videnske pokrajine zaključilo dolgo povojno obdobje, ko so bile vse energije usmerjene v boj za preživetje in za priznanje. Sprejet je bil zaščitni zakon, ki nas priznava kot enakopravne Slovence in nam obenem ponuja tudi določene inštrumente, da se kot skupnost začnemo bolj učinkovito zoperstavljeni asimilaciji in istočasno nenehnemu praznjenju naših vasi in dolin. Vstop Slovenije v Evropsko unijo je dodatno utrdil položaj naše skupnosti in ji odprl nove možnosti rasti.

Danes imamo trdnejšo zakonsko podlago, naši upravitelji so se izrazili za vključitev v območje zaščite v 18. občinah, še vedno pa si moramo prizadevati za uveljavitev ustavnega načela enakih možnosti kot prebivalci goratega področja naše dežele in kot pripadniki slovenske manjšine.

Gospodarstvo

To pravico nam zagotavlja sam zaščitni zakon, ki v 21. členu predvideva posebno finančno postavko za socioekonomski razvoj. Dosedanje izkušnje dokazujejo, da je bil večji del teh sredstev nenamensko uporabljen in brez vsakršne vizije gospodarske krepitev obmejnega teritorija. Na podlagi teh ugotovitev je potrebno, da je

manjšina upoštevana kot subjekt in da bi tudi o teh sredstvih imela besedo posvetovalna komisija za probleme slovenske manjšine pri deželi oziroma, da občine namenijo omenjena sredstva delnemu financiranju evropskih razvojnih projektov.

Možni razvoj in smernice za nadaljnje delo.

Kadrovanje, šolanje in izpopolnjevanje v slovenskem jeziku so podlaga, na kateri se lahko gradi razvoj tega območja. Tudi ustanove in društva lahko kandidirajo na programe Interreg Italija – Slovenija, Cilj 2 in druge evropske sklade. Kulturni, verski in izletniški turizem je področje, na katerem razvijamo nove dejavnosti.

Vzporedno s tem je potrebno podpirati kmetijske in gozdarske dejavnosti, ki že obstajajo na vsem teritoriju in v tem smislu okrepiti vlogo Kmečke zveze v videnski pokrajini še posebej na območjih, kjer je gospodarstvo najbolj šibko.

Šola in kultura

Podržavljenje špetskega dvojezičnega šolskega središča pomeni nedvomno veliko pridobitev in vključitev slovenskega izobraževanja v naši pokrajini med normalne in vsakomur dostopne možnosti izbire. Potrebna pa je njegova nadgraditev z nižjo srednjo šolo ter s teritorialno razširitvijo na ves obmejni pas videnske pokrajine. Obenem je treba okrepiti povezavo šole z organizacijami na teritoriju in krajevnimi upravami. Na vsem obmejnem pasu videnske pokrajine in v furlanskih središčih, kjer je močno prisotna slovenska manjšina, je mimo tega potrebno spodbujati pobude in dejavnosti v smislu zakona 482/99, ki vrednotijo slovensko kulturo in sodelovanje s furlansko in italijansko stvarnostjo.

Tudi na področju kulture se pojavlja potreba po večji povezanosti in koordinaciji, kar izhaja iz množine pobud in prireditev ter iz okrepitve stikov znotraj slovenske manjšine v deželi in v odnosu do sosednjih krajev čez mejo. V takih okvirih bo tudi skrb za slovenski jezik dobila svoje mesto in pravi smisel.

Še posebno pozornost je treba nameniti občinama Bardo in Tipana, ki potrebujejo kulturnega animatorja, ki bo skrbel tudi za povezovanje že obstoječih pobud ter vidno vključevanje tiste stvarnosti v skupno manjšinsko življenje videnske pokrajine.

V duhu združene Evrope je treba ustvariti pogoje za kulturno in jezikovno pluralno družbo in v tem smislu še posebej pospešiti pobude čezmejnega sodelovanja, ki že potekajo.

Večnamensko središče

Kulturno delovanje še vedno ovira pomanjkanje primernih prostorov, kar onemogoča realizacijo domačih in gostujočih prireditev in hkrati zmanjšuje vidljivost slovenske manjšine.

Zamisel večnamenskega središča v Nadiških dolinah povezuje kulturno sfero in šolstvo, v ospredju pa ima skrb za mladino, za njeno vključitev v slovenski krog tudi s ponudbo primernih dejavnosti. Za mlade ljudi je zelo pomembno razvijanje izvenšolskih dejavnosti, kjer ima svoje vidno mesto slovenska beseda. Center bi moral združevati kulturno ponudbo z družabnostjo, to pomeni biti agregacijska točka tako za mlajše kot za starejše ljudi.

V tem smislu naj bi imel posebno vlogo tudi šport, ki je zdaj v domeni izključno italijanskih krogov.

To je prioritetni načrt, okrog katerega zbrati naše ljudi, posebno mlade.

Prizadevanja za realizacijo večjega načrta namreč delujejo kohezijsko, spodbujajo ustvarjalnost in usmerjajo v iskanje novih oblik dejavnosti.

Projekt zahteva tesno sodelovanje krajevnih uprav, dežele Furlanije Julijske krajine in Republike Slovenije.

Mediji

Slovenska manjšina v videnski pokrajini potrebuje in si zasluži več vidljivosti tako doma kot navzven. Potrebna je po eni strani večja prisotnost slovenskih medijev (deželni RAI, slovenski radio in TV, Primorski dnevnik in drugo časopisje) in več prostora v njih za vidensko pokrajino, po drugi strani pa tudi učinkovitejše obveščanje širše italijanske javnosti.

Ni sprejemljivo nadaljno odlašanje pri podpisu konvencije med družbo RAI in predsedstvom italijanske vlade; nerazumljiv je tudi mrk glede slovenskih televizijskih programov s strani slovenske javne televizije.

Promocija slovenske kulture in slovenskega jezika

Skrbeti moramo zato, da se v medijih pojavljamo kot skupnost z lastno fizionomijo, da tudi v odnosu do javnosti uveljavimo našo ustvarjalnost in vzbudimo zanimanje za to, kar delamo.

Potrebno je zbrati dokumentacijo (pričevanja, fotografije, dokumente...), da se okrepi naš zgodovinski spomin in na tej osnovi dogradi naša bodoča identiteta.

V tem bi pomembno vlogo lahko odigrali mladi s svojim znanjem, s sodobnimi pogledi in z novimi mediji (internet, časopis na spletu).

Vse to naj bi okrepilo našo težo v okviru same slovenske manjšine in s tem tudi materialne osnove za razvijanje normalnega delovanja. Nedopustno je namreč, da prihaja na celotno območje videnske pokrajine le desetina manjšini namenjenih sredstev.

Februar 1600

KOLEDAR / LETO 2005

LUCIA TRUSGNACH – CEKOVA

Januar

1	N	Mati božja Marija - Novo leto	
2	P	Bazilij - Gregor Nacijanski	
3	T	Presveto Jezusovo ime - Genovefa	
4	S	Favsta - Angela Folinjska	
5	Č	Simeon - Milena	
6	P	Sveti trije kralji	)
7	S	Lucijan - Rajmund	
8	N	Jezusov krst - Severin	
9	P	Julijan	
10	T	Viljem - Aldo	
11	S	Pavlin Oglejski, apostol Slovencev	
12	Č	Bernardo - Cezira - Tatjana	
13	P	Hilarij - Veronika	
14	S	Odorik iz Pordenona - Feliks	○
15	N	2. nav. nedelja - Pavel Puščavnik - Maver	
16	P	Marcel	
17	T	Anton Puščavnik	
18	S	Favstina	
19	Č	Marij - Pija - Suzana	
20	P	Sebastijan - Fabijan	
21	S	Neža (Jana)	
22	N	3. nav. nedelja - Vincencij - Anastazij	☾
23	P	Emerencijana	
24	T	Frančišek Saleški	
25	S	Spreobrnitev sv. Pavla	
26	Č	Timotej - Tit	
27	P	Angela Merici - Elvira	
28	S	Tomaž Akvinski	
29	N	4. nav. nedelja - Konstanc - Valerij	●
30	P	Martina	
31	T	Janez Bosco	

Marec

1	S	Albin - pepelnica	
2	Č	Neža - Simplicijan	
3	P	Ticijan - Marin - Henrik	)
4	S	Kazimir - Lucij	
5	N	1. post. nedelja - Evzebij	
6	P	Fridolin	
7	T	Felicita in Perpetua	
8	S	Janez od Boga	
9	Č	Frančiška Rimska	
10	P	Emilijan - 40 mučencev iz Sebaste	
11	S	Sofronij - Konstantin	
12	N	2. post. nedelja - Gregor - Maksimilijan - kvatrnica	
13	P	Patricija - Kristina	
14	T	Matilda	
15	S	Klemen	○
16	Č	Hilarij - Herbert	
17	P	Patricij	
18	S	Ciril Jeruzalemski	
19	N	3. post. nedelja - Sveti Jožef	
20	P	Klavdija	
21	T	Justinijan - Hugolin	
22	S	Lea - Nino	☾
23	Č	Rebeka - Turibij iz Mongr.	
24	P	Flavij - Dionizij	
25	S	Gospodovo oznanjenje	
26	N	4. post. nedelja - Emanuel	
27	P	Lazar - Rupert	
28	T	Marija Praška	
29	S	Bertold	●
30	Č	Amedej Savojski - Joahim	
31	P	Gvido - Modest	

April

ISM

1	S	Hugo - Teodora - Marčela	
2	N	5. post. nedelja - Frančišek Pavelski - tiha nedelja	
3	P	Rihard - Gracija	
4	T	Izidor	
5	S	Vincenc Ferreri	)
6	Č	Irenej Sirmijkski - Marcellin	
7	P	Janez de la Salle - Herman	
8	S	Tomaž Tolentinski - Valter	
9	N	Cvetna nedelja - Ojčinca - Demetrij	
10	P	Ezekijel prerok	
11	T	Stanislav	
12	S	Julij - Lazar	
13	Č	Veliki četrtek	○
14	P	Veliki petek	
15	S	Velika sobota	
16	N	Velika noč	
17	P	Velikonočni ponedeljek	
18	T	Apolonij - Elevation	
19	S	Ema - Leon	
20	Č	Neža - Sara	
21	P	Anzelm - Konrad - Aleksandra	☾
22	S	Hugo - Leonida	
23	N	2. velik. nedelja - Jurij - Helena - bela nedelja	
24	P	Fidelis iz Sig.	
25	T	Marko Evangelist - dan osvoboditve	
26	S	Marcellin - Marija, mati dobrega sveta	
27	Č	Cita - Hozana	●
28	P	Peter Chanel	
29	S	Katarina Sienska	
30	N	3. velik. nedelja - Pij V. - Jožef Cottolengo	

Maj

1	P	Jožef delavec - praznik dela	
2	T	Atanzij	
3	S	Filip in Jakob, apostola	
4	Č	Florijan (Cvetko)	
5	P	Leo - Gotard	)
6	S	Dominik Savio	
7	N	4. velik. nedelja - Gizela - Gušto - Flavij	
8	P	Viktor	
9	T	Katarina	
10	S	Antonin	
11	Č	Mamert	
12	P	Leopold	
13	S	Mafalda - Fatimska Mati božja	○
14	N	5. velik. nedelja - Matija ap. - Bonifacij	
15	P	Zofija (Sonija)	
16	T	Janez Nepomuk - Ubald	
17	S	Paskal Baylon - Jošt	
18	Č	Erik - Janez I.	
19	P	Ivo - Leonard - Peter Celestin	
20	S	Bernardin Sienski	☾
21	N	6. velik. nedelja - Fabij - Dino	
22	P	Rita - Marjeta	
23	T	Deziderij - Janez Rossi - Leon	
24	S	Marija pomočnica kristjanov	
25	Č	Beda - Urban	
26	P	Filip Neri	
27	S	Avguštin Cant.	●
28	N	Vnebohod - Emilij - German	
29	P	Katarina	
30	T	Ferdinand - Kancijan	
31	S	Marijino obiskanje	

Junij

1	Č	Justin - Fortunat	
2	P	Marcelin - Peter in Erazem	
3	S	Karel Lwanga in tov.	
4	N	Binkošti - Majenca - Brezmadežno Marijno srce	)
5	P	Bonifacij	
6	T	Pavlina- Norbert	
7	S	Robert	
8	Č	Medard - Mino	
9	P	Primož in Felicijan - Efrem	
10	S	Bogumil	
11	N	Sveta Trojica - Barnaba, sodelavec ap. - kvatrnica	○
12	P	Edoardo Poppe - Jolanda	
13	T	Anton Padovanski	
14	S	Valerij - Elizej prerok	
15	Č	Vid	
16	P	Beno - Avrelijan	
17	S	Albert - Ranieri	
18	N	Sveto Rešnje telo - Marina - Marcel	☾
19	P	Gervazij in Protazij	
20	T	Silverij - Mihelina	
21	S	Alojzij Gonzaga	
22	Č	Pavlin iz Nole	
23	P	Jožef Cafasso - Agripina	
24	S	Rojstvo Janeza Krstnika	
25	N	12. nav. nedelja - Diogen - Eleonora	●
26	P	Vigilij	
27	T	Hema Krška - Ciril Aleks.	
28	S	Irenej - Ada	
29	Č	Peter in Pavel ap.	
30	P	Emilijana - Prvi mučenci	

Julij

1	S	Estera - Oliver	
2	N	13. nav. nedelja - Adeodat - Oton	
3	P	Tomaž ap.	)
4	T	Urh - Elizabeta Port.	
5	S	Ciril in Metod	
6	Č	Marija Goretti - Sveta Marija zdravja	
7	P	Klavdij - Vilibald - Izaija prerok	
8	S	Hadrijan - Kilijan - Evgen	
9	N	14. nav. nedelja - Veronika Giuliani - Pavlina	
10	P	Rufina - Amalija	
11	T	Benedikt - Olga	○
12	S	Mohor in Fortunat	
13	Č	Henrik - Joel in Ezra	
14	P	Kamil de Lellis	
15	S	Bonaventura (Bogdan)	
16	N	15. nav. nedelja - Karmelska Mati božja	
17	P	Aleš	⊂
18	T	Friderik	
19	S	Arsen - Zlatka	
20	Č	Marjeta - Elija prerok	
21	P	Lovrenc iz Brindisija - Danijel	
22	S	Marija Magdalena	
23	N	16. nav. nedelja - Brigita	
24	P	Kristina - Krištof	
25	T	Jakob Starejši ap.	●
26	S	Ana in Joahim	
27	Č	Natalija - Gorazd in Kliment	
28	P	Nazarij in Celzij - Viktor	
29	S	Marta	
30	N	17. nav. nedelja - Peter Krizolog - Angelina	
31	P	Ignacij Lojolski	

Avgust

1	T	Alfonz M. Ligvorij	
2	S	Evzebij iz Vercellija	☽
3	Č	Lidija	
4	P	Janez M. Vianey	
5	S	Marija Snežna (Nives) - Emidij	
6	N	18. nav. nedelja - Jezusovo spreminjenje na gori Tabor	
7	P	Kajetan	
8	T	Dominik	
9	S	Roman	○
10	Č	Lovrenc	
11	P	Klara (Jasna) - Suzana	
12	S	Lelija - Inocenc	
13	N	19. nav. nedelja - Poncijan in Hipolit - Antonin	
14	P	Maksimilijan Kolbe	
15	T	Marijino Vnebovzetje - rožinca	
16	S	Rok	☾
17	Č	Hijacint	
18	P	Helena	
19	S	Janez Eudes - Ludvik - Marjan	
20	N	20. nav. nedelja - Bernard	
21	P	Pij X.	
22	T	Devica Marija kraljica	
23	S	Roža iz Lime	●
24	Č	Jernej ap. (Bartolomej)	
25	P	Ludvik IX.	
26	S	Aleksander - Tarcizij - Ivana	
27	N	21. nav. nedelja - Monika	
28	P	Avguštín	
29	T	Janezov glavosek - Sabina	
30	S	Feliks (Srečko) - Gaudencij	
31	Č	Rajmund (Rajko)	☽

September

1	P	Egidij (Tilh)	
2	S	Elpidij - Antonin - Licinij	
3	N	22. nav. nedelja - Gregor Veliki	
4	P	Rozalija (Zalka)	
5	T	Lovrenc Giustiniani - Viktorin	
6	S	Zaharija prerok	
7	Č	Marko Križ. - Regina	○
8	P	Rojstvo Device Marije (bandimica)	
9	S	Peter Klaver	
10	N	23. nav. nedelja - Nikolaj Tolentinski	
11	P	Prot in Hijacint	
12	T	Marijino ime - Inocenc	
13	S	Janez Križ. Zlatousti	
14	Č	Povišanje svetega Križa	☾
15	P	Žalostna Mati božja (Dolores)	
16	S	Kornelij in Ciprijan	
17	N	24. nav. nedelja - Robert Belarmin	
18	P	Jožef Kup.	
19	T	Januarij	
20	S	Evstahij - Suzana	
21	Č	Matej (Matevž) ap. in ev.	
22	P	Mavricij - Tomaž Vil.	●
23	S	Tekla - Pater Pij iz Pietralcine - Lin	
24	N	25. nav. nedelja - Anton M. Slomšek - kvatrnica	
25	P	Nikolaj iz Flue - Avrelija	
26	T	Kozma in Damijan	
27	S	Vincencij Pavelski	
28	Č	Venceslav	
29	P	Mihael, Gabrijel, Rafael nadangeli	
30	S	Hieronim	☽

Oktober

1	N	26. nav. nedelja - Terezija Deteta Jezusa	
2	P	Angeli varuhi	
3	T	Evald - Romana	
4	S	Frančišek Asiški	
5	Č	Luigi Scrosoppi - Flora - Placid	
6	P	Bruno	
7	S	Rožarska Devica Marija - Julija	○
8	N	27. nav. nedelja - Simon - Demetrij	
9	P	Dionizij	
10	T	Frančišek Borgia - Florencij	
11	S	Janez XXIII. - Emilijan	
12	Č	Serafin - Amelij	
13	P	Fatimska Mati božja - Edvard	
14	S	Kalist I.	☾
15	N	28. nav. nedelja - Terezija V. Avilska	
16	P	Marjeta Alacoque - Hedvika	
17	T	Ignacij Antiohijski	
18	S	Luka evangelist	
19	Č	Pavel od Križa - Laura	
20	P	Irena - Bertilla - Zora - Danijel	
21	S	Uršula - Vendelin	
22	N	29. nav. nedelja - Marija Saloma	●
23	P	Janez Kapistran	
24	T	Dejan - Anton Klaret	
25	S	Krizant in Darija	
26	Č	Lucijan - Evarist	
27	P	Vincenc - Sabina	
28	S	Simon in Juda Tadej ap.	
29	N	30. nav. nedelja - Narcis - Hermelinda	☽
30	P	Angel - Benvenuta	
31	T	Lucilla	

November

1	S	Vsi sveti	
2	Č	Verne duše	
3	P	Viktorin Ptujski - Just - Silvija	
4	S	Karel Boromejski (Drago)	
5	N	31. nav. nedelja - Zaharija in Elizabeta	○
6	P	Lenart	
7	T	Lazar - Ernest	
8	S	Bogomir - Deodat (Bogdan)	
9	Č	Božidar - posvetitev lateranske bazilike	
10	P	Leon Veliki	
11	S	Martin iz Toursa	
12	N	32. nav. nedelja - Jozafat	☾
13	P	Stanislav Kostka - Diego	
14	T	Nikola Tavelić	
15	S	Albert Veliki - Leopold	
16	Č	Jedrt - Marjeta Škotska	
17	P	Elizabeta Ogrska	
18	S	Odo - posvetitev bazilike sv. Petra	
19	N	33. nav. nedelja - Matilda - Epimak in Aleksander	
20	P	Edmund	●
21	T	Darovanje Device Marije	
22	S	Cecilija	
23	Č	Klemen	
24	P	Krizogon - Firmina	
25	S	Katarina Aleksandrijska	
26	N	34. nav. nedelja - Leonard Port.	
27	P	Virgil - Valerijan Oglejski	
28	T	Gregorij - Berta	☽
29	S	Saturnin	
30	Č	Andrej ap. (Štandrež)	

December

1	P	Eligij	
2	S	Bibijana (Živa)	
3	N	1. adv. nedelja - Francišek Ksaver	
4	P	Barbara	
5	T	Avrelijan - Saba	○
6	S	Miklavž	
7	Č	Ambrož	
8	P	Brezn. spočetje Device Marije	
9	S	Valerija - Peter Fourier - Sirij	
10	N	2. adv. nedelja - Loretska Mati božja	
11	P	Damaz I. - Savinij	
12	T	Ivana Frančiška de Chantal	☾
13	S	Lucija	
14	Č	Janez od Križa	
15	P	Silvija - Kristina - Virginija	
16	S	Albina - Adelajda (Adelina)	
17	N	3. adv. nedelja - Lazar iz Betanije - kvatrnica	
18	P	Gracijan - Adela	
19	T	Urban V. - Favsta	
20	S	Evgenij in Makarij	●
21	Č	Peter Kanizij	
22	P	Demetrij - Remo	
23	S	Janez Kancij - Viktorija	
24	N	4. adv. nedelja - Sveti večer - Adam in Eva	
25	P	Božič	
26	T	Štefan	
27	S	Janez ap. in ev. - Fabijola	☽
28	Č	Sveta družina - Nedolžni otroci, mučenci	
29	P	Tomaž Becket - David	
30	S	Evgen - Ruggero	
31	N	Silvester	

LETO 2006

Leto 2006 je navadno leto, ima 365 dni, začne in konča se v nedeljo. Februar ima 28 dni. Vladar leta 2006 je Luna. Cerkveno leto se začne s prvo adventno nedeljo 27. novembra 2005 in traja do prve adventne nedelje 3. decembra 2006. Pri nedeljskih mašah se berejo berila in evangeliji iz leta B.

Letni časi:

Pomlad: 20. marca. Sonce stopi v znamenje Ovna ob 19,26 uri.

Pomladni ekvinokcij. Začne se pomlad.

Poletje: 21. junija. Sonce stopi v znamenje Raka ob 14,26 uri.

Poletni solsticij. Začne se poletje.

Jesen: 23. septembra. Sonce stopi v znamenje Tehtnice ob 6,03 uri.

Jesenski ekvinokcij. Začne se jesen.

Zima: 21. decembra. Sonce stopi v znamenje Kozoroga ob 1,22 uri.

Zimski solsticij. Začne se zima.

Na *poletni čas* (kazalce na uri premaknemo eno uro naprej) prestopimo v noči na zadnjo nedeljo v marcu (26. marca); *na sončni čas* pa se vrnemo v noči na zadnjo nedeljo v oktobru (29. oktobra), ko premaknemo kazalce za eno uro nazaj.

Premakljivi prazniki v novem letu

Pepelnica: 1. marca. Prva kvatrna nedelja: 12. marca. Velika noč: 16. aprila.

Vnebohod: 25. maja. Majenca, Binkošti: 4. junija. Presveta Trojica, Druga kva-

trna nedelja: 11. junija. Presveto Rešnje telo: 18. junija. Tretja kvatrna nedelja: 24. septembra. Prva adventna nedelja: 1. december. Četrta kvatrna nedelja: 17. decembra.

Leto 2006 je pod znamenjem Lune, ki je edini Zemljin naravni satelit. Od Zemlje je Luna oddaljena 384.000 km, njen premer je 3476 km. Nima atmosfere. Vrti se okoli Zemlje od zahoda proti vzhodu v oddaljenosti od 363 do 405.000 km. Luna ni premična, samo spremlja Zemljo in potuje vsako leto z njo okoli Sonca, zraven se vrti okoli svoje osi; svoj tek okoli Zemlje dovrši v 27 dneh, 7 ur in 43 minut.

Luna je drugi najsvetlejši objekt na nebu za Soncem. Poznana je iz prazgodovinskih časov. Rimljani so jo imenovali *Luna*, Grki *Selene* in *Artemis*. Luno je leta 1959 prvo obiskalo sovjetsko vesoljsko vozilo *Luna 2*. Julija 1969 je Neil Armstrong kot prvi človek, stopil na Lunina tla. Luna je edino telo iz katerega so prinesli vzorce na Zemljo. Večina kamnin na površju Lune je starih med 4,6 in 3 milijarde let. To se naključno sklada z najstarejšimi kamninami na zemlji, ki so redko starejše od treh milijard let. Zato Luna podaja dokaze o zgodnji zgodovini Sončnega sistema, ki jih ne dobimo na Zemlji.

Vpliv Lune

Luna je eden izmed najpomembnejših in najvplivnejših nebesnih teles, saj je Zemlji najbližja in zelo hitro menja svoj položaj. Na svoji poti okoli Zemlje prehaja iz enega znamenja v drugega in te spremembe na nebu se odražajo tudi v našem razmišljanju, obnašanju in razpoloženju.

V simboliki predstavlja Luna princip Yin – ženski simbol, mati, ženska, otroštvo, navezanost, noč. Pod njenim vplivom je lahko človek potrpežljiv, nestalen, ozkosrčen, domiseln, sočuten, pa tudi nezanesljiv. Njeno delovanje se izraža v občutkih, vtisih, razpoloženjih, ne vzpodbuja aktivnosti, vzpodbuja pa domišljijo, navezanost na preteklost in otroštvo, spomine in družino. Predstavlja način, kako je človek doživel svojo mater; pri ženski način občutenja lastnega materinstva, pri moškem pa način občutenja druge ženske.

Telesno je tesno povezana s čustvi, s prebavili, z vsemi vegetativnimi in razmnoževalnimi funkcijami. Prav tako tudi z nezavednimi psihološkimi procesi

(izkušnje, vzorci, navade). Nadzoruje telesne tekočine, trebuh, maternico, levo stran telesa in čutilo okusa.

Lunina leta so navadno bolj mokra kot suha, bolj mrzla kot topla, poletje je vroče a večkrat tudi hladno.

Pomlad: je zelo mokra, zraven tega pa precej topla, mraz ni redek pojav. Posebno bo ves marc mrzel, april precej deževen. V prvi polovici maja bo lepo vreme potem pa dež in mraz. Meseca junija bo vreme lepo in včasih bo rosil topel dež.

Poletje: včasih je precej vroče, večkrat hladno. Od konca avgusta vse do polovice septembra bo mokro in mrzlo, potem pa močno spremenljivo.

Jesen: ponavadi je vlažna in hladna; sprva je mokra in nestanovitna, po polovici oktobra zelo mrzla. November je precej deževen.

Zima: je srednje mrzla, vlažna in deževna. Decembra bo hitro sneg in za snegom veliki nalivi; po 20. decembru bo precej mrzlo in oblačno vse do 12. januarja. Večkrat se ponovijo močni nalivi ter zapade sneg. Po polovici februarja se bo vreme izboljšalo. V začetku bo marec neugoden in mrzel, potem nekaj dni zelo topel, na koncu se ponovi hud mraz.

Ustanovitelji društva Ivan Trinko Gianni Tomasetig, Romano Tomasino, Lea Simiz, njihova učiteljica in mentorica Jožica Tomsic, Viljem Černo, Liliana Bonini.

PETDESET LET V SLUŽBI SLOVENSKE KULTURE NA NAŠEM TERITORIJU

Petdesetletnico delovanja kulturnega društva Ivan Trinko so v nedeljo 2. oktobra v Čedadu počastili najprej v prostorih društva, kjer je bil slavnostni občni zbor, nato v gledališču Ristori s koncertom priljubljenega Kočani orkestra, ki je želel biti poklon društva vsemu mestu in ga je mesto prav toplo sprejelo.

»Petdeset let v službi slovenske kulture na našem teritoriju, to je privlačna igra spominov, zgodovina, ki se jo spleča ponovno prehoditi. Ne samo zato, da tako lahko občutimo majhen, a nenadomestljiv ponos za to, kar so in smo naredili, pač pa tudi zato, da čutimo odgovornost, da ta obletnica ni cilj, pač pa temelj za nadaljnjo zgodbo, ki jo začenjamo sedaj živeti,« je dejal v svojem pozdravnem govoru predsednik Miha Obit in se vprašal: »Če se neustavljive mode izčrpajo v enem letnem času, če ideologije, ki se zdijo neskončne, izginejo v nekaj letih, ali lahko dogodki, ki so se začeli pred petdesetimi leti postanejo zgodovina?«

Njegov odgovor je bil pritrdilen, saj je zgodovina kulturnega društva Ivan Trinko na nek način tudi zgodovina Benečije zadnjih petdesetih let.

Nato je Obit na kratko orisal pot društva in razvoj njegove kulturno-politične vloge, na katero so seveda vplivali tudi posamezni predsedniki. Prvi je bil Mario Kont, za njim je prišel Izidor Predan, sledil mu je Viljem Černo, nato sta bila izvoljena Beppino Crisetig in Marino Vertovec, pred tremi leti je vodstvo prevzel Miha Obit.

Pot društva je bila dolga, polna ovir in težav, vztrajnost in prizadevnost ljudi, ki so v njem delovali je postopoma podrla zid nezaupanja in nasprotovanja in društvo je preraslo v pomemben dejavnik dialoga v obmejnem prostoru, je

poudaril Obit. Podčrtal je priznanje kot ustanova primarnega pomena, ki mu ga je podelila deželna uprava in zaključil: »Naša pot je bolj široka kot nekoč, imamo več prijateljev in nove možnosti sodelovanja, ne pozabljamo na preteklost in ni nas strah prihodnosti. Po tej poti nameravamo iti naprej«.

Slavnostne seje so se udeležili ugledni gostje, med njimi senator Miloš Budin, podpredsednik slovenskega parlamenta Vasja Klavora, slovenski generalni konzul v Trstu Jože Šušmelj, predsednik gorske skupnosti Corsi, župana Tolmina in Kobarida Ernest Kemperle in Pavel Gregorčič, načelnik tolminske upravne enote Zdravko Likar, predsednik ZSKD Marino Marsič, slovenska poslanca Jožef Školč in Aleš Gulič ter dolgoletna vzgojiteljica in mentorica beneških dijakov v Dijaškem domu Jožica Tomšič.

Prvi je spregovoril senator Miloš Budin, ki je društvu izrekel priznanje v imenu celotnega prostora za dragoceno delovanje v smeri razvijanja medkulturnega dialoga.

Poslanec Vasja Klavora se je obvezal, da bodo vsaj sosednji primorski poslanci naredili vse, kar je mogoče, da bo slovenska vlada blizu potrebam društva, generalni konzul Jože Šušmelj, pa je podčrtal pomen dolgoletnega boja Slovencev videnske pokrajine za emancipacijo in formalno priznanje.

Pozdravil je (po beneško) tudi poslanec Jožef Školč, ki je šele kot dijak sodeloval z društvom ob organizaciji Kamenice.

Zadnji je pozdravil in čestital predsednik ZSKD Marino Marsič.

Praznovanje se je nadaljevalo v gledališču Ristori, s koncertom makedonske skupine Kočani orkestar, ki ga je društvo Ivan Trinko poklonilo svojim sodelavcem in prijateljem in priredilo v sodelovanju z goriškim Kulturnim domom v okviru ciklusa Across the border.

PONOS IN VESELJE ZA TEŽKO, A DOBRO IZBIRO

Na slavnostnem občnem zboru ob 50-letnici društva je bil Viljem Černo vesel, sproščen in očitno ponosen. Tudi najbolj grenke trenutke iz povojnega časa je omenil z "lahkotnostjo", značilno za tiste, ki imajo za sabo dosti tudi trdih izkušenj in kar seveda ne pomeni, da ni spomin grenak in boleč. Nekatera imena ljudi, ki so Slovence ustrahovali in jih zapostavljali, je pa zamolčal. On je pač tak. Ponudil je nekaj utrinkov iz dijaških let v Gorici, ko sta z Giannijem Tomažetičem recitirala poezije Ivana Trinka in tudi iz kasnejših let v Benečiji. Spomnil se je prvega kulturnega večera o Ivanu Trinku, ki ga je kot predsednik društva organiziral v Škrutovem. Predavali so prof. Bednarik in duhovnika Marino Qualizza in Jožko Kragelj, poslušali so pa nasprotniki, vpisani v seznamih Gladia. Omenil je tudi dan, ko mu je uspelo pripeljati na sedež društva takratnega ministra Andreatta. Največ besed pa je imel o svojih prijateljih in sošolcih, ki so bili skupaj z njim ustanovni člani društva in so, kot je dejal, nesli slovensko kulturo in ponos po vsem svetu. Pa ne vselej po lastni želji in izbiri. Gianni Tomasetig je prišel iz Rima. Povedal je, da je v slovenskih šolah v Gorici preživel krasna leta. Nadaljeval je študij v Neaplju in Urbinu, kjer je večkrat diplomiral. »Hotel sem biti v Rimu, da dokažem našim ljudem, da je slovenska šola dobra, da velja kot vse druge in da če se Benečani lotijo študija lahko uspejo.«

Gianni Tomasetig še živi v Rimu, a se je v Benečijo vrnil z darilom, s štirimi knjigami, ki so izšla zadnja leta in nam jih poklonil, z njimi pa širi vedenje o naši deželici v italijanskem okolju.

Liliana Bonini se je vrnila iz Avstralije.

»Tisti daljni dan v oktobru 1955 je za mene le siv spomin, kakor blede sanja.

Jasno pa mi je, kako je Viljem Černo predstavil najlepši govor s svojo prepričljivo besedo in trdnim upanjem. Jaz sama sem se takrat počutila šibka in zelo občutljiva. Zame je to bilo skoraj prešerna sanja in moje upanje, da bi nekaj pametnega in pomembnega vzkliklo iz tega in uspelo, je bilo rahlo...

Sram me je danes, da sem bila tako šibka in da nisem videla vse tiste sile in moči v mojih sošolcih in prijateljih, ki bi nekdam prodrli skozi vse ovire in težave. Moje opravičilo naj bo tole: morda mi ni bilo usojeno, da bom ostala in sodelovala.«

Usoda jo je odpeljala v tujino, kjer živi že 48 let. »Sledila sem, kolikor mi je bilo mogoče vaše delo in vaš trud in danes sem izredno vesela, da je iz tistega semena vzkliklo toliko lepega in dobrega.«

Zelo sproščeno in duhovito je nato Romano Tomasino iz Subida začel pripovedovati. Imel je diplomu srednje šole, kar ni bilo takrat tako razširjeno in ko je bilo treba iti k vojakom se je prijavil za oficirsko šolo. Naivno, očitno, saj so ga poslali domov. Iz političnih razlogov seveda. Zaradi slovenskih šol ni bil očitno zanesljiv za italijansko državo. Neko zadoščenje pa je doživel, ko se je kot uslužbenec na davčni upravi v središču Vidna odkrito in sproščeno pogovarjal slovensko z ljudmi iz našega prostora.

Zadnja je spregovorila Lea Simiz iz Prosnida, ki je doživela kot je sama povedala pravo odisejo. Začelo se je zelo zgodaj, leta 1956, ko je imela diplomu učiteljskega znanja in ustrezne pogoje, a so ji v domačih krajih zaprli vrata že pri prvi suplenci. »Ker sem bila komunistka« je rekla Lea Simiz. Tak pečat so namreč imeli vsi v videnski pokrajini, ki so govorili in gojili slovensko besedo. »In morala sem iti v inozemstvo. Še danes ne morem govoriti, ker imam polno jeze v sebi«, je pesimistično, a bojevito zaključila.

Vsa pričevanja so bila enkratna, človeško topla, včasih ganljiva. Razodela so nam drobce iz osebne in skupne zgodovine, izkušnje mladih ljudi, ki so se iz ekonomsko zapostavljenega območja z nemajhnimi žrtvami in z izobražbo dvignili, a so bili ponovno potisnjeni na rob, če ne celo izobčeni. In pokazala norost povojne obmejne politike demokratične Italije.

50-letnica
društva Ivan Trinko
1. Utrinek s slavnostnega
občnega zbora.

2. Kočani orkestar
v gledališču Ristori.

3. Predstavitve knjige
Giannija Tomasetiga
na občini v Sovodnji.

OBRAZ NAŠE SKUPNOSTI V DVOJNEM OGLEDALU

Pester program prireditev ob 50. letnici ustanovitve kulturnega društva Ivan Trinko so v petek 30. septembra uvedli v cerkvi S. Maria dei Battuti v Čedadu z otvoritvijo fotografske razstave "Tin Piernu – Luca Laureati: Dialog".

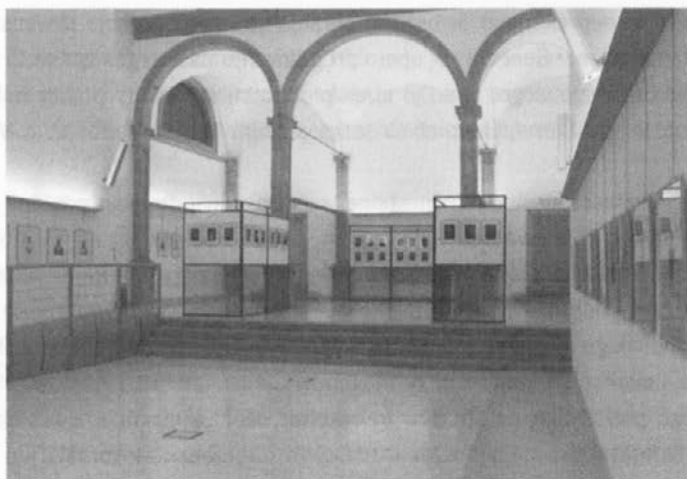
»Pomislili smo, da bi bilo lepo povezati čase, ko je bilo društvo Ivan Trinko ustanovljeno, z današnjimi dnevi«, je v svojem pozdravu dejal predsednik Michele Obit. Tako je v sodelovanju s študijskim centrom Nediža nastala dvojna razstava, oz. razstava v dveh poglavjih, na kateri so razstavljen fotografije Valentina Trinca, Tina Piernovega, ki so nastale v obdobju od 50. do 70. let ter fotografije, ki jih je Luca Laureati naredil letos poleti ob vaškem prazniku na Tarčmunu in v Sovodnji.

»Ustvaril se je dialog brez besed, s starimi in novimi obrazy naših dolin«, je nadaljeval Obit, »ki nas opozarja, da ne smemo odrezati niti s preteklostjo, čeprav se nam zdi oddaljena, saj v hrupu in naglici današnjega sveta tvegamo, da pozabimo, kdo smo. In to je tudi eden od glavnih ciljev društva Ivan Trinko«. Za njim je v imenu Občine Čedad, ki je dala pokroviteljstvo razstavi, spregovoril odbornik Stefano Balloch. Nato je beseda šla umetniku Lucu Laureatiju, ki je petdeset let kasneje po Tinu Piernovemu, seveda z drugimi sredstvi in nameni, portretiral isto skupnost. Če je Valentino Trinco slikal ljudi pretežno iz praktičnih razlogov, saj so vsi potrebovali slike za dokumente, s to razstavo Laureati nadaljuje s svojim dolgoletnim dokumentiranjem teritorja, kar doživlja tudi kot odgovor na proces standardizacije, kulturne poplitvitve ali kot ji danes pravimo globalizacije. Doslej je usmerjal svojo pozornost na spremembe in preoblikovanja urbanega in agrarnega okolja, tokrat je s svojo kamero lovil spremembe na človeških obrazih.

Laureati že več let sodeluje s slovenskimi društvi v Benečiji in ima precej zaslug, zato, da so fotografije Valentina Trinca spet zaživele na dveh prejšnjih razstavah, saj je poskrbel za njihovo restavriranje in tisk.

Tisti portreti so bili letos razstavljeni na Tarčmunu, spomini in emocije, ki so jih pri sorodnikih in vaščanih vzbudili so po vsej verjetnosti vplivali nato, da so se mnogi odzvali njegovemu vabilu, pustili, da jih je ujel v svoj fotografski aparat ter se prepustili igri, »včasih majhni vojni, včasih bliskovitemu zaljubljenju«, kot je dejal Laureati, ki se ustvari med fotografom in portretirancem. Belo ozadje, je še opozoril, briše vsako povezavo z okoljem in projecira portretirance v neko absolutno univerzalnost.

Razstavo so uredili Alvaro Petricig, Graziano Podrecca, Michela Predan in Luisa Tomasetig.

PRIZNANJE ZA IZJEMNE DOSEŽKE

Zveza slovenskih kulturnih društev je na svojem kongresu na Opčinah, 31. maja 2005, podelila kulturnemu društvu Ivan Trinko priznanje za izjemne dosežke in ga tako utemeljila:

Priznanje za izjemne dosežke prejme Kulturno društvo Ivan Trinko

- za 50-letno neprekinjeno delovanje, ohranjanje in vrednotenje slovenske prisotnosti in kulture v Benečiji ter oporo pri delovanju naše organizacije
- za širšo družbeno vlogo, ki so jo imeli predhodni in sedanji predsedniki društva: prof. Viljem Černo, Beppino Crisetig, pokojni Marino Vertovec in Michele Obit
- za krepitev narodne zavesti in stalnega iskanja in potrjevanja lastne kolektivne identitete in pripadnosti
- za prizadevanja za plodno sodelovanje in dialog z organizacijami večinskega naroda in za spodbujanje sožitja med Slovenci, Italijani in Furlani
- za vidno vlogo, ki jo društvo odigrava pri uveljavitvi slovenske kulture v Čedadu in okolici
- za vlogo posrednika na stičišču treh kultur, ki jo uresničuje s svojo redno, bogato izdajateljsko dejavnostjo in drugimi oblikami delovanja, (kot so na primer posveti in kongresi), na čezmejnem območju
- za vlogo, ki jo ima društvo pri prizadevanjih za premoščanje ideoloških in drugih pregrad v duhu novih povezovalnih procesov.

LJUDSTVO MOJE DRAGO, TEBI SEM ŽIVEL
SLOVENSKA PESEM IN GLASBA IVANU TRINKU V SPOMIN

ALDO KLODIČ

Ob petdesetletnici kulturnega društva Ivan Trinko je kulturno društvo Rečan priredilo v telovadnici na Lesah literarni večer, na katerem so se Trinkove poezije prepletale z ljudsko in sodobno beneško pesmijo. Večer so sooblikovali Aldo Klodič, avtor veznega teksta in dirigent, pevski zbor Rečan, Veronica Trusgnach in ansambel Skedinj.

Kar an človek preživi na telim svietu 100 liet, je za vse nas velik čudež. Pride rec, da je pru trdan. Kar no društvo doseže 50 liet nepretarganega delovanja, pride rec, da ima v sebe veliko vsebino, velik pomien za skupnost, v kateri deluje.

Zatuo, petdeseta oblietnica rojstva kulturnega društva Ivan Trinko ima za nas velik pomien an je poseben čudež, na katerega muoramo bit vsi ponosni an hvaležni tistim ljudem, ki so ga ustanovili.

Še buj muoramo bit hvaležni človeku, ki je biu buditelj telega rojstva, ki je dau spobudo tistim pametnim ljudem, ki v tako hudih časih so ustanovili tole društvo. Hvaležni monsinjorju Ivanu Trinku, ki je biu takuo daljnoviden an ki je prerokovau, v svojem diele, naše življenje.

Zatuo, mi naco, bi radi počastili dielo kulturnega društva Ivana Trinka pru od telega začetka, ker mislemo da duša človeka je ostala med nam in nam poma-la prekoračiti telih težkih 50 liet.

Smo takuo zbrali an par poeziji našega monsinjorja, pru tiste, ki so nam se zdiele buj prilozne za naše ljudi za katere jih je napisu, ki jih pa, na žalost, samuo majhana skupina Benečanu pozna. Telim poezijam smo parložli piesmi,

ki za nas, kažejo, kuo "njega drago ljudstvo" se je obnašalo v telih 50 liet an korake, ki jih je napravlo.

Tudi Ivan Trinko je že v otroških lietah muoru zapustit njega drago Benečijo. Tisto liepo an dobro zemljo, ki četudi majhana an buoga, nam jo je dau sam Buoh. An kar se vrača v nje krilo se vpraša, zaki jo je zapustu. Tuole nje dobro nardilo ne njemu ne Benečiji, zatuo prave "njema pomiena kajšna si, uriedno je de si moja an de moja ostoneš, dokjer bom živ..."

Kje si, zemlja rodna

zemlja bedna, mala,

ki jo milost božja

meni v last je dala?

Plašen in brezupen

vračam se ti v krilo;

da sem te ostavil,

to ni dobro bilo.

Kakeršna si koli

moja si brez kraja,

dokler se s telesom

duša moja spaja.

pesem *Buog je stvaru zemlijco* (zbor – harmonike)

Pa ku se varne v svoje rojstne kraje, naš pesnik se ogleda an vide težave v dolinah. Zapihu je tajšan vietar, ki vse poderja. Asimilacija huduo diela an pretresa an straše naše ljudi.

Naše doline so ku drieve v jeseni. Listje porumeni, nie vic zdravo an počasi odlieta, an pada deleč od debla. Takuo se zupuščajo hiše, vasi, an tuole pretrese človeka, ki ljubi svojo zemljo buj ku samega sebe.

Suze punejo oči, duša se zgublja, sanje umirajo, sarce je prazno. Obupno je vse tuole... oku njega se šier puščava an nemierna duša na more iti mimo žalostne piesmi,... ki jo naš narod žalostno pieje.

Veter je zapihal,
drevje zašumelo,
suho rmeno listje
daleč odletelo.

Toga mi globoka
dušo je pretresla,
nade je in sanje
daleč vse odnesla.

Gola zdaj je duša,
prazno srce moje,
kakor drev, ki pustil
vetru listje svoje.

***

Vse je odletelo,
ko čez morje ptica;
vse minulo, kakor
jutranja meglica.

Vse okolo mene,
vse puščava širna,
kamor se obrne
duša mi nemirna.

Žalostna le pesem
milo mi šepeče
in hladi in teši
srce krvaveče!

pesem *Božime moje diete* (zbor – harmonike)

Naše ljudstvo je v težavah an takuo tudi naš profesor Ivan Trinko.
Kar si v težavah, kam se obarneš? Ponavadi na parijatelje. An kje so naši parijatelji? Se vpraša pesnik. Sarce ga peje v tujino, na vzhod, tam kjer sonce ustaja. Tam čuti, da so bratři an sestre mile. Tam so tisti ljudje, ki so ga prebudili. Tam so parijatelji ljubeznivi an tja gre njegovo sarce in duša za jih zahvalit. Po planinah je hodu an poslušu zvonove iz primorske Slovenije an ljudi, ki so pieli, an zakı de ne, tudi Štajarska je bla privlačna sestrıca.

Duša mi trepeče.

*srce poskakuje,
ko na vzhod oziram
se iz zemlje tuje.*

*Tam, oj tam so bratje
tam so sestre mile,
ki so me iz spanja
dolzega vzbudile.*

*K vam na krilih vetra,
bratje ljubeznivi,
iz dna gorke duše
kličem: Bog vas živi!*

pesem *Ist bom šu na planina* (zbor)

pesem *Pujmo na Štajarsko* (harmonike – zbor)

Takuo naši starši so se gledal pomagat z guzieranjem. Hodili so s svojo krošnjo po vsi vzhodni Evropi, od Avstrije do Pemije an Uogarije, celo do Rusije so se pomagal. Naš monsinjor je poznu lepuo tole življenje an puno zgodbi, ki so jih teli guzieruci parnašal od tistih kraju. Viedu pa je tudi za težave, nasreče, nevarnosti, ki so imieli teli naši ljudje po svietu. Poznu je domotožje, ki v sarcu so nosili deleč od duoma, od svoje družine, od parijatelju. Viedeu je, ki pomeni sanjat svoje doline in varhe, svoje vasi.

Četudi si srečan an ti gre vse po pot, sarce se joče an duša hrepeni na dom.

Nostalgija je tlačla sarce an Trinko nam pokaže zaki.
Na vzhodu vide zuor, ki odperja novi dan, zrak, čiste gore, vetric, zemlja puna
rož, ki se mu smijeje an še.. an še...
Vse tuole mu zderè suze: *Zbuogam bratje, zbuogam sestre*, pozdravljaja
guzierovac, *kar bom hodu po tujih miestah teli bojo spomini, ki me bojo vezal
na našo Benečijo.*

Evo tam na vzhodu

*črte belordeče;
med košatim drevjem
zora mi trepeče.*

*Zrak se čisti, z gore
tiho vetrec veje;
zemlja se in nebo
ljubeznivo smeje.*

***

Z Bogom, bratje, z Bogom

*sestre dragomile;
najmilejše zvezde
z neba vam svetile!*

*Ko po tujem mestu
tujec sam bom taval,
k vam moj duh k uzhodu
hrepeneč bo plaval.*

*Z Bogom, bratje, z Bogom
sestrice ljubljene!
Tudi vi iz dalje
spomnite se mene!*

pesem *Gularja sem tiela imiet* (zbor – harmonike)

Izseljenjštvo, emigracija je pri nas narhujša bolezen. Naša mladina se je rastresla povsod. Naše beneško društvo izseljencev ima podružnice po celim svetu še današnji dan.

Velika čuda je, da četudi jih je malo, se naši ljudje radi zbierajo an kadar so kupe jo radi zapojejo, al se dan družega potroštajo.

Se spominiajo na mlade leta, na svoje starše, na svoje vasi an tudi na težave, ki so jih prenašal. An na zvonove, na praznike, na hladne studence, na rieka an... Tole hrepenenje po domu naš pesnik nje mu zamudit.

Vi rožice, ti studenac, vi ptici, vi gore, vi vasi..., vsi vi sta srečni, kjer na muorata iti po sviete, pa pomagajta mi an poviejta mi, kada se bom varnu h vam...

...Kjer ist se bon varnu, priet al potlè, kjer tle me kliče moja duša an sarce.

Hrepenenje po domu

*O srečne ve ste rožice!
v domačem polji cvetice,
srebrna rosa moči vas,
vam solnce daje svitli kras.*

*Presrečen si, studenec ti;
šumiš po belem kamenji;
z gorice 'zviraš, v dole greš',
travico močiš in pereš.*

*O, srečne, srečne ptice,
ki proste v gaju skakljate;
presladko vaš tam glas doni
in serce tužno veseli.*

*Presrečno moja gorica,
se smehljaš mi od daleča;
mi kažeš bele hišice,
dobrave, loge in polje.*

*Cvetlice ve, in ti voda,
studenec, log, gora moja,
presladki, ljubi ti moj dom,
kedaj vernil se k tebi bom?*

*Oj pridi berž, veseli čas,
di videl bom domačo vas;
oj pridi čas, o pridi že,
tak' kliče žalostno srce.*

pesem *Lipa zeleniela je* (zbor)

pesem *V dolini tihi* (harmonike – zbor)

Se vie, da tudi zgodovina tistih let med vojnama, nam Benečanom, nie parnela dosti dobrega. Politični pritiski so bli zmieran buj hudi na našo malo deželco. Kar nas je narbuj udarło an razbilo je tista prepoved, ki nam je odtargala zadnjo možnost za rabit slovenski jizik v cierkvah.

Cierku je bila zmieran za nas Benečane velika muoč, ki nas je vezala. Oku nje je teklo vse naše življenje, v cierkvi si ču muoč skupnosti.

Prepoved je huduo ranila tudi sarce našega pesnika. Kri se mu je zagrela an nas je klicu vse na bitko, pa ne za kakega napast, samuo za zbuditi naše možgane an nazaj zanetiti plamen narodnosti v naših dušah.

Vstanite bratje, vstanite, lepe so naše doline, lepuo jo piejejo tic, naša skupnost se budi od spanja. Novi duh se šier an kliče vse nas.

So nas teplí. So se nam smejal. So nas gledal uničat. Pa smo se varnil, četudi objokani v toje krilo an zbudili našo zavest an zbrali pravo pot.

Doric Predan je napisu: "Pokonci Slovenci" an tuole je nadaljevanje Trinkovih misli.

Vstane, bratje, vstane!

Evo naše gore

lepo se zlatijo

v blesku zlate zore.

*Ptiček 'z grma poje,
beli dan naznanja,
gora in dolina
budi se iz spanja.*

*Novi blagodejni
duh nad nami plava.
V svoje širno krilo
vse nas kliče Slava!*

*Tepli me nevsmilno,
jesti ne dajali;
meni so in tebi
tujci se smejali!*

*K tebi zdaj se vračam,
da obraz ti mili
zopet zrem v tvojem
se razjokam krili.*

pesem *Stopimo na dan* (zbor – harmonike)

Tepeno dušo nie lahko zbuditi, an naša realnost je bla taka, da smo se bali svoje sence. Tudi po drugi svetovni vojni, kar pravejo, da v našo državo je paršla demokracija, za nas se nie veliko spremenilo. Le napri so naspruotne sile nas tlačile an gledale nas uničat. Tudi monsinjorja Trinka so huduo napadali an vičkrat v svojih besedah se čuti obupanje na usodo našega ljudstva.

Vse je šlo h kraju an...

Vse oku nas prepada, tama nas objema. Kje si ti zvezda, ki si mi pot kazala? Zgubila si se takuo, ki se zgubja naša skupnost. Pa zaki, sarce le napri tuče? Se zvijam v prahu, blata me pokriva, zgubljen sem... z Buogam!

Pa ljudje po dolinah so še upal na buojše čase, an tiho dielal od zore do tame, poslušal zvonove, ki so bli edini, ki nieso spremenili glasu.

An zvon, ku ponavadi, jih je klicu na ljubezan do naših dolin...

Krog in krog me gosta,

*pusta tma obdava;
sam sem, vse okoli
nema le puščava!*

*Kje si, zvezda jasna,
kje si zvezda mila,
koja si na poti
vedno mi svetila?*

*Proč je proč, oh Bože,
vse mi je propalo!
Pa zakaj mi srce
živo je ostalo?*

V prahu zdaj se zvijam,

*strta so mi krila!
Zgubljen sem, oj zgubljen;
z Bogom, moja mila!*

pesem *Glejte že sonce zahaja* (zbor)

pesem *Bleda lunca* (harmonike)

Naš Ivan je gledu pomoč povsod. Je biu človek, ki je biu pun interesu. Nie biu samo pesnik an pisatelj, se je ukvarju tudi z filozofijo, glasbo, je biu likovni umetnik, geolog, geograf, špeleolog an tudi politik, je biu posrednik med slovensko-slovansko an italijansko kulturo, prevaju je knjige iz vsieh slovanskih jiziku. Celu gramatiko slovenskega jizika za Italjane je on napisu, an vse tuole brez nobedne slovenske šole. Slovenščino se je sam naučiu, s pomočjo parijatelju, ki jih je imeu po vsi Sloveniji. Narbuj mu je biu par srcu preljubljeni pesnik Simon Gregorčič. Pa tudi v matični domovini mu nieso bli vsi naklonjeni. Hudi udarci so mu paršli pru iz tistega kraja. Kritični so bli na napake, ki jih je napravo v svojih poezijah predvsem v mladih lietah, kar nie biu še obdielu knjižnega jizika. Kritični so bli, ker dosti krat je rabiui narečje, ku mi, naco.

Kritični ker je biu naspruoten vsakemu nacionalizmu an tuole je takole opisu:
Kam gresta narodi, kam vas peje tela prekleta pot, ki sta zbrali, ustavita se!
Dajmo si roke, pomagajmo se takuo, k' je bluo ankrat, po starim.
Doric Predan an don Rino Marchig so mu preca odguoril an zložli piesam, ki je
piesam ljubezni za vse Slovence.

***Kam se, kam drvite,
vzburjeni narodi!
ta vas pot prekleta
v temno brezno vodi.***

*Brat daj roko bratu,
sosed pa sosedu;
delajte vzajemno,
a po starem redu.*

*Vse zaman, ah, Bože!
Moj je glas v puščavi,
Zemlja pa domovje
temi in zmešnjavi!*

pesem *Slovenci imejmo se radi* (harmonike – zbor)

Pa življenje nie samuo težava, skrb, bitka, je tudi veseje an za bit še buj veseli,
kaj buojš ku an kozarec vina? Tudi tole pot nam je orisu naš pesnik – četudi ne
s tako globokimi misli kot Prešeren v Zdravljici, ki je na zadnjo postala himna
za vse Slovence –, pa vseeno z dobrimi nazdravi an lepim umorizmom nam je
voščiu vse dobro za napri.

Nazdravlje slava naj gre tebe "oh vino", tebe, ki se mi storeš posmejat, ki se
mi storeš čut narbuj modar, ki mi kažeš vse rožnato, kaj vic če na zadnjo me
varžeš pod mizo!

Vince rumeno je zlati dar iz neba an mi smo ga potrebni...

Vino, novo vino,
bodi meni zdravo!
Tebi naj zapojem,
kakor gre ti, slavo.

Preljubo iz čase
smeješ se šumeče,
dar ti najmodrejši
hudomušne sreče!

V prsih meni srce
vzbujati se jame;
kaj li, če naposled
vino me prevzame?

Vino, rujno vino,
zlati dar iz neba,
nikdar ni te bilo
kakor zdaj nam treba!

Kvišku, polne čaše,
kvišku, bratje mili!
Zdaj na zdravje bomo ...
že vem komu pili!

Ej, na noge složno!
vsj pogledjte name:
Pst! ... ne sme se! Kali?
Eh, naj vrag ga vzame!

pesem *Vince rumeno* (zbor – harmonike)

V poeziji našega pesnika najdemo tudi besedila, ki so želje za prihodnost našega slovenskega naroda. Če hočemo moremo videt v njih neko prerokovanje, ki

se je uresničilo, hvala tudi našemu delu, pru v zadnjih letih. Se vie, de je še puno diela. Pa donašnja petdeseta oblietnica rojstva društva Ivan Trinko nam kaže, da se more kuražno iti napri, malo nas je, pa če se bomo pomal, zaki de ne, tele naši čudež more se še pitat an premostit naše težave. De bi samuo ankrat, naša nebeška zvezda zasvetila, samuo ankrat pobrala suze našega lica, naj bi ku ankrat krajevata slovenska beseda med nami, bi nam paržgala nazaj up v sarcu an naši ljudje bi pieli piesam *Oj božime* samuo kot spomin težkih časih.

»Bog in domovina!«

*Oh, naj bi nam nebeške zvezde mile
vsaj enkrat z neba lepo zasvetile!
Vsaj enkrat naj otrla bi solzice
in tožno naj razjasnila bi lice,
in naj ponosna sred sinov bi stala
Slovenja mat', in mirno kraljevala!
So to li morda prazne zlate sanje?
Sme li srce mi verovati vanje?
Oh, dà! Ti domorodka ljubezniva,
o koji rada duša moja sniva,
ti živ si up v dnu srca mi prižgala,
s pogumom novim dušo mi navdala!*

pesem *Oj božime* (zbor – harmonike)

Takuo naš pesnik Ivan Trinko, naš buditelj, naša luč, nas je parpeju do današnjih dnev. Upajmo, da bomo za vedno ljubili naš rod, našo domovino, naš jezik, naše navade, našo bajtico (hišico) takuo, ki nas je on naučiu.

An s tole zadnjo pesmijo, ki ji je na besiedah poezije Ivana Trinka napravo glasbo Nino Špehonja, vas lepuo zahvalemo, kjer sta nas takuo potarpežljivo poslušal.

Bajtica moja

Na hribu imam bajtico,
prijazno, malo, belo.
Pri nji je duša radostna,
pri nji srce veselo.

Je krasen gaj za bajtico,
v njem ptičev so krdela,
iz dreva v drevje letajo,
prepevajo vesela.

pesem *Beneška družina* (zbor – harmonike)

ANDREJ ŽNIDARČIČ IN BENEŠKA SLOVENIJA

OB 140-LETNICI PLEBISCITA

BRANKO MARUŠIČ

Duhovnik Andrej Žnidarčič je bil rojen 2. decembra 1835 na Gradišču nad Prvačino v Vipavski dolini. Obiskoval je goriško bogoslovno semenišče in bil posvečen 23. septembra 1860. V slovenski tisk, takrat sta ga predstavljali pravzaprav le v Ljubljani izhajajoča tednika *Novice* in *Zgodnja danica*, je pričel pisati že v študentskih letih (*Slovenski glasnik* leta 1859) in tako je mesec dni pred posvetitvijo objavil daljši članek *Slovenstvo na Goriškem* (*Novice* 15. in 29.8.1860). V njem se je zavzemal predvsem za enakopravno rabo slovenskega jezika v javnosti, ker je slovenščina »daleč doli proti zahodu na granici slovenskega sveta postavljena naj bi kakor vedno budeča stražarca na skalovitih bregovih votlo bobneče Triglavkinje [Soče] svojo stražico utaborila, proti mejivnemu Ločniku pazno gledala in laškega na desno in levo krotila.« Žnidarčič je besede zapisal v času, ko je končala avstrijska vojna v Italiji (1859). Ker izid vojne za Avstrijo ni bil ugoden, so se pripravljale v notranjem življenju te države bolj demokratične spremembe in s februarским patentom (1861) je bil uveden parlamentarni sistem. Slovenci so takrat veliko pričakovali, da bo slovenski jezik dobil v javnosti enakopravno rabo. Pomislili pa so tudi, da bodo združeni v eni upravni enoti – Zedinjeni Sloveniji, lažje uveljavljali svoje politične in narodnostne zahteve. Dežela Goriško-Gradiška je bila narodnostno mešana, v njej je živelo 2/3 Slovencev in 1/3 Italijanov/Furlanov. Močan vpliv domačih Italijanov in od leta 1861 dalje italijanske kraljevine naj bi Slovenci na Goriškem omejevali z uvajanjem slovenskega jezika v uradovanje in v šolstvo, zlasti srednje. Narodno obrambni občutek je navdihoval mladega Žnidarčiča, da se je lotil pisanja in da je nato dopisovanje v slovenski tisk postalo sestavina njegovega poklicnega in izvenpoklicnega delovanja.

Žnidarčič je svoj duhovniški poklic začel leta 1861 v Srpenici na Bovškem, med leti 1864-1868 pa je služboval v Kobaridu. Takrat se je seznanil s problemi Beneških Slovencev in Režijanov. V dopisu, ki ga je iz Srpenice poslal v objavo slovenskemu cerkvenemu časniku *Zgodnja danica* (1.4.1864) je poročal, da se slovenski duhovniki v videmski nadškofiji (takrat je upravno sodila pod Beneško kraljestvo v okviru Avstrije), ne morejo izobraževati »v svojem narodnem jeziku«. Tudi zato je predlagal, da bi se slovenski kraji videmske nadškofije pridružili goriški.

Še bolj vneto pa se je posvetil Slovincem na Videmskem, ko je prišel pomladi leta 1864 v Kobarid. Dobro se je zavedal, da morejo imeti njegova opozorila in informacije večji učinek, če jih objavlja v slovenskem političnem tisku. Tako si je, v tehtanju med *Novicami* in *Zgodnjo danico*, izbral poltednik *Slovenec*, ki je izhajal v Celovcu od začetka leta 1865. Maja meseca leta 1865 je v članku (*Slovenec*, šte. 36) opozarjal slovensko javnost, da se le težko najdejo bolj zastavljeni Slovenci kot v Benečiji, saj jih ni pozabila le vlada (tedaj je Benečija sodila še v sklop avstrijske države), marveč tudi ostali bratje Slovenci. Natančno leto dni pred plebiscitom na Beneškem, 21. oktobra 1865, je objavil prispevek (*Slovenec*, šte. 81) o Beneški Sloveniji: »Več kot 30.000 Slovencev biva tam, pa so, kakor bi jih ne bilo. Nimajo niti šol slovenskih, uradnih, niti se jim, kar je gotovo neizrečno žalostno in bridkih solz vredno, v cerkvi po domače božja beseda oznanjuje, in – če se jim tudi semtertje oznanjuje, godi pa se v taki mešanici ali čobodri, da se Bogú usmili! Kar imajo Indijanci v Ameriki, črnici in zamorci v srednji Afriki ali drugod, namreč da jim misijonarji besedo božjo v njih domači govorici oznanjujejo, če hočejo s pridom za njih zveličanje delati – beneški Slovenci, ki bivajo v omikani Evropi, nimajo vsega tega, nimajo še dušnih pastirjev, ki bi jim večne resnice v domači razumljivi besedi razlagali. Ali ni to grenkih solz vredno? Kako je to danes mogoče, vpraša se človek nehote.«

Leta 1866 se je zlasti ob vojni Avstrije z italijansko kraljevino in Prusijo v slovenski javnosti povečalo zanimanje za usodo Slovencev v Benečiji in za usodo zahodnega slovenskega ozemlja. Poleg *Slovenca* so veliko gradiva o problemu objavljale tudi *Novice*. Čeprav nekateri dopisi iz Kobarida v *Slovincu* niso podpisani pa lahko sklepamo, da je o razmerah v Posočju, zlasti v času vojne, pisal tudi Žnidarčič. Imel je priložnost, da je lahko neposredno opazoval vo-

jaške oddelke, ki so skozi Kobarid odhajali na italijanska tla in se vračali, potem, ko je Avstrija vojno izgubila. Vedel je tudi, da je takrat italijanska vojska, še pred podpisom premirja v Krminu (12. avgust 1866) in mirovne pogodbe na Dunaju (3.10.1866) zasedla ozemlje Beneške Slovenije.

Po sklenjeni mirovni pogodbi s Italijo, s tem je Avstrija izgubila ozemlje celotne Benečije, se je oglasil Žnidarčič (*Slovenec*, 6.10.1866) z zahtevo, da Avstrija vrne goriški deželi samostojnost, ker te dežele očitno ne more braniti pred Italijani. Sicer si bo »goriška grofija poiskala družega branitelja po svoji volji.« Zaradi izkušenj z minulo vojno je Žnidarčič prišel do spoznanja, da je rešitev slovenskega vprašanja združitve vseh dežel, kjer žive Slovenci, v eno upravno celoto. Zagotovo pa ni avtor članka *Slovenska skupina* (*Slovenec*, 7.10.1866), vendar je zagovarjal enaka stališča: »Razbiti so trdi okovi nemškega 'bunda', ki so nas kakor nepreskakljivo zidovje delili od naših zapadnjih in izhodnjih bratov. Ali ravno sedaj, ko bi nas imela tota razveza čem bolje v eno poveče telo zediniti, preti nam nevarnost precejšnje število Slovencev za vedno večje čase zgubiti. To število so beneški Slovenci... Zadnji čas, preimenitni čas nam trka na duri priteči svojim rojakom v pomoč, ter jih skusiti rešiti pogubne nesreče. Pod talijanskim žezlom so za nas na vse času zgubljeni.« Poziv za reševanje vprašanja Beneških Slovencev pa je tedaj močno zamujal. Njih usodo je zapečatila dunajska mirovna pogodba in ne, kot se danes še pogostokrat navaja, osemnajst oziroma devetnajst dni kasneje izvedeni plebiscit, ki se je odvijal na celotnem ozemlju takrat že bivšega Beneškega kraljestva.

Novo vznemirjenje je leta 1867 vzbudilo določevanje nove državne meje med avstrijsko državo in Kraljevino Italije. V članku *Našim poslancem* (*Domovina*, 12.7.1867) je Žnidarčič predlagal razmejitveno črto med Italijo in Avstrijo, ki naj bi potekala od morja, na reko Avšo, od tod na Ter in na Nadižo, do mosta na poti Čedad – Špeter Slovenov, od tu dalje naj bi reka Nadiža ostala v Avstriji, meja pa bi vodila po hribovju, ki ločuje reko Sočo in Nadižo do Tera in Rezi-je, do Kanina. Po gorah med Čedadom in Sočo bivajo samo Slovenci kakor ob Soči in če pridejo ti Slovenci pod Italijo, bodo najhujši Italijani. Ti bi znali vplivati tudi na razmere v Soški dolini in jo pripraviti godno za vključitev v Italijo. Zato je treba namesto meje, ki gre blizu Soče, napraviti novo, da bi se tako vsi Beneški Slovenci vključili v Avstrijo. Ti Slovenci so sicer glasovali za Italijo, vendar so glasovali pod pritiskom, bili so zapeljani in tudi prisiljeni, zdaj pa jih

je sram. Beneškim Slovencem bi bilo prav, ko bi se zopet pridružili Avstriji. V drugi polovici leta 1867 je Žnidarčič v petnajstih številkah goriškega tednika *Domovina* objavil članek *Slovenski klobuk*. V njem je ponovno naglaševal potrebo upravne združitve slovenskih dežel in omenil tudi problem Slovencev v videmski pokrajini.

Jeseni leta 1868 je Žnidarčič zapustil Kobarid in odšel na Ponikve na Šentviškogorski planoti. V Kobaridu ga je nasledil pesnik Simon Gregorčič. Žnidarčič se je kot dopisnik še oglašal v slovenskem tisku vendar ne več z izrazito političnimi prispevki. S Tolminske ga je službena pot pripeljala na Banjšice, nato pa je 29. oktobra 1880 nastopil službo vikarja v Gradnem, v Brdih, ponovno v bližini državne meje. Ker je tudi Brdom pretila italijanizacija je bil leta 1882 med ustanovitelji narodnoobrambnega društva *Slovenski jez*. Društvo je, kot je zapisal Žnidarčič v *Soči* (18.8.1882), *uprlo »svoj pogled tudi v mejno rečico Idrijo, ki loči Italijo od Avstrije in trga Beneške Slovence od goriških.«* Žnidarčič je opravil v Brdih veliko nalog za oživiljanje in utrjevanje narodne zavednost tamkajšnjih Slovencev in za posredovanje informacij slovenski javnosti o razmerah v Beneški Sloveniji.

Leta 1908 je bil Andrej Žnidarčič upokojen. Naselil se je nato v Šempetru pri Gorici, kjer je 31. julija 1913 umrl. Njegov spomin je danes ohranjen v imenu ene izmed šempetrskih ulic ter na spominski plošči, ki so jo v Višnjeviku vzdali leta 1971 stari goriški študentje. Ob stoštiridesetletnici plebiscita v Beneški Sloveniji se je zdelo primerno opozoriti na delovanje človeka, ki je zavzeto in s pristnimi podatki že pred skoraj poldrugim stoletjem opozarjal slovensko javnost na problem Slovencev v Beneškem kraljestvu in v Kraljevini Italiji.

MĚT 20 LIT, ...DEL '40

LUIGIA NEGRO

Ōsen dnuw avrila tu-w lĕto 1999 si mĕla okaŷjun pobaret Marja Madotta, da kako to jĕ bilo ko an bil mlod.

Kada stĕ se nošinel ano kĕ?

Ja si se nošinel 13 dnuw favrarja 1920 ta-pod Kasyrcon, izdĕ na Solbici.

Dŏpŏ, od ite iše, kĕ sta šly?

Od ite iše, ko si mĕl no lĕto nu pul somo šly won na Byrdo, mŏj oća, mo moti anu ja *perché* na bila ereditala mo moti tu-wně od mia dĕda, dvi štonciji ano dŏpŏ mŏj oća nu mo moti to kŭpilo šcĕ dvi štonciji od ne fameje, ki ni so mĕli jĭmĕ da Kasigini.

Zajtŏ ma jĭmĕ itako da kasigina orĭca?

Eko, zajtŏ ni so ġali, da ta kasigina orĭca *perché* to bilo pul iše to bilo kasiginŏ, dŏpŏ bil wortec nu tarenj ōkol nu ōkol, itako.

Be tĕla wes baret no drŭo riĉ. Ito išo tu ki sta šly stat, tu ki matĕ šcalĕ wašo išo so dwa arka ki itako je ma kŏj ta iša tu ki stojĭ pa Pjerina Tĭgawa, za se kapyt.

Be tĕla wes baret vitĕ forĉ, da zakoj jĕ norĕt itako ita iša?

Mo, ni so rŭdi pravili, ko si bil otrŏk, si ĉol, da jĕ bil den jĕro. To bil na sjorta kasigina, ki dŏpŏ ki an bil paršel jĕro an bil šel won na Vjino ano an spovadŭwel *la principesa d'Asburgo*.

Isŏ to te pyrvi vijĕĉ, ki ĉŭjĕn ĉĭ to risen, to bo siŭr risen.

Ni so rŭdi pravili itako.

Forĉ pa kiri drŭi ta-na Solbici, ti ki an ma ne ĉert lita, alibŏj, vĭdĕt tu-w ti stari lĭbrinĕ forĉ so mŏrĕ pa nalĕšt. Be itŏ so mŏrĕ pa jĭsket, da kiri to bil isi jĕro, isi

neš jěro, den solbaški, ki an došel drět won na Vjino, drět won ano an dělel tu ki so bili te nejbojě boati jüdi.

No drüo rič. Ite lita stě rēkel, da stě se nošinel tu-w lěto '20. Itako den drüi bot četě mět štirkret dwisti lit! Stě mlod! Ano be tēla wes baret kako to bilo prid ite lita ki polnitě vī izdē na Solbici. Za račyt, kě stě odył vī w škulo?

Ja škulo, ja si počěl, ki si měl wōjo rūdi študjet, si měl pet lit ano škula na jě bila ta-za Jolonde išo to ki jě Severino. Ja si měl pet lit. Ano dōpō ni so bili nordili škulo ta-na Lazo alora si počěl *veramente* fis tyt w škulo *regolare*: si měl šejst lit; dardo dēset lit. Ano ko si měl dēset lit mōj oča me pajel za njīn. Nī si bil šel wmej ziz bičikletu mo si možel se nawučit ziz dwa dni se nawučit tyt ziz bičikletu ano eršt, ki to bila na niška bičikleta, visoka, ano sawa šla drět ta-w Mofalkun, spat. Ano z Mofalkuna sawa šla ta-w Tyrst. Tu-w Tyrsti sawa šla won na piroškafo dardo nu w Ankono. Ano ito z Ankone sawa počnela brüsit ano dardo šejstnet lit si hodyl za mia očo ano dōpō si šel som. An bil mi noradil bičikletu ziz brüson. Si počnel odyt som, dardo dwisti lit.

Dwisti lit...mi paršla kurtulina za tyt ta soldadēn ano si možel tyt, ki si bil noradil vīžito *di leva* tu-w Peruģi, ki si bil *in Umbria* ano kartulina mi paršla z Umbrije, pōzdě wžē. Si možel se špartyt drět ano si šel nutuw dištrēt ito *a Perugia* ano z Peruģe ni so me poslali *a Piacenza* dēlet soldad.

A Piacenza dardo jünja del '40. Dōpō somo šly won, ki jě bila wera ziz Frončjo, somo šly *in provincia di Cuneo*. Tu-wně somo stali dardo satembarja. Satembarja somo spet paršly *a Piacenza* ano z Piačence ni so nes noli dištakamento dōlo w Fjorenzuolo. Ito nīsomo mēli več kanunow somo mēli bombarde,... ki ni so mēle jīme da bombarde,... ano dōpō, ko to bilo ģanorja del '41 somo šly nuw Albanījo.

Kako be to bilo ta-nutrē, injān so romonī karjē ōkol Albanīje ise dni, ki jě wera ta-nutrē. Itadej ki sta bili vī, kako be to bilo to do nutor?

Ah, kako to bilo! Mī, ko somo se imbarkali *a Bari*, nē *a Brindisi*, ano somo šly dardo sri kanola ano dōpō so bili *i sottomarini* bil den *sottomarino*, ki bila la škorta *cacciatorpediniere*. Somo šly spet nozēt ano somō šly spet *a Brindisi*. Tu-w nočy, ko so bile *le undici* bil *bombardamento aereo* ano noša *nave* na jě se zībala ano ko bil se rivel bombardament somo se špartīli spet ano somo došly ta w Valona.

Valona...ni bilo porta, *a Valona*. Somo možli skočiwet dō w no barčo od

piroškafa dö w barčo, somo možli skočiwet dölo. To šćiralo tej beke nu sni ano somo se akampali ito mo diluvjo bil. Somo stali dwa dni ito ano döpä somo šly *al fronte*.

Iten...kako be mël račyt...To bilo punčiko lüže ano somo šly ziz noomi dardo wun korač tu-w lüži ano eršt somo možli tet tej won na Kilo. Somo stali *tre giorni* po poti. Nisamo moly tyt bojē žvelt. Ano müle ni niso mēle nikar za jēst. Ni so jēdle arbule, mokōj brūšče. Ito paršla ofensiva, morča. Inšome ja si se šalvel *per miracolo*. Karjē nju so wmorli blizo mle ano ni so ostali firīni. Invēci ja nikar. Ko se rivala wera ziz Albanijo somo šly spet *a Valona* ano somo se imbarkali spet somo paršly *a Bari*. *A Bari* somo šly dardo *a Fiorenzuola* ito spet se dišfel *il gruppo bombardi* döpä ni so nes trašfirīli *a Fiorenzuola d'Arda*. Od ito *a Suzara in provincia di Mantova*. Ito ni so nin dali ne drüe kanune ano döpä ni so nes trašfirīli. Somo šly *in Sicilia*. Ki ni so bili žbarkali *gli angloamericani*. Ni so žbarkali tu-w Sičiliji ano ni so nes poslali nutor. Ano ta-nutrē somo stali dardo *primi di luglio fino al 14 di agosto...* *Dal 10 al 14 di agosto* somo bili *in ritirata* ano döpä somo došly *a Messina* ano *a Messina* somo se imbarkali *alla vigilia* od Šmordo Miše. Ano od ito somo paršly ziz kamjuni *a Battipaglia*. Somo montali won na trenō *per Napoli* ano somo došly *a Suzara*. Ano tadej *a Suzara*...Ito komando ni bil več. Ja si bil se dištakel *dal gruppo*, po poti somo se zūbili, ja si mël in konsenja den kamjun ziz drüi soldadi, mōj *reparto* ano döpä, da ni so šly *a Bolzano*. Somo se špartīli *da Suzara* ano somo šly *a Bolzano*. Somo paršly *a Bolzano dieci giorni* prit nikōj paršel armišticio.

Alora, ito...ti niški ni so nes jeli prižonirje. Ja nu ščē ni drüi ne pet, šējst nju ni so nes pajali *a Vienna*. Ano ito *a Vienna* somo odīli škarikawet krampir ano pūlili *nel centro di Viena* ziz kamjunon ano ja si mël kompito ja za odyt ziz šoferjon za dištribuwet tu ki ni so prodajali virdüro ökol bütēj. Ano ito si stal dardo ġanorja *del '44*.

Del '44 ġanorja, ni so nes koncentrali *24 militari*, soldadow ano ni so nes pajali orē a Klausen Leopoldsdorf, ki to be bilo ne *trenta chilometri* od Vijine. Ano ito, da mamō tyt orē w den öžd, za dēlet to süē. Ito ja si odyt dwa misca orē w öžd. Döpä paršlo snēa rat ano somo bili rüdi inkwadroni. Den din, da mamō tyt pūcet sni dölo w wes, ki somo bili fora di ves. Ano den din, ko somo paršly dölo, den din pojūtrē, inkwadroni, vilezel den muž od ne vile ano an rēkel tu-w wardjo, ki nes kompanjola, da se wstavimo. An nes wstavil ano isi muž an rēkel

tu-w wardijo, da an pokličí taa soldada lètolale, da an prìdi sè mlè. Alora ja nìsi vèdèl, da kiri to jè. Isi muž jè bil *in borgese* nìsi vèdèl, da kiri to jè. Dòpò si zdovèdèl, da to jè den midi, den midi od ito, od pajìza. Alora ta-par njamo, ja si stal od favrarja *del '44* dardo morča *del '45*, rùdi ta-par njamo. Si odył za njìn, ki an mèl kalese, karoco an mèl. An mèl konje, alora si mèl wezet konje, si mèl jin dajet jèst ano ko to bilo lip tymp sawa odìla ziz mokinjo si mèl rùdi a kompanjowet. An mèl no kompanìjo...eko.

Ano döpò *del '45* so paršly rùšavi.

Ito ki ni so paršly, ki ni so paršly ziz Čekozlovakije sè. Ko so paršly rùšavi, somo šly po noe dardo *a Budapest, in Ungheria*, po noe. Ano somo bili zmišani, ti laški, so bili inglèžavi, so bili ebrei, ti mlodi, ti stari, otrocy somo bili *4 mila* dardo *a Budapest*. Po poti, ti ki so bili ti mlodi somo šly dvi nadèjji, ti stari ano otrocy so prajali pa döpò dvi nadèjji, döpò po nes. Ano ito ni so spet nes divìdinali, ti laški somi, inglèžavi somi, ano *ebrei* spet somi. Ano döpò ito somo stali dwa misca. Döpò, da mamò tyt *a Bucarest*, da ni čèjo nes pajet ta-w *a Odessa*, za nes imbarket, za prìt sè w Laškin. Mo mī nìsamo bili itako štùpit, ja si w mël *un po' di geografia*. Da kucèbej ni majo nes pajet tu ki to bojè blìzo za tyt z Odessa ta-w Laškè abò to bilo bojè blìzo tyt di Budapest ta-w Laškè. Alora somo si mīslili...ja din...izdè da ni majo wòjo nes internet ano du vi kada bomo šly ta tìsi. So bili dwa njü, ki to paršlo for di lawa *perché* ni so vèdli, da injyn ni na vídijo veç fameje. Ti ki so bili nu mojo bojè mōčni z lawo ni so režištinali, somo se bali, *certamente*. Döpò somo šly *a Bucarest* ziz trenon. Bil den koman-do *americano* ito. Amerikonavi so tèli vèdèt, da kon be re isa tradota. Alora...komando rušo jè rèkel, da remo *a Odessa*, ki čemo je imbarket.

*No, no, no, no...*Amerikonavi ni nìso tèli čot. Alora ni so rakly *al capotreno*, da ni karikejtè wòdo ano čarbun. Alora...*capotreno* lokomotore an jè štakel *dalla tešta*, ki somo paršly ta-w Bukarešt, an ja štakel ano an jè ja takel *in coda*, za byt rùdi ta-prid, za tyt spet nozèt. Döpò somo šly *due giorni da Bucarest* somo noli *due giorni* za tyt *a Vienna*. *Da Vienna* ni so štakali lokomotivo ano ni so takali no niško lokomotör ano somo šly *fino al Brennero*. Ito ni so nes konsonjoli *al comando*, ti laški, ano somo paršly ziz trenon dardo dō w Wuden. Ano ito w Wudnè nī bilo trena za tyt orè na Bilo, iti din, zvečara. Alora ni so nes pajali za spet orè w no išo, mo ja nìsi tël tyt, ki ...ja din...čon spet se obaset uši. Ja si šel dardo dō na štacjun, si stal wso nuç ta-na štacjuni. Pojùtrè paršel mōj

kunjod Meni, ziz njaa bratri, dōlo ano somo se nalēzli ito na štacjuni. So paršly bili pa drūi rozojonavi, subičonavi ano ni so bili kontent. Somo šly orē Madoni di Račji ano ito somo šly miši ano dōpō somo šly ta-w no uštirijo ano ni so mi plačali pyt nu jēst. Dōpō somo jeli trenō. Jē bila skorē na ora ano dardo orē na Bilo ano ito na Bili jē bil den muž, ki an mēl bičikleto. An šel ta-brid ano an paršel orē ovizet mo moter ano mia očo ano mī ti drūi somo bili šējst ngy wsy ti solbaški, somo šly po noe ano ko somo paršly orē w čintral paršel pruća mōj oča ano...an bil parnēsel kafe ano dōpō počaso somo paršly orē iši. Ja si mīslil za nalēst lōpo pa mo motēr, tej mia očo ano invēči si nalizel mo moter, ki na bila paralizona.

Wse te lita, ki stē bil wkrej, nur na ta nur na sē, nur tu-w Albaniji, nur tu-wnē na Vijini. Stē dorivel piset ta iši, se zdēlet čot po kaki poti?

Ja si rūdi pīsel ta iši. Ni so vēdli rūdi od mle, ni so vēdli. Dardo ko ni so nes jeli tu-wnē a *Bolzano* prižonirji. Itadej ni so zdovēdli od drūi judi, ni so paršly ni drūi, nes barūwet indirice, ki da ni čejo piset ony, da weš sīn an jē bil jet prižonir an žiw nu zdrew. Mo da ni na vijo, da kon ni so je pajali, somo je pajali mokōj wun Niškē mo da kon, ni nīso vēdli račyt.

Ano od itadej dardo ko stē paršēl nozēt, vī won Rezijo, ni nīso vēdli nikar od wes.

Ja si pīsel pa ko si bil prožonir. Dōpō, si pīsel ja, ni so nin dajali kortuline ti niški. Ni so nin dajali kortuline ano somo pīsali nur w miscē ta iši mo nīsomo smēli wmej račyt, da kē somo, bō dnō nu to drūē. Mokōj da si žiw ano da špi-ron, da pa ony. Ony ni so mi rišpundawali won. Ja si ričavalel *ogni* dwa, trī misce paro si vēdēl rūdi da ni so živi ano zdravi.

Dōpō rivala wera ano počaso, počaso rēči so se gale spet na mēstē ano vī stē šel wkrej od Rezije.

Ko si paršel z Niškaa, ja si bil zbolēl. Si stal no lēto ano pul ta-par iši, za oščapet. Dōpō si šel spet brūsit ano *del '51*, ko to bilo jūnja, si bil se pōračil del '46, ano *del '51* ja si šel ziz famejo nutor w Umbrijo....

»KJE JE MUOJ SIN?«

RICCARDO RUTTAR

»Okuole danajste ure so se oglasili bombardierji. Parhajal so ta za Varhan, an adan za tin družin se počaso spustil čez Hlasto pruoť Sriednjin, odkod smo čul eksplozije bomb, an natuo so se hitro vračal nad sv. Kocijanan an nad Ofijanana, an nazaj letiel pruoť Vidmu. Tuole je šlo napri do pudan an pu. Naši judje so bli skriti po poznanih jamah, samuo duhovnik an še an drug z njin sta varvala vas (Laze, op. ur.). Ob dvieh popudan so se judje uarnil u hiše za skuhat kosilo. Podbunieški miedih, sam, ki je ostu u Benečiji, je šu z autom u Šentlienarsko dolino, na pomuoč morebitnin ranjenin. Kar se je uarnü, mi je poviedu, de so ble bombardane vasi Podsriednje an Zamier. Ubite sta ble samuo dvie ženske; so zgoriele nieke hiše an druge so ble pa podarte.«

Takole je pisu v sojin dnevniku Anton Cuffolo v četartak, 14. otuberja 1943. On je biu tekrat famoštar v Lazeh, blizu Landarja. V tistih dneħ so Niemci pogostu streljal po vaseh Nediških dolin, zak so bli zgubil puno sojih sudatu zauoj partizanu.

Tisto jutro je Lina Varhuščakova iz Podsriednjega nabasala v pletenice perilo, ki ga je bla oprala doma, za iti ga splaknjavat du rieko.

»Kar se je pralo v drugo gvant – mi je Lina poviedala – se ga je polilo z lugan, de se je dižinfetalo an de je ratalo buj bielo an čisto. Lug je bla naprava za čedno veprat gvant, kar nie bluo še tistih donašnjih žajf an detergentu. Za napraviti lug, se je napunlo an žakjac pepela an se ga je ložlo kuhat v uodo, ku za čaj narest. Uodo žlinkasto, ki je paršla, kar se je tuole arztajlo, smo polival po gvantu, de je ratu buj čist an bieu.«

Lina je obiesla pletenice na povierak an je šla po uoznic dol pod vas, h rieki.

Za lepuo splaknit blaguo, nie bluo buojšega ku čista uoda Arbeča, dol pod muoste, par ježu, ki je v starih cajtih zbieru uodo za gonit mlinarju malin, Katin'nih z Ješičja. Verin je biu šarok an globok an okuole niega so ble gladke skale, parmierne za lažè tuole dielo opravit.

Kar san jo vprašu, kaj se je v tistin dnevju zgodilo, takole mi je začela pravit.

»Se zmisen, de moja sestra Erminija je bla pejala z uozan sierak v malin, dol h Vižinan, v Gorenjo Mierso. Na vien, kuo je ratalo, de se je uoz zvarnu na an kri an ona je roko spahnila, zatuso jo je imiela tu obramanc, obiešeno za uratan. Po navadi smo nosil splaknjavat perilo dol pod Ješičje, du verin par muoste, ki je spejen čez rieko. Za tuole san se uamala tisto jutro, zatuso san parporočila sestri an mami: "Bosta vi varvala otroka, grede ki ist gren splaknjavat".

Muoj parvi sin, Adrijano, je imeu samuo trinajst miescu an san ga muorla kajšnemu parporočit, naj mi ga varje. Mama je bla ta doma an je imiela že previč sojga vsakdanjega diela. Tan par Varhuščakovi kliet so riezal jabuke, branice, s katerin se je runalo mošt. So imiel nieko leseno korito, v katerem so tukli z debelin tukalan zriezane jabuke za jih zmastit. Tekrat san živiela ta par mami, za ki muoj mož Quirin je muoru iti za sudata an je samuo kajšan tiedan priet imeu srečo se uarnit damu po armisticije. Zatuso tud on je pomagu par tistin diele kupe z drugin od naše družine. Muoj rajnik tata, tisto jutro, je šu gledat v njive pod vasjo za pobrat še ostale jabuke, ki so ble na tleh, za jih le grede zmastit an takuo finit dielo.

Tist četartak je biu navadni dielouni dan; ma uojska je majala nad nan, ku vsakdanja štrafinga an vsak od nas je viedu, de partizani po naših gorah an vaseh so predstavjal no nevarnost za vse. Strejanje dol po dolinah v tistih dneih nie kazalo nič dobrega an se je pogostu čulo gruom reoplanu an pokanje strejanja. Ma je bluo kaka se daržat skriti; je korlo iti napri z vsakdanjin dielan.

Ist san zadiela moje pletenice gvanta, an mi nie korlo dost za prit dol h verinu par muoste. Atu, na gladkih skalah, brez se oščajat san začela splaknjavat perilo. Grede ki san močila, mlatila po skali an ovijala blaguo v čisti uodi, ki je tekla miez kamanja, san videla skupino partizanu, ki so šli z uozan čez muost. Pejal so soje blaguo v Sriednje, kjer so imiel komando.

Ciesta, ki gre par rieki do Kobilc an se uarne po briegu do Sriednjega, je bla spejena že v cajtih parve uojske do Gorenjega Tarbja an se je srečala s tisto, ki je pejala pod Human pruoat Dreki, od Čedada čez Staro Goro.

Glih mimo so šli partizani s sojin uozan, par katerin so miel uklenjena dva mula, an čujen gruom reoplana, ki pluje zlo nizko gor po dolin. Skočila san pokoncu an ustrašena san jala med sabo: "Tle bo ki slavega!".

Hitro, bosa, san skakala po kamanah za iti se skrivat pod muost. Gruom je šu mimo. Jala san med sabo, de morebit na bo nič, an san se varnila splaknjavat za finit hitro moje dielo. Ka se nie varnu tel reoplan! Potle so se parkazal še druz, nie biu sam. Ku urane so začel barliet v luhtu. "Marija! – san jala, kar san čula močan žlah parve bombe. – Bombardajo vas nad mano, našo vas!"

Ta parva miseu, ki mi je udarla v glavo: "Marija! Kje je muoj otrok? Kje je muoj otrok?"

Ja, poberen naglo vse perilo v pletenice an jih skrijen tu mejo pod nieko båršče. San pinsala iti dol po patoce do Zamierja, kjer smo šele imiel kambro, kjer za an cajt san živiela z možan.

Žekè san vzela tu pest an bosa skačen dol po potoke. Iti po ciesti, na vidinju, je bluo zlo buj naobarno. Pa kar san paršla pod vas, h Rogu dijemo mi, niesan uzdaržala vič, an rauno le gor po host san začela se pliezit, s sarcan, ki mi je tuklo v garlu an s strahan, ki je rasu v mene grede ki san se bližala vasi. Zak bombe so le napri padale. "Kje je muoj sin, kje je muoj otrok? Paš kaj je ratoalo? Kan padajo bombe? Marija pomaj!"

Priden čja na uoznico, pod vas, za Bažiljino hišo an atu ušafan mojo kunjado Milijo, ki je imiela an ona majhanega otroka, Marina, z njin tu naruočih. San silila v vas an ona nadvò na sviete me je ustavla.

"Kje je muoj otrok?" Ist niesan stala v koži. "An če me imajo ubit, gren napri, gren gledat v vas." "Ne!" – me je na vso silo tiela prepričat kunjada, me je daržala za rokav "bugi me!". "Toja mama je utekla z Adrijanan čja za brieg po uoznic, ki gre v Kobilca. Potalaž se."

Tarkaj, de me je ustavla. An grede je le napri bombardalo.

Kakih dvajst minutu je tuole plesalo nad nan an strejalo okuole vasi. Še mi-tragljat so začel, povarhu. Atu, kjer san bla s kunjado je bluo naobarno.

"Pujdimo čja v mejo", sma jale, zak smo ble glih pod uoznico tan v koncu vasi an drugega prestora šigurnega nie bluo. Čja pod an debeu kostanj smo se skrite an smo začele molit. Molile smo an čakale, de se potalaže.

Kar je tuole genjalo smo se počaso parbližale vasi. Potle san zaviedela, de muoj mož je uteku kupe z druzin pruoť potoku an je šu se skrivat čja v Veleni-

co, v jamo, ki je v čele tan v potoke. "Ta parva bomba je bla padla glih tle blizu tele hiše, čja za kanton".«

Besiede none Line so tekle z vso napetostjo, ki dajejo sarcu taki spomini.

Ist, grede ki san jo poslušu, san se predstavju v glavi po nje besiedah, ku v filme, kuo je tuole moglo riesno bit.

»Dost bomb je padlo, an kan?«, san jo vprašu.

»Oh, muoj Buog! Na vien, dost bomb je padlo; na moren viedet, zak so me druge reči skarbiele. Dok niesan imiela nazaj v naruočju mojga otroka an niesan zaviedela za srečne an zdrave moža an družino, se niesan potalazla. Potle, z otrokan v naruočjih san tud ist šla čja v Velenico se skrivat, v strahu, de se uarnejo reoplani nad vas. Tan smo se tiščal an judje iz Sriednjega an Tarbja so nan nosil župo, mleiko, kar so mogli, za nan prit na pomuoč. Saj mi smo vse zgubil, kar smo imiel. Moja sestra, ranjena v glavi, je šla čja h Bosovin v Ješičje. Tle v vasi od hrama, kjer smo stal na fitu, nie nič ostalo pokoncu. Kar smo imiel blaga, pastieje, armarje, posode v kuhinji, vse je bluo razneseno, takuo, de nie bluo nič zdravega an cielega ostalo. Kjer je bla hiša, je ostala globoka jama an go na ciesti se je nasula velika bula kamanju an materiala od podarte hiše.«

»An drugod po vasi, po hišah, kaj je ratalo?«, san jo vprašu.

»Go par Gini, go nad Razeh, je bla bombardana Kozličjova hiša, ki je bla parzidana Šmonovi. Bomba je nardila jamo v striehi an škopjala par fogolarju, ki je biu miez dvieh parzidanih hramu, an raznesla vse po luhtu. Go par Bažiliji je varglo po luhtu paju, kot an podè: je bluo vse vederbano.

Ta parva bomba je kanton Varhuščakove striehie podarła, takuo ki je padla počaries an, na srečo, je škopjala gu njivi. Tisti, ki so mogli, kar je začela tista ognjena tuča, so zapustil hitro hiše an vas.

Ma kduor je biu nadluožen an nie mu, kaj je imeu narest?

Nona od Luigina, Katina Kozličjova, ki je bla buna, je vstala uoz pastieje za se luožt na varno, ku ti druz, ki so utekli. Po bombardamentu so jo ušafal martvo ta pod urateh, par štengah od kambre du hišo. Grede ki so odgriebal material podarte hiše, so pod kamanjan zagledal roko. Samuo kajšan dan potle so ušafal pa še nje sestro Krištino, ki je bla nadluožna. Takuo ki se je bomba raznesla, jo je odvarglo. Nje truplo so ušafal tau ograde, miez kamunja. So jo muorli zluožt an zavit tu no arjuho, zak je bla vsa zmečkana.

Druga žena, Bernarda, je bla skrita tu sriedunjace uoz vasi – saj vieš, kuo je bluo, kar niesmo še imiel gabinetu po hišah an je korlo hodit po uodo h koritu – kar je bomba škopjala do na njih nivi, takuo ki so škuje obletjele, ji je adna škuja odnesla an kos noge pod kolienan.

Po bombardamentu so jo možje nesli dol v Zamier h Angelinici, ki je živiela, kjer je Benjamin, le v Kozličjovi žlahti. Atuo so ji gledal parpomati za ustavit kri an pomedihat. Potle so jo pejal pa v Čedajski špitau.

Tudi drugi ženi, Izabeli, je škuja predarla roko an preriezala na trebuhe. Se-viede je bluo še drugih ranjenih an vsakemu je ostu strah v pamet an vedubjen na žuote, zak nie lahko pozabit takih groznih momentu. Zahvalen Boga, de smo vse tuole preživiel an de, šele po takuo dugin cajtu, jih moremo pravit, de na puojdejo v pozabo.«

Tiste tragične momente je preživela tudi Linina sestra, Erminija. V kratkin pogovoru, ki san ga imeu z njo, mi je potardila, kar je sestra pravla an dopunla s sojimi spomini.

Za dva miesca Erminija bo imiela 87 liet, ma v pamet an živahnosti jih na kaže tarkaj. Kar san jo vidu prit do po štengah, san jo pohvalu an ona mi je jala.

»Kobacan na štierih ku majhan otrok.«

»Magar ist takuo na vaših lietih!«, san ji odguoriu. Subit smo paršli na tist grozan dan.

»Parvo so paršli reoplani za rikonjicjon – je začela Erminija – an so dol vargli nieke sanjale, za pokazat tin družin, ki so šli za njin, kan bombardat. Ist san bla ta par kliet, kjer tata an brat sta jabuke mastila an ist san jih čedla an riezala s pravo roko, ki je bla zdrava. To čeparno san bla spahnila do par malne, v Gorenji Miersi. Že s parvo bombo so se vse okna an laštre razbile. So se pretresli podi an padal korci. Mama je parjela v naruočje otroka moje sestre an sma kupe letiele čja pod vas. Glih pod vasjo smo ble, antada je padla druga bomba, ki je vargla po luhtu an drieu blizu mene; me je zvarnilo na tla an je začelo padat kamunje go po mene ku tuča. San bla fidano ranjena tu glavi an mi je kri se lila z rane. San vstala an san letiela gor pruo Bažilini hiš. Še druga bomba je padla na kamnaste štenge od hiše; ist san padla na šobe an san bla vsa karvava an arstargana. Nazaj san vstala an letiela napri, ma malo potle niesan mogla vič.

Moja mama, na vien po keru pot, je šla s puobčjan v naruočju.

“Mama – san jala – ist na moren vič, ist umarjen”.

“Ah, umri, hči moja, ka ti moren ist pomat!”

Kar je vse tuole genjalo, smo se začel klicat dan družega. San ušafala potle mamu ta zad; tata je biu šu du Log pobierat jabuke.

Ga kličemo, pa nie odguoriu. Na vien, koga smo srečal an nan je jau: “Hiša vaša, kjer sta stal vidruz je šla vsa po luhtu”.

So ble takane hiše, Kozličjova an Roginova, an bomba je padla glih tu sred, kjer sta bla ognjišča. Ist gren čja na ciesto an viden, de mi pride pruo Perin Bosu ta z Ješičja, s katerin smo v žlahti.

“Oh saruota moja – je jau – puj za mano, puj!”

Me je parjeu pod pasko, za me daržat pokoncu an počaso smo šli pruo Ješičju, h njin, h Bosovin. Ist san mislila iti dol v Zamier h žlahti, pa on me je peju za sabo damu.

Nadvo san paršla do vasi. Me je boliela rana na glavi an san se čula polomjena po vsin žuote; rastargana an vsa karvava san bla, ku Božjamaltra.

Tan par bombardani vasi, kar me je mama videla, v kakih san bla, mi je glavo zavila s sojin facuolan... nan nie bluo ostalo še cunje za rane zavit; pruo nič!«

Cajti so bli tajšni, de je bluo težkuo za vse, ma za tele judi nie moglo bit hujše.

San vprašu Erminijo: »An kuo so vas zdravili s tako rano na glavi?«

»Vaš barba, Mileci so ga klical, je parnesu an fjašk žganja uoz medu.

“Na – je jau – na moren družega ti dat, za ti pomat, ku tuole, de se moreš dižinfetat.”

S tistin žganjan so me dižinfetal. Rajnik Nadalin, an Bepic Bosovi, ki so bli par sudateh, so bli ohranil nieke garze militaryske, s tistin žganjan so me pral na glavi an s telim tančicam me ovijal, za de na pride hramuota na rani. Na vien, dost cajta san bla par njih.«

»Van nieso nardil štihu, za rano zašit?«, san uprašu.

»Paš duo, an kuo? Saj iman šele sanjau, takuo ki se je samuo zaraslo na glavi!«

Tud Erminija mi je poviedala, kuo sta ostale ubite stara mat an nadluožna hči (Lina je poviedala de je bla sestra, ne hči) pod podarto hišo. Kuo so težkuo paršli do trupla te nadluožne, zak zlo globoko je bla zakopana pod kamanjan an ruševinah podarte hiše.

»A so imiel vasnjani kako škodo an po hlievih an štalah?«, san vprašu napri.

»Ja. Mi, par sreč, smo imiel dvie krave tau štal an nieso tarpiele posebne škode, so ostale zdrave. So paršli po nje Bosovi puobi taz Ješičja, de so jih mantinjal, dokier niesmo se mogli sami previdat. Niesmo imiel ki jin dajat za jest.

Baštjanovin je ubilo no inico, an gor par Toninace, ki so imiel štalo blizu naše hiše, ki je skočila po luhtu, je ubilo kravo tau štali.

Mi smo imiel prase v hlieve gor nad ciesto. Lesen pod, ki je biu nad njin, je udaržu an ga je ovarvu, de ga nie zmastilo. Smo ga ušafal šele živega dva dni potle.«

Je še napri teku pogovor z nono Erminijo, pa nie prestora za vse nje spomine zapisat, vsega, kar se je še zgodilo do konca uojske.

Sedan liet je dielala za diklo v Benetkah an, če je bla viedela, kuo je bluo šlo doma, se nie bla uarnila damu glih kajšan miesac pred tistin nasrečnin bombardamentan, ki ji je takuo močnuo an karvavo ostu zapisan tu nje sarcu an... na nje glavi.

Kronika tistega dneva, po besiedah Line an sestre Erminije, nas peje s pametjo v tiste duge an težke cajte, pa grede nan parsile v pamet donašnje novice, ki nan parhajajo od raznih prestoru sveta, kjer šele donas buj smartne bombe razmietajo življenja, hiše an trošte nasrečnih judi, ki imajo uojsko doma.

Tekrat je kri tekla zauoj nacifašizma.

Donas obiuno se lije, zauoj koga?

UTRINKI IZ GOLEGA BRDA

DANILO ZULJAN KUMAR

ZRC SAZU Raziskovalna postaja Nova Gorica

Že v lanski številki Trinkovega koledarja sem nekaj besed posvetila Golemu Brdu, briški vasi, ki meji na Benečijo, in je v primerjavi z ostalimi briškimi vasmi najbolj oddaljena od osrednjih Brd. Letos bom s tem nadaljevala, ker je vas za raziskovalca zanimiva, tako z zgodovinskega kot z jezikovnega stališča. Prispevek bom dopolnila z nekaj utrinki iz govora Danila Piculina o vasi in njenih prebivalcih. Za pogovor se Danilu lepo zahvaljujem.

Legenda:

ɔ – polglasnik

γ – *g* (Γ – G)

x – izgovorna različica glasu *h*

Reka Idrija, ob bregu katere leži vas Golo Brdo, majhna briška vasica na skrajnem zahodu Slovenije, je v preteklosti velikokrat odigrala vlogo mejne reke med različnimi državami. Če pogledamo nekoliko v zgodovino, ugotovimo, da je bila Idrija mejna reka med Avstrijo in Beneško republiko.¹ Po propadu slednje leta 1797 se je mejna črta z Idrije umaknila, ker se je avstrijsko cesarstvo razširilo do reke Pad, Gardskega jezera in Južne Tirolske. Toda že leta 1805 je Napoleon Furlanijo in Beneško Slovenijo priključil svojemu Italijanskemu kraljestvu, mejo z Avstrijo pa zopet postavil na majhno neznano reko Idrijo. A že čez dve leti se je meja premaknila na Sočo in Brda priključila Italijanskemu kraljestvu. Po padcu Napoleona so se avstrijske čete leta 1813 vrnile v Brda in Furlanijo. Reka Idrija je spet postala mejna reka leta 1866 po vojni med kraljevo Italijo in avstrijskim cesarstvom, ko je Avstrija izgubila Benečijo, ohranila pa Brda. Taka meja se je

ohranila do leta 1915, ko je že v začetku vojne med Italijo in Avstro-Ogrsko območje Brd postalo italijanska okupacijska cona in je meja na Idriji padla. V času Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev se je italijanska meja pomaknila v notranjost slovenskega ozemlja. Toda že kmalu po 2. svetovni vojni, natančneje od septembra 1947, je reki Idriji spet pripadla vloga meddržavne meje, tokrat med Jugoslavijo in Italijo. Tako je bilo do leta 1991, ko je postala mejna reka med Italijo in Slovenijo. Tako majhna rečica, pa tako velika vloga ji je bila namenjena!

Golemu Brdu in njegovim maloštevilnim prebivalcem – danes je v vasi le sedem družin, veliko hiš pa je praznih – je izpostavljena lega ob meji prinesla tako dobre kot slabe stvari. Danilo Piculin pravi, da so se Golobrčani v času stare Avstrije imeli dobro. Meja z Italijo je bila odprta, lahko so trgovali v 7 km oddaljenem Čedadu ali 15 km oddaljenem Krminu. Tudi sicer je država lepo poskrbela zanje. Ko so prišli pod Italijo, jim je začelo iti na slabše. V vas se je naselilo več furlanskih družin ali pa se je k hiši primožila furlanska nevesta. V tem primeru otroci niso znali slovensko. Niti ena furlanska nevesta se ni naučila slovenskega jezika. Tako se je furlanščina kot pogovorni jezik razširila tudi med otroki, ki so bili sicer narodnostno čisto slovenski.

O tem problemu Danilo Piculin pravi naslednje: »Ku otrok se zmislən, je blo tle puhno Furlanu. So se pərženile ženske sən s Furlanije, so pəršle do Γoləγa Bərdə, napri u hribe niso šle. Potlé tiste družine so miəle otruaək, so γueril samo furlansko, tut če so bli družin priət sloviənske. Potlé tisti otroci zdraven ku mi, smo γuəril tut mi furlansko. Təkuə də se pofurlanščlo tut Γolo Bərdə. Če bi na pəršla Jugoslavja, bi tle na blo vəč sloviənske besiəde, ku u Miərniku, Dolianj an u Ibani niə vəč. Jə blo təkuə: U Miərnik smo hodil u šuəlu təljan-sku, u ciərkvi je bla še slovenščina, ki u Miərniku je biu še slovenski γospuaət, zuna z otroci smo γuəril pa furlansko. Təkuə də usi stari znamo furlansko.«

Poleg tega je pred 2. svetovno vojno v vasi živel bogat furlanski kmet Kaučič, ki si je izposloval italijansko šolo. Tako je bila v sosednjem Merniku, kjer je sicer živelo več Furlanov, nekaj časa šola slovenska, v Golem Brdu, kjer je bilo več slovenskih družin, pa italijanska. Slovenski knjižni jezik so golobrški otroci imeli priložnost slišati le pri slovenskem župniku v Mirniku.

Velik prelom je za vas pomenil september 1947. leta, ko je bilo Golo Brdo priključeno Jugoslaviji. Vaščani so mislili, da bo meja podobno odprta, kot je bila stara meja med Avstro-Ogrsko in Italijo, pa so se zmotili. Danila sem vprašala, ali bi se Golobrčani, če bi lahko izbirali, odločili za Italijo, glede na to, da so bili gospodarsko vezani na Čedad. Toda Danilo pravi tako:

»Ma na viən, ne, ne. Jə blo pu an pu. Ma duə viədu, də zoprej təkua. Tekərt sə misənlo, də bo kukər pod Austriju, də bo meja odprta ku pod Austriju, də bo mo hodil sən ən če. Smo misənli, də bo taka meja mi. Kər nəs je blo Sloven-cu, smo bli usi tərdni za tuə. Zdi tisti, kə sə bli Furlani, al pa sə ɣuəril samo furlansko, so že utekli priət.«

Ko so izvedeli, da bodo priključeni Jugoslaviji, so se Slovenci v vasi začeli veseliti. Odšli so v cerkev nad vasjo in z nestrpnostjo pričakovali, kdaj se bo prikazala vojska, da bodo začeli pritrkovati. Toda ...

»Kər je bla priklučitev, smo bli usi kuntenti tle u Golən Bərdü. So nərdil par-ton. Tisti dan, kə sə rekli, də pridəj naši, sə čaklo, də pride buəh viə ki dol. Sə čakli ɣor pər ciərkvi, də kədər pridəj, də zəčnəj škəntiərot. Čakəl ɣor an čakəl. Ni blo ubednəɣa z ubednəɣa kraja. In potlé so pəršli dva vojaka, samo dva vojaka. An potlé, kə ni blo nəč, so rekli tisti, kə sa šli škəntiərot: »Ki smo šli diələt ɣor – za nəč.«

Jugoslovanskima vojakoma se je na drugi strani meje pridružil italijanski finan-car, ameriška vojska pa je vas zapustila. To je bil znak, da je nova meja začela veljati. Na Breg pri Golem Brdu, majhno vasico nad Golim Brdom, ki naj bi pripadla Italiji, Italijanov več dni ni bilo na spregled, zato so »naši« odšli tja in obesili jugoslovansko zastavo:

»Kər sa pəršli tist dva vojaka, Merikan sə šli. An če na təuən kraj jə pəršu pa ən financər təljangsk. ɢor na Briəh ni pəršu pa ubedən. Financ nis šli ɣor nubedən. An sə šli naši not. Təkua sə uzali Briəh, ki pərvo Briəh bi moɣu jət dol. Nə dva al tri dni sə ɣladli naši, potlé sə šli ɣor. An šə dənəs jə sloviənski.«

Kmalu po priključitvi se je na meji začel strog režim. Ljudje se niso mogli od danes do jutri navaditi na nov način življenja. Nek star furlanski berač iz Ibane, na drugem bregu Idrije, je imel navado prihajati v vas prosjačit. Nekaj dni po zaprtju meje je spet želel priti v vas. Opazil ga je jugoslovanski vojak in mu zaprl polje, naj se ustavi, vendar ga berač ni slišal, zato ga je ta ustrelil. Le nekaj dni za tem je bil v sosednji vasi Mišček ustreljen desetletni deček, ki se v stometskem mejnem pasu na ukaz vojaka ni ustavil, ampak je stekel k materi na polje. Družina je čez par dni izginila v Italijo z vsem imetjem in živino ter s stražarjem na meji vred.

Ostalih briških vasi Golobrčani do zaprtja meje skorajda niso poznali. Niti se niso čutili Brice.² Danilo se spomni, da je do Senika in naprej proti osrednjim Brdom vodila le kozja steza. Stike so imeli le s sosednjimi vasmi Mirnik, Ibana in Dolenje, v katerih je živelo narodnostno mešano prebivalstvo, in deloma z briškima vasema Neblo in Hruševlje, ki sta kot Golo Brdo spadali v občino Dolenje.

»Tut nismo miäl ubednih stiku, nismo poznal druγih Bærd, ma čia. Se zmerøn zdiälo čudno, kädær so pæršli pod nuäč tele γor s Sænika, s Kožbane, smo pensäl: »Marija, zdi hodit u Kožbanu.«³ Se zdiälo delëč: »Oštja, kakuä huädaj te äldje.« Potlé næm je ratälo, dæ smo moyli hodit še mi. Ma do Plavi. Tiste kraje smo poznal tækuä, kær sã šlišlo. Jæh nismo poznal, duä jæ biu tæn. Ankræt smo šli na Svetu γoru, se zmislæn. Oča jæ viädu, kæ jæ biu na vojski na Sveti γori pætnajstæγa liæta. Lix tækuä te druγe kraje; duä poznau Kozanu, Bjanu. Po imenu sæn, dæγaçi nisæn biu ænkul tæn. Niæki smo poznal Niæblo, Krušuje, ki so bli tut oni pod opčinu Dolianje ku mi.«

Na moje vprašanje, ali si glede na razmere, v katerih se je vas znašla po priključitvi Jugoslaviji, ni nikoli rekel: »Dovolj hudo je, gremo odtod«, Danilo odgovarja takole:

»Ma kæm bi šli. Ja, mladi bi læhko šli, ma zdaj starih pustit samih. Smo miäl skuæs trošt, dæ bo bujš.«

In res. Čez nekaj let so se razmere vsaj deloma omilile. Če so morali takoj po zaprtju meje v svoje brajde na italijanski strani le nekaj korakov od doma hoditi daleč okoli čez Senik, Peternel, Hruševlje in skozi nebelski mejni prehod, jim je bilo kasneje omogočeno voziti grozdje na Dobrovo po ravnini čez italijanski Mirnik in Dolenje.

Prav zaradi zaprtosti proti osrednjim Brdom in na drugi strani odprtosti proti Benečiji je govor Golega Brda v okviru briškega narečja edinstven. Pozna t. i. tonemsko naglaševanje ali pojočo govorico, kar gre pripisati stiku z nadiškim narečjem, tako zaradi geografske bližine kot tudi zaradi beneških deklet, ki so se primožile v vas. Tonemski naglas je briško narečje kot edino v beneško-slovenski skupini, kamor poleg omenjenih, briškega in nadiškega, sodita še obsoško in tersko, izgubilo in tako pozna le t. i. jakostni naglas. Poleg tega golobrški govor pozna končniško naglaševanje tipa *sestrá, kosá*, kot je značilno za nadiško narečje. V briškem narečju je prišlo do naglasnega premika v *séstra* in *kósa*. V drugih briških govorih mehkega glasu č (ć) ni več zaslediti. V Golem Brdu je tako kot v nadiščini ohranjen (nǎć). Četrta značilnost pa je množica romanizmov v rabi. Briško narečje je sicer v svoj sistem prevzelo veliko besed iz furlanščine, še posebej njegovi zahodni govori, ki so z njo v neposrednem stiku, vendar je v golobrškem govoru opaziti furlanizme, ki v ostalih Brdih niso v rabi ali pa so se že izgubili. Naj naštejemo nekaj primerov: *uerđinón* (plug), *jubál* (kol, na katerega so naslonili seno v kopi), *tavajúć* (velika kuhinjska krpa, s katero so gospodinje pokrile hrano, ki so jo nesle npr. koscem), *pulnár* (kokošnjak), *džornál* (časopis), *šăćetór* (osipalnik), *njanja* (teta), *barba* (stric), *tǎrčón* (koruzni storž) in *čăžărón* (grah).

Za konec še Danilova pripoved o tragikomični, a resnični situaciji, v kateri se je znašel vina željan Furlan, ki žal ni dovolj hitro doumel, da se z novo jugoslovansko oblastjo nikakor ni pametno hecati.

»Potlé čez dva, tri miăscce (po zaprtju meje – op. D. Z. K.) sǎ hitro pozaparli nih dviăh, treh tle u Golăn Bărdū, ma za prazăn năć. Adăn jă biu ăn pjănc. Ni biu Slovenc, furlansko ŷuăru samo. Jă niăk ŷuăru pruăt naši oblasti, pruăt Titu an Stalinu, dviă liătî an pu prisilnăŷa diăla jă dubu.

Samo Stalinu reku: Aj un bel sorizo, ma non aj ne paštu ne rizo.«
Ben, za tua je dubu prisilno dialo. An sən ɣa prašu potlé, kər jə pəršu damu,
kakuə blo na tisti sodbi.

»A, na viən jəst,« jə reku, »morbit, də sən biu pjən, ki sən ki reku, jəst na
puəmnən.«

Taka bla kazen za tiste divə bəsiəde, ki sə bli resnične.«

OPOMBE

1. Za zgodovinski pregled meje med Brdi in Beneško Slovenijo glej v Branko Marušič (1999): Brda in državne meje. *Briški zbornik* (prva knjiga). Občina Brda. 116-131.
2. Na moje vprašanje, ali so se čutili Benečane, Danilo odgovarja nikalno. »Nismo bli ne Benečani, ne Brici, ne Furlani. Ki jəst viən, ki smo bli. Smo bli Slovenci.« Starejši vaščani še danes pravijo: »Gremo v Brda,« pri čemer mislijo na Dobrovo ali na druge briške vasi.
3. Iz Golega Brda vodi danes precej strma cesta navzgor proti Seniku, Kožbani in Dobrovemu.

KAKO SMO UČILI NAŠE DIJAKE, DA SMO VSI ENAKI

LUIGI RAIMONDI COMINESI

50-letnica Kulturnega društva Ivan Trinko in 60-letnica Italijanske republike

Reforma državnih srednjih šol v Italiji, ki je bila uvedena leta 1963, je imela korenine v daljni preteklosti: Gentilejevo reformo z dne 27. aprila 1923 je namreč prvič »pretresla« že t.i. šolska listina z dne 15. februarja 1939, ki jo poznamo z imenom Bottaiova reforma, ker jo je uvedel takratni minister za šolstvo Bottai, ki je ta položaj zasedal od leta 1936 do 1943.

Dejansko so bile to le interne spremembe v sklopu fašističnega režima, v katerih je bilo mogoče prepoznati nosilne elemente Mussolinijeve diktature, ki so temeljili na nacionalističnem in reakcionarnem populizmu, na rasizmu, na hujskanju k vojni – po načelih »danes *balilla*, jutri legionar« ali pa »knjiga in mušketa«. Hkrati pa so to bili tudi skromni poskusi obnove liberističnih in katoliških idej, ki so bile drugače preganjane, v kolikor so se večkrat dojemale kot politična, socialna in kulturna »deviacija«, ki je bila v nasprotju z načeli fašistične vlade.

V tistih letih sta bila pojma dela in filozofskega razmišljanja strogo ločena. V šolskih ustanovah so se mladim državljanom vsiljevali predeterminirani miselni kalupi, v katere so bili pač mladostniki ujeti. Deležni so bili take vzgoje in izobrazbe, ki ni dovoljevala nobenih odstopanj in ki se ji posamezne šole niso mogle v nobenem primeru izneveriti.

Reforma srednjega šolstva iz leta 1963 se je navezovala na temeljna načela italijanske ustave, o kateri ne smemo pozabiti, da se je rodila iz protifašističnega boja in iz odporiškega gibanja. Reforma je imela to zaslugo, da je poenotila

nižje srednje šole, s čimer je omogočila vsem državljanom, da z enakimi pravicami (in enakimi dolžnostmi) obiskujejo šolo vsaj do 14. leta starosti. Šlo je za demokratičen poskus, da bi se šolstvo prilagodilo vsesplošni rasti italijanske republike, da bi se torej premostila vsakršna oblika diskriminacije in da se dijaki ne bi več vrednotili zgolj po šolskem uspehu, temveč da bi se spodbujala njihova rast na področjih, ki jim najbolj ležijo.

Z reformo je tudi bila ukinjena latinščina kot šolski predmet, ker naj bi se tako dijaki lahko bolj posvetili učenju same italijanščine, ki bi jo morali bolj obvladati. Jezik Rimljanov je bil tako prepuščen učenjakarjem. Namen te spremembe naj bi bil, da bi imeli vsi ob začetku svojega študija, podobno kot ob samem rojstvu, enake možnosti in enake pravice.

S tako šolo naj bi se tudi premagala nepismenost in spodbujalo množično opismenjevanje, ne da bi seveda zanemarjali sposobnosti bolj nadarjenih, vendar niti ne da bi omejevali možnosti za tiste, ki so bili s kulturnega in družbenega vidika šibkejši.

Reforma je bila zelo širokopotezna in zahtevna: učitelji nanjo niso bili ustrezno pripravljeni, ker niso imeli na voljo nobenega gradiva za izpopolnjevanje svojega znanja, pa niti plače niso bile prilagojene novim nalogam, ki so jih morali opravljati. Po drugi strani je bila ta naravnost revolucionarna reforma deležna velikega nasprotovanja iz »idealistično-nacionalističnih« vrst, torej tistih, ki so menili, da je ta projekt Italijane oropal latinščine in da je torej šola izgubila na ugledu. Hkrati pa se nekateri niso mogli sprijazniti z dejstvom, da je sedaj šola temeljila na enakopravnosti in da je torej postavljala pripadnike različnih družbenih in gospodarskih skupin na čisto enako raven.

Za nas demokrate in naprednjake je ta reforma pomenila socialno in politično zmago, vendar moramo priznati, da nam je posredno pomagal tudi papež Roncalli, ki je dal vsakemu narodu Božjo besedo v domačem jeziku: tako sem jaz kot laik lahko hkrati prebiral Lutrovo »Deutsche Theologie« in poslušal »Missa Luba« iz Pasolinijevega filma »Il vangelo secondo Matteo«, mama pa je govorila: »Co i va in cjesa i canta stramberie perché no i capisse el latin, che i canti in dialeto«, ob vsem tem pa je v meni odmeval zbor Lojzeta Bratuža, ki so mu fašisti uničili želodec s strojnim oljem, Njemu, Človeku Miru, ki je pel v svojem lastnem jeziku.

Vedno sem delal na področju Zgodovine in pri tem tudi verjel v Zgodovino.

Z zgodovino sem se ukvarjal tudi v šoli, kjer se nisem omejeval le na ozke, vnaprej določene programe, temveč sem se posvečal tudi novim didaktičnim in metodološkim prijemom, ki so se prvič pojavili z Montessorijem, ki pa so imeli svoje korenine tudi v kulturni politiki protifašizma in v odporu. Ti novi prijemji so se navdihovali tudi pri Francozih, ki so bili s pedagoškega vidika od nas precej bolj napredni, hkrati pa tudi pri drugih narodih vzhodno, zahodno, severno in južno od nas.

V Furlaniji so učitelji zasledovali zelo podobne cilje, čeprav so si bili po političnem prepričanju zelo različni in so se združevali v med sabo precej različnih združenjih oz. društvih: v Gibanju za sodelovanje na področju vzgoje (MCE), v sekcijah Nacionalnega didaktičnega centra za srednje šole (CDNSM), v pokrajinskih Pedagoških centrih in istoimenskem deželnem centru, v Skupinah katoliških učiteljev, v Katoliškem združenju srednješolskih učiteljev (UCIM) in v Centru za šolsko in poklicno orientacijo (COSP). Učitelji so si bili po idejah blizu, kljub temu da so poučevali na vseh različnih stopnjah šolanja, torej od osnovnih šol do univerz. Takrat so se tudi prvič pojavili novi šolski izrazi: lingvistika, strukturalizem, matemalogika, glotodidaktika, usmerjanje, evalvacijska spričevala, razredni sveti, zavodski sveti, izpopolnjevalni tečajji.

V srednji šoli sem torej lahko 1963. leta računal na veliko možnosti za eksperimentiranje in na dobre tovariše. Nova načela so namreč vodila v oblikovanje novih državljanov s svobodo do izbire, ki bi se lahko borili proti nepismenosti, lahkovernosti in slepemu, absolutnemu podrejanju. Ta človek naj bi spodbujal družbeno rast države, naj bi se stalno zavzemal za enakopravnost in solidarnost ter naj bi si prizadeval za mir.

Tisto noč, ko je padla meja med Italijo in Slovenijo, sem bil s svojo ženo in kolegico Paolo v Gorici oz. Novi Gorici. Ko sva vprašala dve popolnoma premočeni punc, ki sta z nasmeškom na ustnicah plapolali z zastavo miru, kaj mislita o tem dogodku, sta odgovorili: »Lepo je, lepo, vsi smo srečni, končno smo se združili z našimi sosedi...«

Mislim, da sem to že nekam zapisal, sicer pa ne bo škoda, če to še enkrat ponovim: besede teh dveh punc sta mi tisto noč priklicale v spomin stavek, ki sem ga petindvajset let prej slišal ravno v društvu Ivan Trinko.

Začelo se je torej eksperimentiranje: vzpostavljanje bolj prijateljskega vzdušja v razredu, sestavljanje skupin glede na skupno čustvovanje, delo v skupinah za usvajanje določenih predmetov, »predkompozicije za fotograme«, »iterativne kompozicije« v različnih trenutkih zaporednih dni, samoupravna »montažna linija« za rekonstrukcijo besedila ob prisotnosti učitelja kot zunanje tehnika v »tovarni«, izmenjava izkušenj poučevanja in učenja ob soprisotnosti učiteljev drugih predmetov, poslušanje filma v izvornem jeziku s prisotnostjo dveh ali treh učiteljev različnih predmetov, pisanje birokratskih pisem, naslovljenih na javne ustanove in zasebna podjetja, deklamiranje kot vaja za utrjevanje spomina, učenje mimike, s katero se je mogoče izražati tudi v manjših prostorih, osnovne državljanske vzgoje in cestne vzgoje z učenjem strokovnih izrazov, »vodeno branje« dokumentov za zблиževanje z zgodovino, opazovanje lastnega življenjskega okolja za popolnejšo individualno rast, delo na terenu, premikanje iz enega v drug razred in skupinske ure z drugimi razredi ob hkratnem »zavarovanju znanja« s tradicionalnim frontalnim učenjem v lastnem razredu, zapisovanje predelane snovi v razredni dnevnik, ki je nadomestil stari »omnibus zvezek«, ki se je uporabljal v šolah za časa habsburškega cesarstva.

Rezultati eksperimentiranja so bili zares izredni: ko smo obravnavali pridevnik, so dijaki s skupinskim delom našli več kot dvajset pridevnikov za definiranje rumene barve; bilo je pravzaprav zelo enostavno odkriti kompozicijsko moč generativno-transformacijske slovnice, s tem da smo izhajali iz preprostega osnovnega stavka, torej iz *kerna*, iz jedra.

Kako pa z evalvacijo? Vrednotenje znanja je bilo kompleksno, pomagali smo si z različnimi merili, ki so premoščali tradicionalno lestvico do deset. Najvišja ocena je v nekaterih primerih postala stotica, v drugih pa tridesetica. Vsekakor je bila še vedno najbolj pomembna samoevalvacija posameznih dijakov, ki je nastopila takoj po popravkih učitelja-tehnika.

Kako pa bi lahko s tradicionalnimi metodami ocenjeval dijaka s posebnimi težavami pri usvajanju znanja, ki se je učil italijanščine z jezikovnimi kartončki za tujce v iskanju zaposlitve, ki jih je pripravila Univerza v Kalabriji?

Eno leto smo tudi obdelali »televizijsko« Odisejo, ki jo je predvajala v nadaljevanjih italijanska radiotelevizija. V razredu smo vzpostavili »montažno verigo« in v treh mesecih je pri dijakih izginilo 70% najbolj pogostih pravopisnih na-

pak. Surovina je šla skozi celo vrsto rešet, na koncu pa je postala Odiseja našega razreda. Sam sem bil kot »zunANJI tehnik« na voljo dijakom za morebitna pojasnila. Postopek usvajanja znanja je bil v celoti upoštevan: začeli smo pri »gledanju in poslušanju«, torej »pri branju ne le besed«, nato smo prešli na »govorjenje« in na »razumevanje«, sledile so faze »pisanja«, »sestavljanja« in »popravljanja«. Iz vsega tega se je izcimil rokopisni zvezek, ki so ga potem pretipkali starši in sorodniki, ki so sodelovali pri pobudi. Naknadno sem dijakom predstavil deset verzov istega dogodka v prevodu Pindemonteja, Romagnolija in prevajalke Calzecchi Onesti. Besedila sem primerjal, tako da sem postavil razlike, ki so bile posledica različnih zgodovinskih obdobj, v katerih so živeli prevajalci. Problem same Odiseje pa sem pustil še odprt.

Sledilo je obdobje, ko so dijaki risali ali sestavljali Penelopine statue in Odisejev splav s pomočjo učiteljev, ki so poučevali tudi druge predmete.

Šlo je torej za raznoliko vzgojo, ki je temeljila na želji, da se razkorak med intelektualnim in ročnim delom ne bi še naprej večal. V tistih letih je namreč obrt postajala vedno bolj obrobna dejavnost v kulturi naše in drugih držav. To smo delali zato, da naši dijaki ne bi zakrneli na stolih in da ne bi bili celo življenje odvisni od strojev.

Mesec kasneje sem se pojavil v razredu s Homerjevo Odisejo. Brez vsakršnega uvoda sem začel prebirati heksametre v grščini; hodil sem po razredu in s koraki poudarjal njihov ritem.

Prvotno sem menil, da se mi bodo dijaki smejali, v resnici pa so me le gledali in poslušali. Potem so se še med sabo vprašujoče spogledali, kmalu pa sem jaz skoraj plašno dejal: »To pa je Homerjeva Odiseja...« Na to pa so dijaki začeli ploskati.

Tako smo se borili proti nevednosti ter se zavzemali za solidarnost in enakopravnost. Pri skupinskem delu je prihajala na dan tekmovalnost, kdor je več vedel, je vlekel za sabo tudi ostale. Včasih sem moral dijake brzdati, ne pa spodbujati, saj jim je bilo večkrat žal, ko so slišali zvonec ob koncu ure ...

Seveda sem pri svojih didaktičnih pristopih, ki so bili precej napredni, če že ne revolucionarni, lahko računal na podporo vodilnih kadrov na šoli. Tudi kolegi so na moje delo gledali z velikim zanimanjem, med starši pa so se našli tudi taki, ki so se bali, da bi se izobrazba njihovih otrok preveč razlikovala od njihove.

Vendar so se ti moji dijaki potem v življenju uveljavili ravno tako kot drugi njihovi vrstniki, ki so bili deležni tradicionalne izobrazbe, hkrati pa se bodo šolskih dni spominjali z večjim navdušenjem, saj se v šoli niso dolgočasili.

Nisem jim dajal nobene domače naloge, pa tudi med počitnicami sem jih puščal pri miru. Doma so jih čakale le posebne »obveznosti«, med počitnicami pa so bili popolnoma prosti. Naročil sem jim, naj opazujejo vse, kar se dogaja okrog njih, naj po potrebi tudi kaj fotografirajo, naj si kaj zapišejo, še zlasti pa sem hotel, da bi živeli, da bi polno živeli v družini, s prijatelji, sami. Nisem hotel, da bi jih mučila misel na domače naloge, ki dijakom – in navadno tudi staršem in sorodnikom – ponavadi skvari zadnji teden počitnic, zaradi česar se potem tudi poveča njihovo sovraštvo do šole.

Kaj pa Kultura? Mislim na pravo kulturo, ki je vredna velike začetnice ... Eno leto sem se odločil, da bomo v razredu brali knjigo istega avtorja v dveh različicah, v italijanščini in furlanščini. Med branjem smo besedili stalno primerjali, seveda sem moral ob tem paziti, da se dijaki ne bi dolgočasili. Nekaj krajših odlomkov smo celo prevedli v sardinščino, ker je bil med mojimi dijaki tudi fant iz Sassarija, ki ni razumel furlanščine. Včasih smo se zaustavljali pri določeni besedi, tako da smo hkrati govorili dva jezika ali tri narečja, vse smo skušali natančno razumeti.

Oče enega od mojih dijakov nam je pomagal, da smo zgradili pravega robota, ki je bil sposoben govoriti. Robot je dajal navodila za prečkanje ceste v najrazličnejših jezikih: v italijanščini, furlanščini, francoščini, slovenščini in nemščini, torej v jezikih, ki so se uporabljali na našem območju, v tujem jeziku, ki so se ga dijaki učili v šoli, in v jezikih sosednjih narodov. Pri načrtu so sodelovali očetje, matere, kolegi in prijatelji.

Med branjem poezij smo večali njihov čustveni naboj in njihovo univerzalnost s hkratnim poslušanjem glasbe, ob zvoku flavte smo skušali spodbujati naše občutke. Ob glasbi smo brali Hvalnico stvarstva sv. Frančiška in bili pozorni do njenih asonanc ter razmišljali o njenem večplastnem jeziku, pri francoščini pa smo spoznavali Rolandovo pesem. Naš razred se je z vsemi temi dejavnostmi spremenil v pravo delavnico, v polje, tovarno, delovišče ...

V šolskem letu 1979/80 smo s kolegi sklenili, da bomo izvedli tri »kompaktne ure«. Izraz smo si izposodili iz avtomobilske industrije, kjer se je uporabljaj

izraz »compact car«, s katerim so označevali pripraven avtomobil udobne velikosti, ki je imel vso potrebno opremo za vožnjo po kakršnem koli terenu. Sami pa smo se odločili, da bomo ustvarili takemu avtomobilu podoben razred. Eksperiment naj bi izvedli v okolici Vidna in naj bi trajal tri dni po osem/dvanajst ur. Izbrali smo tri naselja, ki so jih videnski dijaki razmeroma slabo poznali: Terzo di Aquileia, Manzano in Čedad.

Odločili smo se, da se bomo vsakič posluževali drugačnih prevoznih sredstev in da bomo jedli v različnih gostinskih obratih. Izbrani dnevi pa bi morali biti tipični za tri različne letne čase in se torej razlikovati po podnebjju. Sklenili smo, da bodo učitelji sodelovali pri delu, vendar bo morala biti njihova prisotnost skoraj neopazna, saj je bil glavni namen te pobude spodbujati samostojnost dijakov in njihovo zanimanje za druge vidike življenja, ki niso povezani s šolo. Med drugim naj bi spoznavali svet dela in krepili svoje organizacijske sposobnosti ter socializacijo. Z dejavnostmi bi dijaki obogatili svoje znanje in začeli bolj ceniti in ljubiti učenje, torej tudi šolo, ki je po mojem mnenju še vedno eno izmed glavnih središč vsake skupnosti.

K tem poskusom so me spodbudili eksperimenti o zgodnjem pošiljanju otrok v šolo, ki so jih izvedli na območju ameriškega pogorja Rocky Mountains, kjer so se otroci učili brati pri štirih letih. Mojo radovednost so obenem pritegnile tudi izkušnje Šole št. 110 v Moskvi: to je bila namreč ruska eksperimentalna srednja šola, na kateri so občasno predavali tudi univerzitetni učitelji. Šlo je za netradicionalna predavanja odprtega tipa. Hkrati pa so name vplivale tudi pobude italijanskih učiteljev Maria Lodija in Lombarda Radiceja. K vsemu temu so prispevale svoje še moje osebne poklicne izkušnje in izkušnje, ki sem jih imel s tehniko maksimalnega razvijanja koncentracije, ki sem jo razvil najprej med vajami, potem pa med nočnimi akcijami, ki so se izvajale med vojno proti nacifašistom. Delovali smo torej na medrazredni ravni, s čimer smo podrli vse birokratske pregrade. Zamišljali smo si skupinsko delo dijakov različnih starosti, od 10. do 14. leta, ki pa bi jim bili skupni interesi in ki bi si izmenjavali izkušnje na različnih področjih.

Na skupnih sestankih vseh treh razredov smo oblikovali mešane skupine, ki so jim bili skupni interesi in delo.

Imenovali smo programerje, diplomate, računovodje, kartografe, fotografe, risarje, redarje, meteorologe, asistente in predavatelje.

Vsaki punc in vsakemu fantu je bila poverjena točno določena naloga.

Nekatere skupine so bile dokaj nenavadne: diplomati so morali razpošiljati pisma javnim in zasebnim ustanovam ter prevoznikom. Vsi ti pa so nas potem isti dan sprejemali, nam posredovali informacije, nas prevažali in nas nahranili. Ob strani so jim stali računovodje, ki so se ukvarjali z napovedovanjem in izračunavanjem potnih stroškov ter stroškov za hrano in pijačo, redarji pa so skrbeli za red med našimi postanki za nakupovanje in za pridobivanje informacij. Asistenti so opravljali zelo pomembno vlogo, saj so za nami nosili škatlice za prvo pomoč, ki so vsebovale tudi iglo in sukanec, če bi si mi slučajno kaj raztrgali, razpolagali so s sezname vseh dijakov in z naslovi njihovih staršev, redarjem so pomagali pri nadzoru nad uporabo sanitarij, ki jih je bilo za okrog petdeset dijakov kar težko najti.

Na te tri »kompaktne« dni so se dijaki odzvali zelo pozitivno. Ob strani so jim vsekakor stalno stali tudi učitelji in starši. Slednji so jim pomagali pri najbolj zahtevnih dejavnostih. To je bila pravzaprav neke vrste drugačna »domača naloga«.

V kraj Terzo di Aquileia smo prispeli z linijskim avtobusom, hrano pa smo si prinesli s sabo v nahrbtniku. Dijaki so si seveda tudi izmenjavali hrano, ki so jo imeli s sabo, saj je vsak skušal jesti to, kar mu je bilo bolj všeč. Dopoldne smo v prostorih Zadrúžnega hleva poslušali prvo predavanje o kmetijstvu in živinoreji, drugi predavatelj pa je bil sam predsednik Hleva. V prostorih za mehansko molžo so se živali ustavile, enako so storili tudi naši dijaki, saj so mnogi prvič v svojem življenju videli krave. Nekdo je dejal: »Ne morem verjeti, da so tako velike!« Takrat sem razumel, kako malo ljudje vedo o živalih, ker so žal vajeni razmišljati bidimenzionalno ...

Po kosilu smo se porazdelili po učilnicah šole s celodnevniim poukom, ki je bila takrat eksperimentalna ustanova. Učitelji smo bili zelo presenečeni, ker so naši dijaki tam ostali celo uro: vse so poslušali z velikim zanimanjem, potem pa so postavljali celo vrsto vprašanj. Spraševali smo se, odkod to njihovo veliko zanimanje za šolo. Ob mraku nas je sprejel še krajevni župan, ki nam je predstavil svojo občinsko upravo, tako da nam je obrazložil, katere so pristojnosti občinskega sveta, občinskega odbora in njega samega.

Za pot v Manzano pa smo avtobus najeli. V Manzanu nas je sprejel lastnik tovarne pohištva, ki nam je pokazal in obrazložil celoten postopek izdelave stolov. Povedal nam je, koliko časa je potrebno za izdelavo stolov, pojasnil nam je izdelovalne postopke, nas seznanil z razmerami delavcev, govoril nam je tudi o stroških, o donosnosti tega dela in o izvažanju stolov. Najbolj delikaten trenutek je bil, ko smo morali mimo premikajočih se stolov v fazi barvanja. Vendar se nihče izmed nas ni umazal, vsi smo se pomikali zelo previdno: dijaki, učitelji, delavci. Sveže stole so potem preizkusili sami dijaki.

Tisti dan smo pokosili v restavraciji, naš dijak se je ponudil, da bo stregel. Pri svojem delu je bil nenavadno spreten, saj je vsako poletje služil kruh kot natakár. Ta fant ni mogel dolgo uživati otroštva, saj se je njegova družina le s težavo preživljala, da je moral tudi sam zgodaj poprijeti za delo.

Tudi od njega smo se tisti dan marsikaj naučili.

Zadnji dan tega kompaktnega sklopa smo preživeli v Čedadu. Na prvih dveh pobudah so se dijaki seznanjali s kmetijstvom, z živinorejo, z industrijo in z obrtništvom. Ob vsem tem so širili svoja znanja tudi na področju državljske vzgoje, ki so jo spoznavali bodisi skozi njene vsakdanje vidike bodisi na višji ravni, ko so poslušali predavanja o političnih in družbenih vprašanjih.

V Čedadu pa je bila v ospredju kultura, če ji lahko tako rečemo. Gotovo so dijaki precej odnesli tudi od tiste pobude. Iz šole v UI. Petrarca v Vidnu smo se odpravili peš na železniško postajo. Eden od naših nadzornikov nam je s pomočjo enega od asistentov izdal vozovnice, ki so jih plačali naši računovodje. Vozovnice smo dobili tako učitelji kot dijaki. Na vlaku smo se posedli skupaj z drugimi potniki. Eden od naših dijakov je živel v Moimaccu, da je stopil na vlak šele na tej postaji; mislim, da mu bo za vedno ostal v spominu naš prihod, ko smo ga pozdravljali s kriki v tihem jutru ...

V Čedadu nas je sprejel občinski tajnik, ki nas je pospremil do županstva. V občinski dvorani smo po uvodnih pozdravih prisluhnili prvemu predavanju župana tega mesta z dvatisočletno zgodovino. Župan nam je tudi podaril knjigo in kolajno z mestnim grbom. Po obisku na županstvu smo si ogledali »samo« en prostor Državnega arheološkega muzeja, nato smo si ogledali bližnjo stolnico, zgodovinsko predavanje pa se je zaključilo pred spomenikom, posvečenim odporniškemu gibanju.

Sprehod čez Hudičev most je naredil močan vtis na vse dijake. Res je, da so bili že zelo resni in pozorni do vsega, vendar je bilo v njih še precej otroške sposobnosti čudenja vsaki manj običajni stvari.

Pohod do menze Poklicne šole v Rubignaccu je bil pravi podvig, ki je od nas učiteljev terjal zelo veliko potrpljenja, da smo vzpostavili malo reda.

Medtem ko so računovodje dvigovali in plačevali bone za hrano, smo se postavili v vrsto in čakali na hrano s pladnji v rokah. Za dijake je bilo to nekaj čisto novega, saj so se morali ukvarjati z izbiranjem med najrazličnejšimi vrstami hrane, hkrati pa so morali paziti, da se jim ne bi prevrnila steklenica ali kozarec na pladnju. Pot od pulta do skupnih miz je trajala zelo dolgo ...

Na tej šoli smo ostali kar precej časa. Po kosilu smo morali hrano tudi prebaviti, nato smo si malo odpočili, poklepetali smo, se srečali z ravnateljem in s starejšimi dijaki. Naši dijaki so postavljali veliko vprašanj o vrsti šole, učnih predmetih, učiteljih in programih. Med klepetom smo se vsi razvedrili. Šola je bila tudi dobro opremljena s sanitarijami, da smo se lahko vsi malo osvežili in si umili roke. Nekateri so imeli s sabo celo zobno ščetko. Vsi pa smo imeli v opremi brisačo, prtiček, nožek in nitko.

Povezava s »pustolovsko« literaturo je očitna. Manjkale so nam le vžigalice, ki so verjetno nevarnejše od nožev.

Okrog petih popoldne je bilo na vrsti še zadnje predavanje, ki smo se ga udeležili v veliki dvorani Kulturnega društva Ivan Trinko.

Dijaki so bili videti zelo napeti, na njihovih obrazih je bilo mogoče zaznati hkrati radovednost in nezaupanje.

Nihče izmed njih ni poznal nobenega Slovenca, kaj šele Slovenca iz Beneške Slovenije. Hladna vojna in strah vzbujajoči »s'ciavi, titovci, Rusi, komunisti, okupatorji« so pustili neizbrisno sled tudi med sloji obmejnega prebivalstva, med katerimi bi si tak pristop najmanj pričakovali. Med svojim raziskovanjem in poučevanjem sem prišel v stik s takratnim predsednikom društva. Viljem Černo je bil šolski ravnatelj in zelo dejaven na kulturnem področju. Sam sem napisal članek, ki sem ga objavil v »Friuli Sera« in v katerem sem izrazil svojo zavzetost za to, da bi se pri pošolskih dejavnostih na Bardu, ki so bile tik pred ukinitvijo, uporabljala slovenščina. Imel sem tudi stike z učitelji, ki so ustanovili svoj zbor v Tolminu. Vendar sodelovanja s tem zborom nisem navezal

preko šole, na kateri sem poučeval, saj mi je vodstvo šole odsvetovalo pobratenje z ljubljansko šolo Tone Čufar, ki je delovala v bližini Kolodvora. Pobratenje sem predlagal, ker so na tej šoli uvajali zanimive organizacijske in vzgojne novosti na področju celodnevne pouka in usklajevanja med različnimi šolskimi zavodi. Mislim sem, da bi se lahko tudi mi od tega marsikaj naučili.

Moj predlog so ovrgli, češ da je ta šola preveč oddaljena od naše. Predlagali pa so, da bi se pobratili s šolo z Beljaka, torej s Koroške, ki nam je bila geografsko veliko bliže. Upal sem, da bomo lahko navezali stike med vsemi tremi šolami, vendar se moji upi niso uresničili. Kljub temu pa nam je ta izkušnja omogočila, da smo se seznanili s stvarnostjo slovenske manjšine na Koroškem. Šolski nadzornik na Beljaku, g. Mirsch, ki po naravi ni bil niti zdaleč »prevratniški«, se je zavzemal za uveljavitev načela enakosti. Poskrbel je, da je postala slovenščina drugi jezik v enem od razredov šole Haupt Schule Zwei. Zanimivo je, da je tisti razred obiskovala »samo« ena dijakinja slovenskega maternega jezika.

Toda povrnimo se k tistemu popoldnevu, ko smo obiskali društvo Ivan Trinko. Profesor Černo in tudi nekateri drugi člani društva so dijakom spregovorili o zgodovinskih dogodkih, ki so jim bili priča njihovi predniki, ko so se naseljevali v Nadiških dolinah in drugih okoliških krajih. Dijakom so pojasnili, kako so ti predniki živeli v različnih državnih tvorbah, kako so se nanje odzivali, katerih krivic so bili deležni, koliko ustrahovanja so morali prestati, zato da so zavarovali lastno narodnost, katere bojazni so takrat imeli in katere upe so gojili, kaj so pričakovali od italijanske demokratične vlade ... Dijake pa so zlasti seznanili s slovenskimi ljudskimi tradicijami, z vero, ki jim je bila skupna s prebivalci Furlanije, Karnije, Koroške in Slovenije, pa tudi z drugimi navadami in s tipično hrano.

V tistih letih so se Slovenci množično izseljevali iz teh krajev, gospodarstvo je doživljalo veliko krizo, izginjali so stari poklici in obrtne dejavnosti. Dragocene vloge, ki so jo odigrali Beneški Slovenci kot vezno tkivo med različnimi narodi, mnogi niso znali dojeti, nekateri pa so se temu dejstvu celo zoperstavljali.

Iz besed članov društva je bilo mogoče razbrati, da se počutijo svobodni in da so zelo ponosni, da pripadajo svoji narodnostni skupnosti.

Dijaki (vendar ne samo oni) so vse poslušali z velikim zanimanjem, če že ne z osuplostjo, za te stvari niso prej nikoli slišali. Dijak iz Vidma je prosil, da bi kdo

od govornikov kaj povedal v svojem maternem jeziku, ker da tega jezika ni nikoli slišal, pomislite! Pa je bil iz Vidma! Tudi tu je bila torej »razdalja« neizmerljiva ...

Njihova ušesa in njihove oči so zaznavali nov svet. Gledal sem, kako padajo pregrade, kako se razblinja sovraštvo, kako se premošča nerazumevanje: naha-
jali smo se na robu civilizacije, sredi različnih jezikov in podirali smo pregrade. To pa smo delali prav s pomočjo tiste »univerzalnosti«, na kateri bi morale temeljiti šole vsepovsod po svetu. V vseh šolah bi morali učiti, da moramo živeti vsi skupaj, da smo si med sabo vsi enaki. Do tega pa je mogoče priti samo z bojem proti nevednosti.

Potem ko so nam ponudili pijačo in nam razdelili razne knjižice, so se od nas poslovili s pristrčnimi besedami. Pred glavnimi vrati se mi je kmalu zatem približala dijakinja iz tretjega razreda, hčerka Neapeljčana in Furlanke, in mi dejala: »Profesor, saj so prav taki kot mi ... Enaki smo ... med nami ni nobene razlike ...«

Ustava je šla čez Hudičev most s pomočjo najmlajših državljanov naše republike.

TRIDESET LET ŽLAHTNIH KOMEDIJANTOV

MARJAN BEVK

Ljubo bi mi bilo, Sančo, če bi cenil komedije in se zanimal zanje; in če bi potem hkrati s komedijami cenil tudi vse one, ki jih igrajo in še one, ki jih zlagajo; eni kot drugi so namreč sredstva, ki v mnogočem doprinašajo k blaginji družbe, ker na vsak korak postavljajo pred nas zrcalo, v katerem so v živo zgrabljena dejanja človeškega življenja; in ni je primere, ki bi nam bolj živo predočevala, kaj smo in kaj bi morali biti, kot komedija in komedijanti.

Cervantes, Don Kihot

Pogum! Samo po tem razločku lahko zanesljivo spoznamo pravega od nepravega, umetnika od artista, kajti vsak umetnik je nujno tudi artist, vsak artist pa ni nujno tudi umetnik. Za umetnika je značilno, da zmore in zna svoja doživetja doživeti in domisliti do kraja in s tem jih preliti pred občinstvo, dočim jih artist le ovije v bravurozna in leporečna »oblačila«. Za umetniško dejanje je potreben pogum, tiste vrste pogum, ki izvira iz tragičnega občutka življenja, ki ga umetnik potem v svojem ustvarjanju razvije v popoln upor proti negativnosti takega občutenja in realnosti. Ta upor se pri gledališkem umetniku manifestira kot ustvarjalna strast do brezpogojnega optimizma in vere v kreacijo boljšega. Strast do popolnosti nas pripelje do tragedije; protest zoper nepopolnost sveta pa do komedije.

In ta ustvarjalni pogum, o katerem gledališki teoretiki razpravljajo že od antike sem, je tudi tisto osnovno notranje gibalno *Beneškega gledališča*.

Predvsem kar zadeva področje komedije. Vendar se pri tej igralski skupini občutek in protest zoper nepopolnost sveta ne odraža zgolj na nivoju estetskih

in socialnih uprizoritvenih problemov. Pri skupini *beneških komedijantov* gre še za pogum narodnega bitja slovenstva. Znano je, da se gledališka kultura majhnih narodov razvija po drugačnih zakonih, kot pri velikih narodih. Za majhne narode je gledališče neke vrste javna manifestacija lastne kulturne veličine, je javna uprizoritev lastnega kulturnega razvoja, ki lahko stoji ob bok velikim narodom. Je ena sama živa samozavest. Še prav po posebnih zakonih se razvija gledališka kultura narodnih manjšin v sklopu držav velikih narodov, narodov s tisočletno visoko kulturno tradicijo, narodov z agresivno kulturno politikou.

In *Beneško gledališče* je s svojo neprekinjeno dejavnostjo tridesetih let v nemogočih medpolitičnih in mednacionalnih pogojih res primer *non plus ultra*. Že sama zamisel (Dorič) o ustanovitvi gledališke skupine na stičišču dveh politično nasprotnih sistemov, na stičišču dveh kultur je dejanje, ki ga zmorejo lahko samo veliki umetniški vizionarji. Tiste vrste ljudi, ki zmorejo v pravem trenutku strniti vse hotenje celotne skupnosti, ki ji pripadajo, v eno samo misel: *Tu smo tudi mi! Res, da drugačni od vas, a ravno tako ljubimo, se veselimo, trpimo, delamo, se kregamo, jočemo, prepevamo, govorimo... seveda po naše... kratka živimo.*

Bil je mrzel februarski večer, ko sem se prvič peljal na vajo *Beneškega gledališča*. Nekje proti koncu meseca. V Čezsočo so se čez dan že prikradli sončni žarki, sicer bojazljivo, vendar dovolj, da so raztopili slano, ki pa je ob večerih spet ovijala pokrajino v svoj srebrno lesketajoči se oklep. Na Robiču sem opravil carinske formalnosti: **»Dove va a questa ora... vado alle prove di teatro... e lei cosa farà a teatro... vado a vedere le prove, sono un regista... e che teatro sarebbe e dove si trova... ma qui in Benečija, Valli del Natisono – Beneško gledališče (teatro)... mai sentito...** In že je noga na pedalu in žarometi se sprehajajo čas po grmovju, čas po Nadiži. V mislih pa premlevam dialog z meje in se sam pri sebi razburjam, češ kakšne carinike pošiljajo Italijani na mejo! Niti ne znajo slovensko, verjetno sploh ne vejo, da ob Nadiži živijo Slovenci, sploh pa sem bil kar malo užaljen, da še ni slišal za *Beneško gledališče* (stanovska užaljenost pač). Pa sem se hitro spomnil, da tudi jaz do pred kratkim nisem vedel ne za *Beneško gledališče*, ne za kakršnokoli kulturno ustvarjanje, le *»Čedermaca«* sem znal skoraj na pamet, a se mi je zdelo kot da je živel nekje za devetimi gorami. Zdaj pa bom končno spoznal te potomce Čedermacev. In

počutil sem se kar nekako pomembnega in slovensko ponosnega. Spomnil pa sem se, da se tudi nocoj ne bi peljal v center beneškega kulturnega ustvarjanja, če ne bi bilo pokojnega gledališkega fanatika-režiserja Jožeta Babiča (on me je tudi spraval v profesionalne vode gledališkega življenja).

Ob slučajnem srečanju v Ljubljani mi je skoraj zaukazal, da ob sobotah, ko grem domov na Bovško tam tako in tako nimam kaj početi pa bi bilo dobro, če bi včasih skočil v Benečijo in malo strokovno pomagal tem »neverjetnim gledališkim entuzijastom«, ki da so prepuščeni sami sebi, opravljajo pa mogočno delo za slovensko kulturo na najbolj odmaknjemem prostoru Slovenstva.

Že se peljem skozi Špietar, po Belvederu levo je rekla Marina (napotke od nje sem dobil po telefonu), mimo zone industriale je rekla, pa potem levo in na naslednjem incrocio moraš paziti, me je opozorila, da boš zavil desno, ker če ne boš šel gor na Matajur, potem pa pazi na segnalazione San Leonardo an tam pri cerkvi je dvorana, atu bomo mi. Ustavil sem avto in nenadoma se me je polotil tisti nemir, ki ga človek občuti zmeraj, ko se mora srečati z neznanimi ljudmi. Pri srečanju gledališčinikov pa je ta nemir začinjen še z neko apriorno nezaupljivostjo in hkrati bolestno radovednostjo, ki izvira iz čiste ustvarjalne pozicije režiserja in igralca, ki sta hkrati partnerja in nasprotnika. No pa pogledjmo kdo so ti moji bodoči partnerji in nasprotniki. Roka počasi prime za kljuko in previdno odpre vrata. V meni dvojni nemir: vstopam v dvorano, ki je za gledališčinika prostor svetega in nestrpno pričakovanje kaj bom ugledal na odru (sodeč po parkiranih avtomobilih in kazalcih na uri se je vaja že pričela). Navajen majhnih neopremljenih dvoran bovške kulturne infrastrukture pričakujem dvorano kot se šika. Saj je vendar Italija in beneška skupina neprekinjeno deluje že šestnajst let in to na tako občutljivem in pomembnem prostoru slovenske kulturne identitete, zato logično pričakujem, da jim je slovenska država oskrbela dvorano kot je treba. In še več. Saj se je o beneških zamejcih v matični državi vedno govorilo, da so v zamejskem tkivu slovenstva nekaj posebno trdoživega in samosvojega. Je pa res, da je država vedno lahko mati ali pa mačeha. In, da je kultura vedno bolj Pepelka, zamejska kultura pa celo bolj folklorna Pepelka, ki jo država prodaja kot posebno lectovo figuro, ko si jo njeni aktualni politiki v evforiji prazničnega zanosa enkrat (mogoče dvakrat) na leto ob pomembnih državnih jubilejih polagajo na oltar narodove stoletne samobitnosti.

Zdaj so me pa ujeli. Politiki namreč, da sem začel razmišljati o politiki namesto o kulturi. Kako nam politika počasi leze v najintimnejše poljane človekovega čustvovanja in razmišljanja, kjer se umetniško ustvarjanje napaja. Bomo ubranili te poljane ustvarjalnih vrelcev ali bomo želi le programirano seme?

Beneško gledališče je ena teh poljan, ki mi vliva upanje, na kateri se počutim ustvarjalno svobodnega in se vsake vaje razveselim kot otrok nove igrache. In vstopil sem počasi v dvorano, na mojo prvo vajo z beneško igralsko skupino. Prvo kar sem začutil je bil udarec mrzlega zraka v obraz (pozimi je v nezakurjenih stavbah včasih hladneje kot zunaj), skozi medlo svetlobo neonskih luči sem na odru, ki se mi je odpiral nasproti mojega vstopa bolj zaslutil kot zagledal nekaj postav, ki so bolj stale, kot se premikale po odru in nekaj govorile. Počasi sem zaprl vrata in obstal ter opazoval. Ti igralci so bili oblečeni v plašče ali bunde, zaviti v šale z rutami ali kapami na glavah in rokavicami na rokah. Ob besedah, ki so jih izgovarjali jim je iz ust dihala meglica vroče sape v skoraj zamrznjenem zraku prostora. Dvorana ni kurjena, sem strokovno ugotovil in se pomaknil bliže. Igralka, ki je največ govorila (igrala) me je bolj začutila kot opazila, se ustavila, si nastavila dlan nad oči, da ji svetloba ne bi ubila pogleda in me začudeno pogledala. Nepremično. Brez besed (tako prodirno zmore gledati samo Lidija – igrali so njen tekst za osmi marec). Ustavili so se tudi vsi ostali, iste geste, isti pogledi. Tišina! Le oseba pred odrom, obrnjena s hrbtom proti meni je še neumorno metala besede iz teksta, ki ga je držala v premrzlih rokah, misleč, da se jim je zataknilo (kadar na vaji igralci ne znajo teksta jim šepetalka »meče« besede). Statična pozicija. Kar napeta, le šepetalka vedno bolj energično in že skoraj jezno glasno poskuša položiti tekst na usta igralcev. Nenaden rez v njenem glasu, hiter obrat in: »Ah, Marjan, si prišel. A si nas težko našu?« Nasmeh in stisk roke. Marina, edina, ki sem jo poznal. »To je Marjan, regista. Profesionista. Iz Slovenije. On nam bo malo pomagu.«

»Ja, pa mi tole guormo po naše, ne po slovensko«, se je izrgalo eni od igralk. Roke na odru so se spustile od čela v stisk pozdrava, sledi promenada od enega do drugega. Imen se takrat zaradi neizmerne notranjega razburjenja nisem zapomnil, ne vem, če sem jih sploh slišal. Bil sem v svojih mislih, ko sem gledal te obraze, ki so me opazovali in merili z neko nezaupljivo distanco in

skoraj brezizrazno. Besede Jožeta Babiča, ki mi jih je dal kot napotek za srečanje z Benečani so mi šle skozi misli, ko sem opazoval, kako so me ti igralci opazovali in občutek sem imel nekako preverjali: »Pri njih se ti lahko zgodita samo dve stvari: ali boš ali ne boš. Njihov. Ne smeš biti nič užaljen, če te ne bodo sprejeli. So zelo samosvoji in nekako zaprti do drugih, predvsem do Slovencev iz matične domovine. Če pa te sprejmejo. Potem te ne bodo izpustili in se ti bodo kar naprej odpirali, kajti njihovo bogastvo je kot slap, ki sam sebe napaja, da se lahko vali iz duše.«

In zgodilo se je to drugo. Po naše so mi rekli: »Zdaj si pa naš«. Seveda po nekaj letih in uspehih. In vesel in srečen sem, da je tako. V Benečijo hodim za dušo, ne za delo. Koliko odličnih ur na vajah smo preživeli, koliko odličnih, dobrih in manj dobrih predstav smo naredili, koliko ljudi smo razveselili, koliko nagrad smo prejeli. In koliko mrzlih dvoran za vaje smo zamenjali. Štirinajst let kar hodim na vaje z *Beneškim gledališčem* in po tolikih uspehih in tolikih ponovitvah širom Benečije, Posočja in celo Slovenije pa še nismo uspeli prepričati niti eno od slovenskih vlad, da Beneška kultura potrebuje in si tudi zasluži dostojen Kulturni hram. Še vedno smo tam, kot na mojem prvem srečanju z njimi v mrzli dvorani, le da se zdaj selimo iz kraja v kraj in včasih imamo celo zakurjeno. Mogoče pa tudi »*Benečanom vremena bodo se zjasnila*«. Samo, da to jasnost ne pričakujemo z juga, temveč z one strani Matajurja in Kolovrata.

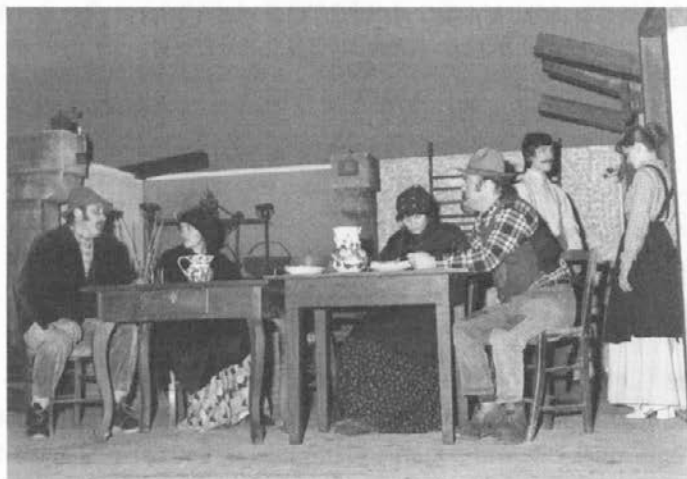
Ta moj zapis je zelo oseben, tako kot ga čuti ustvarjalec, ki se je poжил na nedrih Beneške kulture, zato tudi ni zgodovinsko in kronološko statističen. To je posel za nekoga drugega.

Je izraz hvaležnosti, iz ljubezni porojene, v ljubezen napotene.

Hvala ti!

Beneško gledališče! Še na mnogo aplavzov!

Beneško gledališče

1. Prva uprizoritev: *Beneška ojcet, Dan emigranta 1976* (M. Magajna).
2. *Zdru bunik, Dan emigranta 2003.*

KRONIKA NAŠE BENEČIJE ZA LETO 1975

BOŽO

November

...V tem mesecu moramo ponovno zabeležiti važen dogodek, ki bo imel brez dvoma velik vpliv v našem kulturnem življenju. V Čedadu je namreč bila ustanovljena »Gledališka skupina iz Benečije«, to je »Gruppo filodrammatico della Benečija«. Že večkrat so naši fantje in dekleta pokazali na improviziranih odrih, kar znajo kot igralci in zdaj je dozorel čas, da ta občasna dejavnost (attività) postane stalna (stabile). Novo društvo bo gojilo in propagiralo med našim ljudstvom domači jezik in gledališko kulturo in bo en nov kamen v zgradbi nove Benečije. V prvi fazi delovanja mu bodo stali ob strani strokovnjaki Slovenskega stalnega gledališča iz Trsta, ki so mu obljubili vsestransko tehnično in didaktično pomoč. Novoustanovljeno društvo je zbralo že okrog 20 navdušenih fantov in deklet, ki so na razpolago kot igralci. Prvi nastop te dramske skupine napovedujejo za »Dan emigranta 1976« v Čedadu.

(Trinkov koledar za prestopno leto 1976)

KAKO JE NASTALA BENEŠKA DRAMSKA SKUPINA IN IGRA "BENEŠKA OJCET"

IZIDOR PREDAN

Z direktorjem Stalnega slovenskega gledališča iz Trsta, Filibertom Benedetičem in z domačinom Aldom Klodičem smo se razgovarjali vsakikrat, ko smo se srečali, da bi bilo prav in lepo, da bi ustanovili beneško dramsko skupino, ki naj bi igrala na odrih domače igrice.

Prva zamisel o tem sega že nekaj let nazaj. Z Aldom Klodičem sva bila že pred leti napravila seznam mladincev, ki naj bi igrali.

Ko smo se lansko leto prvič sestali, da bi programirali »Dan emigranta« v Čedadu, je postavil Benedetič s silo vprašanje ustanovitve gledališkega društva in dramske skupine Benečije.

Zadnje dni oktobra smo se sestali na Liesah. Zbralo se je nad 20 mladincev in mladink. Vsi so bili navdušeni in pripravljeni za igranje. Nastal je bil celo problem, koga izbrati in koga izpustiti, saj so bili vsi dobri in sposobni. Pri izbirah in izpustitvah lahko pride do zamere. No, upamo, da ni nihče zameril. Ekipa je bila zbrana, manjkal pa je tekst igre. Rustja je predlagal, da naj bo to domači tekst, ki naj bi zajemal iz narodnega gradiva, iz običajev in folklore.

Povedal sem mladincem, da sem nekaj podobnega spisal pred leti, ko sem bil na počitnicah v Franciji. Prosili so me, naj to igro poiščem in jo izročim do 9. novembra. Žal je šla ta igra zgubljena. Treba je bilo napisati novo.

Dne 1. novembra je bil v Belgiji II. kongres Zveze slovenskih emigrantov iz Beneške Slovenije, katerega sem se udeležil. Ko smo se vračali z avtobusom iz Belgije, sem bil kakor odmaknjen, odsoten od splošnega zadovoljstva in veselja, do katerega je prišlo po uspelem kongresu. Razmišljal sem, kaj naj napišem. Pred sabo so se mi vrteli prizori za prizorom in vse sem med sabo, v mislih spletal. Ko sem izstopil v Čedadu, 4. novembra, iz avtobusa, sem imel

pred sabo jasen načrt ali skelet igre. Treba ga je bilo samo napolniti z »mesom«. Toda nisem mogel začeti takoj pisat. V uredništvu me je čakalo delo. Napisati sem moral članek o poteku kongresa izseljencev v Belgiji, nato sem bil pa pred izidom časopisa.

Začel sem pisati »Beneško ojcet« 5. novembra popoldne. Pisal sem do polnoči in naslednji dan prav tako do polnoči. Dne 7. in 8. novembra mi jo je preprikala Loreta, 9. novembra smo imeli v rokah igro v treh dejanjih, napisano na 39. straneh.

Prebral jo je režiser in najožji sodelavci dramske skupine. Bila jim je všeč. Čas je stiskal. Šesti januar ni bil daleč. Treba je bilo odvihnniti rokave in se začeti učiti. Vsi so se pridno učili, čeprav v težkih pogojih.

Igralci so delavci, kmetje in uradniki, nekateri so zaposleni v Vidmu.

Da so prihajali na vaje, so morali napraviti vsakikrat 72 kilometrov.

Nismo imeli pa samo probleme z vajami. Treba je bilo urediti oder, kulise in zbrati primerne rekvizite po Benečiji. Dela je bilo precej, a moram reči, da je ljudstvo sodelovalo z nami. Povsod, kjer smo vprašali rekvizite, so nam jih radevolje posodili. Z iskanjem rekvizitov po vaseh pa se je še bolj razširila propaganda za igro.

To je tudi eden izmed vzrokov, da jih je prišlo toliko na »Dan emigranta«, da niso mogli vsi v teater »Ristori«. Vsi so bili ponosni, da so prispevali k uspehu igre in naši prvi gledališki izkušnji.

In jaz, se tu vsem prav iskreno zahvaljujem, v upanju, da bomo vedno deležni take pozornosti in sodelovanja, ker je naša velika želja, da bomo še delali in ustvarjali na tem, za nas, novem kulturnem področju.

(Novi Matajur, 15.-31. januarja 1976)

USTANOVLJENO BENEŠKO GLEDALIŠČE

U soboto, 24. januarja 1976 je bilo uradno ustanovljeno pred notarjem v Čedadu društvo »Beneškega gledališča«.

V vodstvo društva so stopili ljudje iz različnih krajev Benečije, stari in novi borci za kulturni preporod naših dolin.

Številnim kulturnim društvom, planinskemu društvu in Zvezi emigrantov se sedaj pridružuje tudi društvo »Beneškega gledališča«, z istimi nameni: kulturno dvigniti našo deželo, ki je bila preveč časa zanemarjena in zatirana, vzbuditi v naših ljudeh ljubezen do naše zemlje, do jezika in domače slovenske kulture.

Obstajajo društva in pevski zbori, ki gojijo ter razvijajo našo pesem in glasbo; planinsko društvo razvija ljubezen do naravnih lepote naših planin in gora, in spet druga društva, ki se ukvarjajo z našo zgodovinsko preteklostjo, da ustvarjajo z novimi, najrazličnejšimi pobudami ponos naših ljudi na to preteklost, da poživljajo našo staro kulturo z modernimi oprijemi, z novimi ustvarjanji.

Kultura vsakega naroda je raznolika. Nekaterim ljudem so všeč planine in njihov naravne lepote, drugim glasba in petje, tretjim literatura, zgodovina i.t.d.

Precej pa jih je takih, ki so ljubitelji dramskih nastopov, gledaliških predstav in gledališkega ustvarjanja sploh. Zato smo, v tem zadnjem obdobju, ko se je začela Beneška Slovenija kulturno razvijati v vseh smereh, občutili potrebo tudi po gledališkem udejstvovanju, po ustvarjanju te vrste kulture. Ustanovili smo tako tudi gledališko društvo Benečije, dramska skupina pa se je dejansko ustanovila že pred par mesecev in je doživela svoj krst na »Dan emigranta« v Teatru »Ristori« v Čedadu s Predanovo komedijo »Beneška ojcet«.

Navdušenje, entuziazem je velik, ne samo med tistimi člani, ki so prvi zavihnili rokave in popadli za delo, pač pa tudi med drugimi, posebno mladimi ljudmi.

In če obstaja entuziazem, dobra volja, se bodo premostile tudi tiste težave, s katerimi smo se srečali kot diletanti in drugimi, ki bodo brez dvoma še prišle na dan. Sedaj lahko rečemo, da obstajajo dejanske perspektive za razvoj gledališke dejavnosti tudi v Benečiji. Ljudje so za to, tako tisti, ki bodo prijeli za delo, kakor tisti, ki nam bodo stali ob strani, nas podpirali s svojo solidarnostjo in s svojo prisotnostjo.

Nehvaležni bi bili, če bi tu ne omenili pozitivne vloge, ki jo je odigralo v Benečiji, s svojimi predstavami, Stalno Slovensko Gledališče v Trstu. To je zaoznanilo v ledino in zemlja je bila plodna. Stalno Slovensko Gledališče v Trstu je opravilo pri nas svoje pionirsko delo.

Vzbudilo je ljubezen in zanimanje naših ljudi do gledališke umetnosti in predstav, zategadelj je bilo možno ustanoviti dramsko skupino in društvo »Beneškega gledališča«, kateremu iz srca želimo srečno in uspešno delo!

(Novi Matajur, 1.-15. februarja 1976)

ČEDAD

Ustanovljeno "Beneško gledališče"

U soboto je bluo ustanovljeno pred notarjem u Čedadu »Beneško gledališče«, ki bo imjelo svoj sedež u hramu drugih slovenskih organizacij, tuo je: Via IX Agosto 8 - tel. 71-386.

Za parve dvje ljeta, kakor predvideva statut, bojo vodili društvo »Beneškega gledališča« teli člani: Don Mario Laurencig iz Sv. Štoblanka, predsednik; Aldo Clodig iz Klodiča, direktor; Lucia Costaperaria iz Dol. Barnasa, tajnica (segretaria); Loretta Feletig iz Ljes, blagajnik.

Člani (svetovalci): Predan Izidor iz Grmek, Paolo Petricig iz Špjetra, Don Emil Cencig iz Gor. Tarbja, Don Valentin Birtič iz Dreke, Don Natale Zuanella iz Tarčmuna, Franko Kukovac iz Marsina, Joško Kukovac iz Mašer, Guglielmo Černo iz Barda, Dino Del Medico iz Barda.

Društvo je odparto za upisovanje usem tistim, ki sprejmejo statut in bojo skarbjeji za dvig naše, posebno teaterske kulture.

(Novi Matajur, 1.-15. februarja 1976 – Kaj se je zgodilo po naših dolinah)

LASTOVKA, POTRES IN EMIGRANT

IZIDOR PREDAN

Ko sem bil majhen, je lastovka pod sosedovo streho znašala gnezdo.

Z veliko ljubeznijo je zbirala drobtinice sena in drugi »gradbeni« material ter ga z drobnim kljunčkom nosila na kup.

Gnezdo je rastle in lastovka je večkrat veselo zapela, ker je upala, da bodo v njem našli dom-zatočišče njeni malčki.

Ko je morda prinesla na gnezdo zadnjo mrvo sena, se je zagnal nad našo vas strašanski vihar.

Zdelo se je, da bo sodni dan.

Strela je udarila pod sosedovo streho in gnezda ni bilo več...

Lastovka je plula več dni okoli hiše in vsi smo poslušali njeno žalostno čivkanje in njena otožnost se je presadila v naša srca.

Odšla je in pod sosedovo streho ni bilo nikoli več gnezda.

Čas je šel mimo in zrastle sem, kakor so zrastle moji soletniki.

Dobil sem ženo, ki me je razveselila z rojstvom prvega otroka. Sledili so drugi in bi bili lahko veselo živeli,

če bi bili imeli gnezdo.

Tudi dela ni bilo...

Zapustil sem družino v bedni, zakajeni koči

in šel s trebuhom za kruhom po svetu:

Kanada, Švica, Francija, Belgija, Nemčija,

to so dežele mojega križevega pota!

Delal sem in varčeval, da sem skladal

dolar na dolar, frank na frank, mark na mark,

kakor lastovka mrvice sena na gnezdo.

Za težko prihranjen kupček žlahtne valute

je žena začela graditi hišo, naše gnezdo v rojstnem kraju.

Hiša je rastla, kamen na kamen, opeka za opeko,

kakor lastovičje gnezdo in ob začetku aprila

mi je žena pisala, da so se vselili v novo,

tako težko pričakovano gnezdo. Rekla mi je,

naj se za stalno vrnem, ker me nestrpno

pričakujejo tudi otroci, kar sem ji veselo

obljubil v zadnjem pismu.

V maju, ko sem se že pripravljal na vrnitev,

je nad našo deželo zagrmelo. Zemlja se je

zamajala, pobesnela. V nekaj sekundah je bilo

uničenih na tisoče gnezd.

Vrnil sem se s trepetajočim srcem,

poln strahu za družino in za gnezdo.

Prišel sem na kraj, kjer je par dni prej

stala moja lepa hišica, sad dvajsetletnega

truda, žrtvovanja in odpovedi.

Pred sabo sem zagledal kup ruševin.

Med ruševinami so brskali otroci in žena,

z očitnim upanjem, da bi od hiše rešili

kakšen kratek spomin.

Pokleknil sem pred kup ruševin.

Iz ust nisem mogel iztisniti ne molitve ne kletve.

Debel vozal mi je zaustavil v prsih dihanje.
Otroci so se ustavili z brskanjem, dvignila se je žena.
Gledali so me, kakor da bi me ne poznali,
kakor radovedneža, ki je prišel gledat
njih veliko nesrečo. V njih očeh ni bilo solzi,
pač pa samo srd, pomešan z obupom.
Pogleknil sem pred ruševine, nohti so mi šli
v zemljo, kakor kremplji jastreba. Zagrabil sem
jo prgišče in dvignil proti nebu, proti Bogu
in z muko izdaval iz sebe: »O ti naša sveta in
prokleta zemlja, zakaj nas toliko trpinčiš!«
Nekdo mi je na rame položil roko.
Dvignil sem se in pred sabo sem imel domačega župnika.

»Ne preklinjaj. Bogu se ne more mere staviti! Bog te
udari s palico, potem ti jo pa posodi, da se
lahko dvigneš!«
Pogledala sva proti vasi in posuta je bila tudi Božja hiša.
Ne da bi zinil besede, kar z očmi sem ga uprašal: »Zakaj?«
»On ve zakaj!« se je glasil župnikov odgovor.
Šele tedaj so priskočili k meni otroci in žena.
Srce se jim je odtajilo, se stisnili k meni,
kakor da bi iskali varstvo in zatočišče,
nato pa planili v obupen jok.
Objel sem jih in joče zagotovil,
da bomo vsi skupaj zgradili novo gnezdo.

POTRES 1976

Prin dovè

ULIV

Tan plui, piês dell'aluvion.

Dome muàrt e distrusion.

Se o sin viis, ben fortunâs
mentri tanç a son trapasâs.

Dionest, il lamentasi
o stà li dome a cialasi.

Su, coragio! Dingi sot
a iustà chel ca l'è rot.

Prin dovè di un vêr furlan
speseà a da une man

a chei tanç, che par sfortune
han il liet al clâr di lune.

Non han plui la lôr ciasute.

Son restâs senze lavôr.

Iust par chest, metinle dute
par uari chest grand dolôr.

Naša dužnuost

(prepesnil ANTON BIRTIČ-MEČANA)

Nas zadielo je to hudè,
so razdrte domačije,
le gorjè an smarti črne
po vaseh so Benečije.
Na pomaga se jokati,
le s kuražo uòn na dan,
čajta ni za počivati,
bodi Lah al Benečan.
Mi slovenski Benečani
smo dužni pomati bratran,
ki ostali so brez striehe,
pomagati muormo s srcan.
So brez hišice rumene
an zgubili so še dièlo,
potrudimo se na hitro,
de bo ljudstvo oživielo.

V SPOMIN

... (faint text) ...

... (faint text) ...

... (faint text) ...

... (faint text) ...

... (faint text) ...

HVALA TI, PAVEL

Pavel Petričič, človek, katerega zamisli in delo so odločujoče zaznamovali življenje zadnjih desetletij v Nadiških dolinah in večkrat osvežujoče vplivale na celotno manjšinsko in deželno stvarnost je tiho odšel 10. avgusta 2005.

Rojen v Vidnu, 6. februarja 1929, bil je učitelj, likovni pedagog, umetnik, politik, neutrudni organizator, raziskovalec naše zgodovine, učinkovit pisec strokovnih in publicističnih tekstov in še marsikaj drugega.

Kot mlad učitelj se je pridružil gibanju za vzgojno kooperacijo MCE in na svojih prvih službenih mestih (Ipplis, Čeplesišče) izpeljal zanimiva pedagoška izkustva, s katerimi je pridobil pomembna priznanja ter bil obenem potrjen inšpektorskim postopkom tedanje šolske uprave. Likovni izdelki učencev iz Ipplisa so bili lani objavljeni, skupaj z enim njegovih zadnjih spisov, v publikaciji študijskega centra Nediža *Otroška knjiga*. V vaseh pod Matajurjem je pri učencih spodbujal zapisovanje ljudskega slovstva, realizacijo šolskega časopisa in dopisovanje z drugimi šolami. Tudi pozneje, ko je poučeval likovno vzgojo na srednji šoli v Čedadu, je pri pouku iskal vedno nove prijeme in ohranjal odprt odnos z učenci.

V sklopu političnega delovanja je bil na listi KPI izvoljen v videnski pokrajinski svet; kljub temu, da je sedel v vrstah opozicije, mu je uspelo združiti skorajda vse v svetu prisotne sile okrog organizacije konference o etnično-jezikovnih skupinah, ki je potekala maja 1978 in katere akti so izšli dve leti pozneje. Bilo je prvič, da se je videnska pokrajina soočala s problemom večjezičnosti na svojem ozemlju.

Manjšinskemu vprašanju in razvoju slovenske skupnosti v Benečiji je Pavel

Petričič posvetil največ svojih sil. V začetku 70. let je s skupino prijateljev in sodelavcev ustvaril študijski center Nediža, sprva povsem neformalno skupino ljudi, ki si je kot prvo zadala nalogo odkrivanja domače zgodovine: tako je izšel ponatis Podreccove knjige *Slavia Italiana* z zajetnim spremnim besedilom, ki je verjetno prvi Petričičev zgodovinski zapis. Študijska usmerjenost Nediže se je nato izražala v prirejanju *Benečanskih kulturnih dnevo*v, kjer so predavatelji z obeh strani meje poglobljali različne vidike beneške stvarnosti.

Kmalu pa je študijski center Nediža stopil tudi na pot dela z otroki: leta 1974 je bil razpisan natečaj *Moja vas*, prva skupinica otrok pa je sodelovala na letovanju *Mlada brieza*. Obe pobudi sta v letih, ki so sledila, dosegli velik razmah in predstavljali preizkusni kamen za dejavnosti, ki so se nato razvile v naslednjih letih.

Ko je Pavel Petričič prvič prišel na dan s predlogom o ustanovitvi zasebne dvojezične šole, so njegove besede za večino sogovornikov zvenele kot utopija ali provokacija. A trmasto vztrajanje in neutrudno delo v iskanju ustreznega modela, premagovanju ovir in ustvarjanju pozitivnega vzdušja je privedlo do rezultata. Kot predsednik Zavoda za slovensko izobraževanje je bil Pavel Petričič šoli vedno ob strani, čeprav se ni neposredno vključil v njeno dejavnost. Skrbel pa je za vse, kar je bilo za njeno dejavnost potrebno: iskal je politične podpore, finančna kritja, prostorske rešitve in tako naprej. Zlasti v težjih trenutkih, ki jih ni bilo malo, si je tudi osebno zadal določena bremena, da je delovanje lahko redno potekalo, in to vse do poddržavljenja šole, do katerega je prišlo v času, ko mu zdravje ni več dopuščalo neposrednega poseganja.

Danes lahko rečemo, da je prav nastanek in razvoj špeterske dvojezične šole tisto njegovo delo, ki je najgloblje poseglo v življenje slovenske skupnosti Nadiških dolin.

Spremljala ga je izdajateljska dejavnost za otroke in mladino, od slikanic *Otroški most*, *Zimska pravljica* in *Ljubica in Arpit* do vrste zgodovinskih skic in narečnih antologij *Sonce sieje*. Veliko besedil v teh publikacijah je Petričičevih (tako vse, ki nosijo podpis Mjute Povasnice), pri vseh pa je v ozadju njegovo uredniško in organizacijsko delo.

Zlasti po upokojitvi se je posvečal tudi zgodovinskim raziskavam: v ta sklop sodi ponatis spisa Francesca Musonija *O Slovanih v Črnem vrhu* s spremno študijo, knjigi *Per un pugno di terra slava* ter *All'ombra del tricolore* iz novejše

zgodovine, prispevki v knjigah *Atlante toponomastico del Comune di San Pietro al Natisone* ter *Valli del Natisone – Nediške doline*, ki ju je tudi načrtoval in uredil, ter knjiga o prazgodovini v Nadiških dolinah, ki si jo je zamislil kot prvo iz niza zgodovinskih publikacij, ki so žal ostale v osnutkih ali načrtih, ko je bolezen ustavila njegova široko zastavljena zanimanja in dejavnosti. Zapustil nas je tiho, želel je, naj bi njegov odhod bil neopazen, brez tistih obrednih povelečevanj, na katera je vedno gledal z ironično nezaupljivostjo. To njegovo željo smo spoštovali in od njega poslovili s preprostim: Hvala ti, Pavel!

TRI PRAUCE IZ ČEPLETIŠČ

PAVEL PETRIČIČ

Paolo Petricig je redno sodeloval tudi s Trinkovim koledarjem, ki je po daljšem premoru tudi na njegovo spodbudo začel spet izhajati leta 1992 tokrat pod okriljem Kulturnega društva Ivan Trinko. Njegova je bila prvotna grafična zamisel koledarja z beneškimi gotskimi cerkvicami na platnici, njegov je tudi predlog, da bi vsako leto v razdelku, ki izhaja tudi samostojno, posvetili posebno pozornost enemu od beneških likovnih ustvarjalcev.

Več je prispevkov, ki jih je objavil v "novem" Trinkovem koledarju: o arh. Simonittiju, Giovanniju Vogriču, Darku Bevilacqua, Petru Podreki, Študijskem centru Nediža, Luisi Tomasetig, Beneški galeriji...

Njegovo sodelovanje pa sega globoko nazaj saj je za Trinkov koledar za leto 1974 (str. 75-76) napisal Tri prauce iz Čepletišč [pravzaprav gre za dve], ki jih tu objavimo.

* * *

Prof. Pavel Petričič iz Špetra je bil več let tudi učitelj v Čepletiščah. Otroci so mu napisali pravlјice in zgodbe, ki so jih slišali doma. Ker ne znajo slovenščine, so jih napisali v italijanščini. Petričič pa jih je prevedel v beneško narečje, kot so jih otroci doma slišali.

Kuo so Čepliešanj zgubil Matajurske planine

Puno liet nazaj Čepliešanj so imiel paše gor na Matajure. Usake lieto so uozil not gor krave na pašo. An dan nieki judjé gor z Livka (ki sada je gor za mejo u

P.

tradicionalno in moderno pri pavlu petričiču

RENZO RUCLI

Benečani smo s smrtjo Pavla Petričiča izgubili človeka, ki je po svoje nenadomestljiv. Njegov velik pomen dokazujejo njegovo delo, konkretna dejstva in stvari, ki jih je ustvaril. V pričujočem zapisu pa bi se ne ustavil toliko pri konkretnih delih, ampak bi se poglobil v njegovo intelektualno zapuščino.

Globina in novost njegovega razmišljanja je bila v tem, da je neprenehoma iskal stičišča med izdizi modernizacije ter zgodovinsko, kulturno in družbeno stvarnostjo slovenske skupnosti v Benečiji.

Paolo je bil v osnovi moderen, skratka, človek današnjosti. Nenehno je bil pozoren in dojemljiv za vzgibe in ideje, ki so jih prinašale spremembe sodobnega sveta. Obenem je znal približati nova kulturna obzorja konkretni krajevni stvarnosti. Tako je npr. povzdignil naše etnično vprašanje (zgodovino, kulturo in jezik) iz nečesa obrobnega, zaprtega in obrambnega v univerzalen problem, ki celo prehitava prostor in čas. Naš mali svet pa je odprl prispevkom in bogatenju, ki ga je prinašalo zunanje intelektualno okolje. Naša krajevna stvarnost je bila v povojnih letih neusmiljeno razorana od nasprotujočih si političnih sil. Bila je mračna, tlačilo jo je reakcionarno mišljenje. Petričič je omogočil, da o tej stvarnosti diskutiramo, da jo umeščamo v zgodovinski kontekst, jo kritično ocenjujemo in ji s tem jemljemo tisto težo, ki zastre pogled. Za odprtejšo in zavednejšo ljudi je pomenilo biti Slovenec v Benečiji odločitev za svobodo. Zatiranje se je s časoma preobrazilo v racionalno sprejemanje lastne identitete. Negativne aspekte smo lahko postavili v pozitivno luč.

Petričič je svoje trditve utemeljeval z zgodovinskimi raziskavami (svoje delo je nadaljeval, dokler mu je to dovoljevalo zdravje). Našel je vedno vzgibe za nove raziskave, zavzemal se je za ponovno

<
skica
perorisba
cm 23x16

slika na platnici
ZADNJE POLETJE
1979
olje na lesu
cm 33x34

objavo starih zgodovinskih knjig, sam je pisal nove knjige, uredil je in koordiniral izdajo nešteti publikacij, ki so služile za boljše spoznavanje socialne, politične in kulturne stvarnosti Benečije. Delal je z nenavadno lahkoto in obenem z izjemno odločnostjo. Tudi njegovi spisi so ohranili omejeno lastnost. Nikoli niso dlakocepski, maščevalni ali pristranski. V njih je želja, da vzbudijo bralca, naj prebira zgodovino, ki mora biti do potankosti dokumentirana, in jo vrne lastni "resnici" v luči novih in zanimivih perspektiv.

Pavel je bil umetnik. Z abstraktnimi oblikami in z novimi tehnikami je iskal različne predstave resničnosti. Če so moderni tokovi odprli umetnosti nove možnosti, je bila to pot, kamor naj usmeri svoja iskanja in radovednost. Pot, ki ga je pripeljala do abstraktnega slikanja, ni bila ne samoumevna in niti ne sprejeta brez kritičnega razmisleka. Kot večina umetnikov dvajsetega stoletja, je šlo pri njem za proces, ki se je pričel z reprodukcijo realističnih podob iz narave in nadaljeval v smeri globljega in nedostopnega bistva resničnosti.

Bil je zelo nadarjen za risanje. Zato njegova začetna dela ponazarjajo preproste predmete, ki jih je povzemal iz narave, kot so bile na primer kompozicije rož, rastline, zložena debela ali pa širši paisaži. Včasih je uporabljal svinčnike, peresa in krede, drugič je slikal s tušem ali z oljnatimi barvami. V prvem primeru je ustvarjal monokromatske kompozicije, ki so izpostavile plastičnost figur v igri chiaro-scuro. V drugem primeru je upodobil ekspresivno moč predmetov z barvnimi kontrasti. Prav pri slikanju z oljnatimi barvami je prišel do abstrakcije. Upodobljena resničnost se je spremenila v barvna polja, pri teh kompozicijah se je posluževal kontrastov in gostih, skoraj reliefnih barv. Podobe so izginile in kompozicija je dobila moč čistega občutja.

Vzporedni poti, grafična in slikarska, sta se nekako spojili pri poizkusih z drugačnimi tehnikami. Uporabil je jedkanice, akvatinte in sitotisk. Številne variacije barv v kompozicijah so presenečale samega avtorja zaradi nešteti možnosti, ki jih dajejo barve in kontrasti, vzporejanja in spremembe v percepcijah. Serijsko ponavljanje je bolj stvar estetike kot tehnike. Njegovo znamenje je bilo trajno, vendar z mnogimi variacijami. Značilnost Pavlovega jezika je bila sposobnost, da opazuje motive iz vsakdanjosti in jih preoblikuje z osebnim pogledom. Pri tem se je poizkušal z različnimi tehnikami z namenom, da posreduje še nepoznane doživljaje stvarnosti.

Kot to dokazuje njegovo zgodovinsko in kulturno raziskovanje, tako tudi njegova umetniška raznolikost dokazuje prirojeno radovednost in izrazito občutljivost. Gre za značilnost, ki združuje spomin na preteklost in zavest o sedanjosti.

Pavel bo ostal v zgodovini Benečije kot človek, ki je z lastnim delom znal na najboljši način združevati globino naših etnično-kulturnih korenin in zapletenost zgodovine, ki se dela ter nam pri tem nakazal možno pot in rešitev.

Za to smo mu neskončno hvaležni.

BREZ NASLOVA
1971
olje na platnu
cm 40x70

BREZ NASLOVA
1976
pastelna risba
cm 37x50

BREZ NASLOVA
1976
pastelna risba
cm 37x50

RUMENI CVET

1977

olje na lesu
cm 21,5x34

RDEČI CVET
1977
olje na lesu
cm 35x48

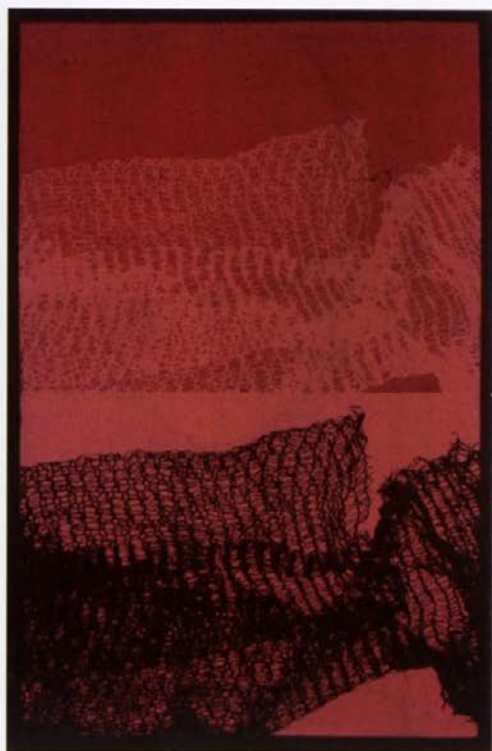
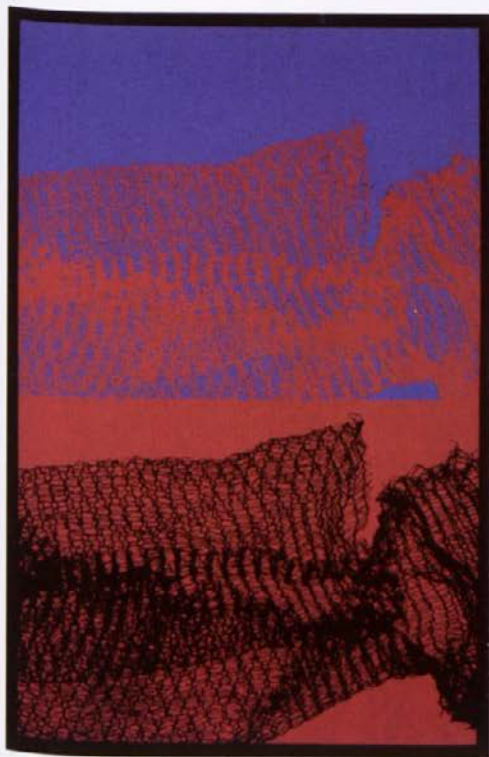

CVET IN PLAMEN
1979
olje na lesu
cm 35x50

NA BRIEGU
1983
olje na lesu
cm 35x50

<
OKNO
1982
sitotisk
cm 60x40

UMETNA POKRAJINA
1984
sitotisk
cm 60x40

<

OKNO

1984

sitotisk

cm 60x40

8 MAREC

1984

sitotisk

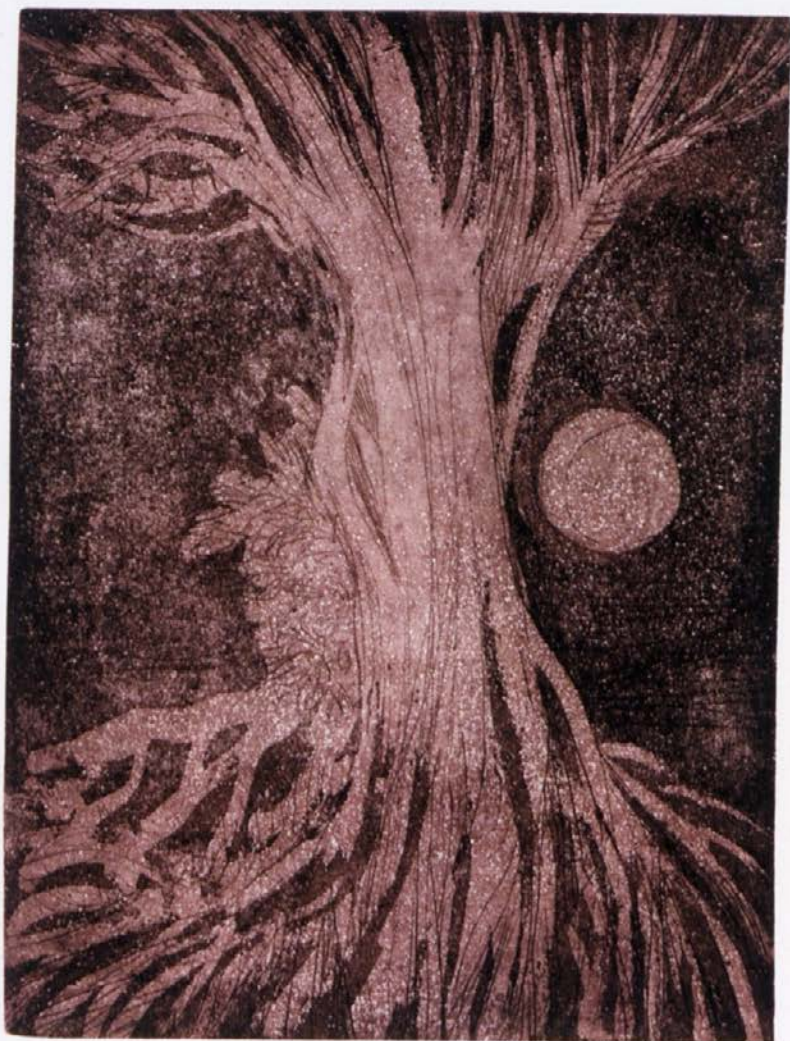
cm 60x40

BREZ NASLOVA
1983
akvatinta
cm 31,5x24,5

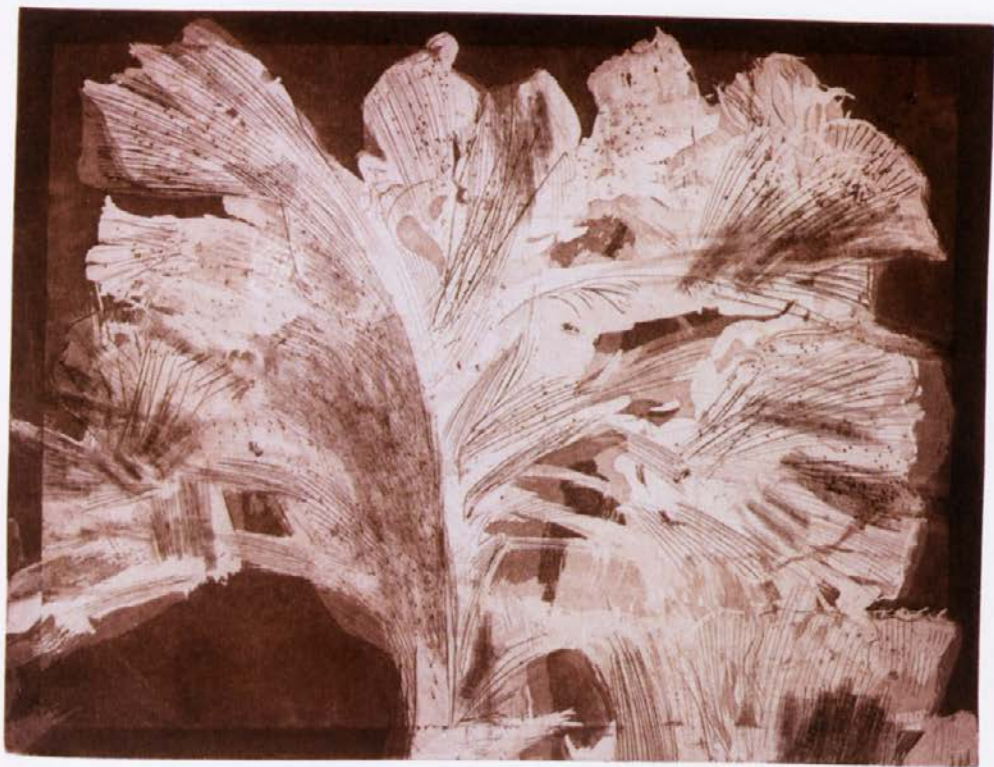

LUNA
1987
akvatinta
cm 21,5x16

BREZ NASLOVA
1987
akvatinta
cm 24x31,5

BREZ NASLOVA
1987
akvatinta
cm 20,5x27

RAZCVETJE
1987
akvatinta
cm 26,5x21

BREZ NASLOVA

1987

akvatinta

cm 24,5x32

BREZ NASLOVA
1985
olje na platnu
cm 25x30

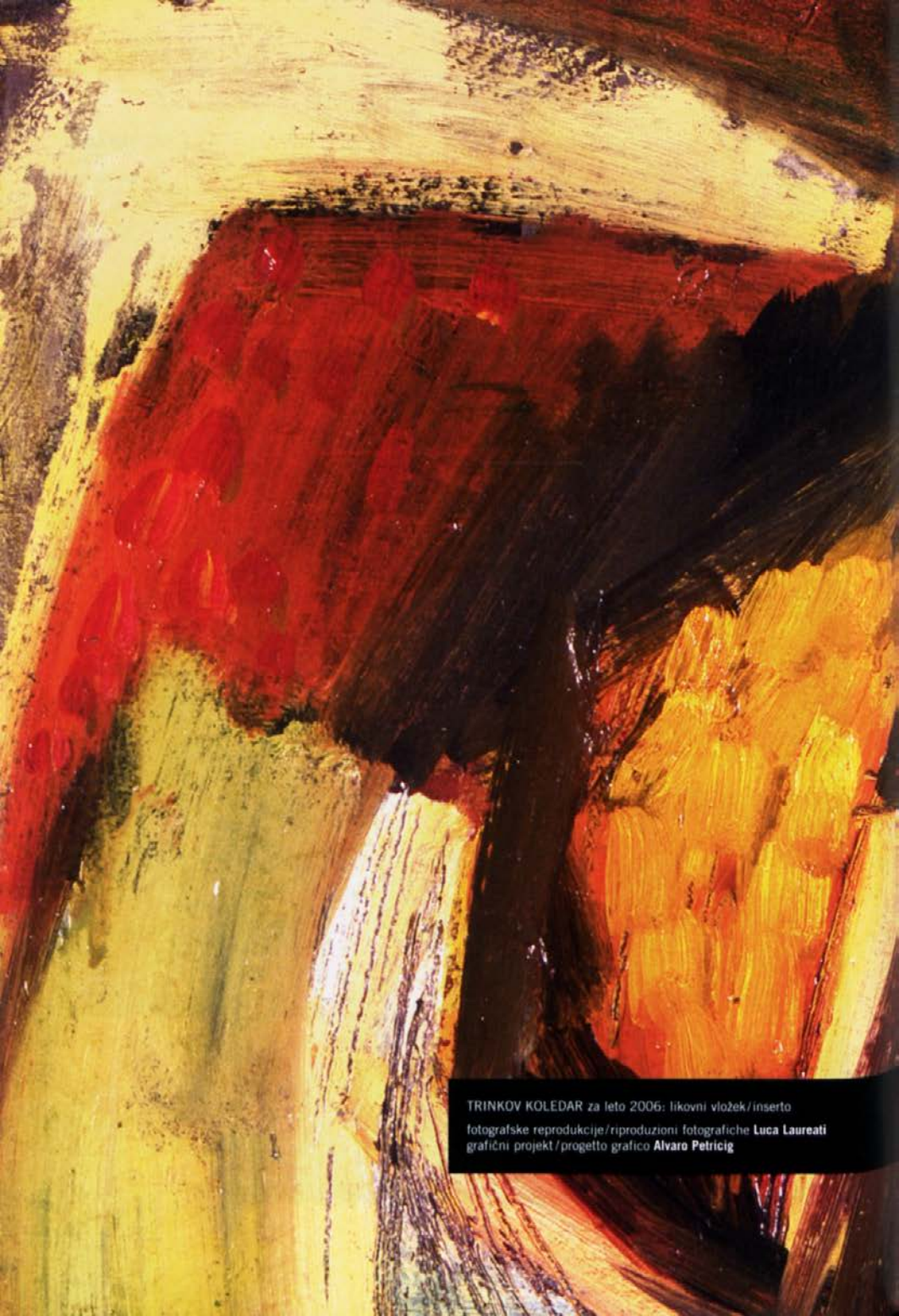
BREZ NASLOVA

1987
olje na platnu
cm 20x30

BREZ NASLOVA

1987
olje na platnu
cm 20x30

TRINKOV KOLEDAR za leto 2006: likovni vložek/inserto

fotografske reprodukcije/riproduzioni fotografiche **Luca Laureati**
grafični projekt/progetto grafico **Alvaro Petricig**

Jugoslaviji) so se diel pruoť naše vasi an nieso pustil, de se bojo vozile naše krave na pašo gor na matajurske planine, ki tenčas so ble naše.

Tako vasi so se začele tožit.

An dan so paršli gor na mest pretori dol z Vidma an Gorice za presodit, čiga je biu tist sviet.

No malo pred kaužo niešan Livčanj je šu čje u njega njivo, je pobrau no pest zemljé ta s tleh an jo je deu u njega bote. Potadà je šu na kaužo.

Ku se je parkazu čje pred pretorja, so ga vprašal: Al se parsežete de ste ta na vaši zemlji?

Mož je parsegu, de je stau ta na svoji zemlji. Takuo Čepliešanj so zgubil kaužo an so zgubil tudi njih paše gor po Matajure, samuo zak tist Livčanj se je bil parsegu za resnico an lažnivo – vse hnadu.

Od tenčas je malo parjateljstva med naših dvieh vasi.

Prauca od dvieh tatov

Ankrat ta na Tarčmune dva tata sta bla ukradla jabuke an sta šla se jih partit čje u britof.

Tan par vratesh sta jin padle dvie jabuke an tadà sta jala: Jih poberemò potadà, – an sta šla tu an pič an sta začela partit jabuke:

– Adnò mené, adnò tebé, adnò mené, adnò tebé... –

Gredé ki sta jabuke štiera, je pasù blizu britofa mežnar. On je ču tiste besiede an je šu cje h famoštru an mu je jau:

– Pujte hitro čje u britof: muorejo bit Buoh an zluodi, ki se partijò dušice! –

Famoštar je šu za mežnarjan an oba dva sta mučé začela poslušat blizu vratesh od britofa, an sta čula štiet:

– Adnò mené, adnò tebé, adnò mené, adnò tebé... –

Kar sta finila, an tat jau te družemu:

– Sadà ki sma finila partit tele, hodima po tiste dvie, ki sta ta za vratesh. –

Kar mežnar an famoštar sta čula tiste besiede, sta takuo hitro utekla, de so jin pete tukle tu rit. Tatà sta pobrala tiste dvie jabuke, ki so jin blé padle pried an sta se pobrala proč.

PRE AZEGLIO ROMANIN

Buog bodi hvaljen, pre Azeglio.

Takuo so te pozdravili naši te stari, kar so te srečal na pot an kar mladi gospuod si paršu med nas. Ušafu si no faro, ki je bla raztresena, ki je umirala an razpadala na vse kraje. Si začudeno odguorui, pa niesi obupu. Si zavihnu rokave an začeu tvoje obupno dielo.

Mi kot društvo Rečan te muoramo zahvalit, kier si biu ustanovni član an tudi predsednik našega društva. Si se nabasu na ramana vse želje naše mladine. Želje, ki so huduo oteževale tvoje življenje, pa si jih peju napri ku de b' ble toje, kjer si vidu v njih no pot, ki je mogla rešit nas, toje farane. Dielal smo puno liet kupe. Med nam je nimar tekla dobra kri, četudi, takuo ki rata na telim svi-etu, vickrat smo se tudi kiek polasal... Tvoje učilo je bluo med nam an bo še ostalo med nam an zatuo se na bomo samuo zmišjal na te, pa bomo dielal, de toje želje se uresničijo an de bojo pomagale za napri.

Tako je v svojem pozdravu na pogrebu don Azeglia rekla predsednica društva Rečan Margherita Trusgnach, ki je vprašala škofa, in tudi mi, s tega mesta ga vprašamo vsi, naj pošlje v Rečansko dolino drugega duhovnika ne samuo za zmolit mašo. Takega, ki bo nadaljeval dielo don Azeglia, ki bo ljubil ljudi, njih jezik an navade, *ki nam bo pomagu an nas podperju na naši poti, saj smo skupnost, ki se ne želi prodati, pač pa živeti dostojno in brez hipokrizije.*

Don Azeglio Romanin se je rodil v furlanski vasi Qualso 12. novembra 1931. Študiral je v videnskem semenišču, bil posvečen v duhovnika 29. junija 1957 in, od leta 1957 do leta 1961, kaplan v Sedeglianu.

Star komaj trideset let je 8. septembra 1961 začel svojo pastoralno pot v Lieski fari, v občini Garmak in jo zapustil le ob smrti, 5. novembra 2005.

Od leta 1964 je skrbel tudi za Topolovško in od leta 1966 še za Kožijško faro. Vsa Rečanska dolina se je v cirkvi na Liesah zbrala ob njegovem pogrebu, da bi se mu zahvalila za kar je, v 44. let nepretrganega službovanja, naredil ne samo za farane pa tudi za našo celotno skupnost, v katero se je s sarcan, dobro voljo in inteligenco globoko in popolnoma vključil.

Morebit, de tudi on, ko je prvič prišel med nami je pomislil: "Buog muoj, v kajšan pič na koncu sveta si me poslal!"

Pa tist konac sveta je ratu njega, postal je plodna njiva njega pastoralnega delovanja.

In tisti "čuden" jezik s katerim se je sreču v semenišču v Vidnu je postal zanj velika bogatija in vrednota, ki jo moramo izročiti našim sinovam. V njega duhovni oporoki nam je parporočil tudi, naj se ne pozabimo naših korenin in naših preliepih cerkvenih piesmi, ki nam odkrivajo božje skrivnosti.

Ni bil navaden duhovnik, bil je izredno aktiven in dinamičen, skrbel je za duhovno a tudi kulturno in ekonomsko rast svoje skupnosti.

Leta 1969 je bil med ustanovnimi člani kulturnega društva Rečan ter njegov prvi predsednik. Vsi poznamo kako veliko delo to društvo še danes opravlja na terenu za ohranitev in ovrednotenje našega jezika in naših navad, če samo pomislimo na Senjam beneške piesmi in na ponovitev Devetice božične.

Don Azeglio je bil vedno v prvi vrsti, brez strahu za ohranitev in branitev domače kulture za kar so ga tudi preganjali.

Po potresu je bil med glavnimi animatorji kmetijske zadruge Sv. Mihaela v Topolovem. Napravil je veliko del v cerkvah, kjer je služboval, skrbel je za obnovo starinskih cerkva svetega Matije nad Hostnem in svetega Martina nad Kanalcem. Želel je tudi, da bi se rekonstruirala cerkvice svetega Šenžiliha nad Kosco in zato pripravil vse potrebno.

Mladim in otrokom je posvetil vse svoje moči. Sledil jih je in veselil se njihovih napredovanj v študiju in življenju ter jih spodbujal, naj gojijo vse svoje intelektualne potenciale.

Dal je zgraditi paleštro na Liesah, ki že vrsto let opravlja tudi vlogo kulturnega doma, in malo športno igrišče, da bo imela mladina prostor kjer se srečati, pogovarjati in zabavati.

Obdržal je žive vse tradicionalne sejme, skrbel je, da bi se, na skupnih veseljih ob tej priložnosti, skupnost ponovno zacelila s tistimi, ki so zapustili domače kraje.

Ob koncu in ne nazadnje naj omenimo še njegovo veliko in dolgoletno misijonsko delo. Tesno je bil povezan z misijonarji v Tanzaniji. Sam in skupaj z mladimi farani je šel v Afriko pomagati in se prepričati na licu mesta, kaj najbolj potrebujejo tisti ljudje, da bi se rešili lakote, bolezni in ignorance. Zanje je zbiral materialno pomoč in s svojimi farani skrbel za kritje stroškov šolanja mladih, da bi se doma, v Afriki, naučili meštierja in tako sami pripomagali k rasti svoje skupnosti.

Hvala za vse in še enkrat Zbuogam don Azeglio!

Ljubezen do domače beneške zemlje je Don Azeglio Romanin izrazil tudi v pjesmici *Piejmo naravi*, ki jo je napisal lieta 1979 za *Senjam beneške piesmi*. Uglasbil jo je Oreste Rosso. Objavimo jo v spomin.

Piejmo naravi

Kaj je buj zdravo
kot kapljica vode?

Mi jih imamo toliko, toliko, toliko.

Benečija je bogata,
je bogata, je bogata,
Benečija je bogata.

Kaj je buj belo
kot drobički snega?

Mi jih imamo toliko, toliko, toliko.

Benečija je bogata...

Kaj je buj drago
ko mir, stvarstva objem?

Mi ga imamo toliko, toliko, toliko.

Benečija je bogata...

V SPOMIN FILIBERTU BENEDETIČU

IGOR TUTA

Ne spominjam se, da bi v vseh letih najinega poznanstva (ni jih bilo malo) kdaj videl Filiberta Benedetiča res žalostnega: prizadetega vsekakor, potrtega tudi, razočaranega tudi, trudnega od naporov in neprespanih noči kar večkrat, a žalostnega se ga res ne spominjam. Pa saj to ni bilo niti v njegovi naravi. Kot človek upanja s sončnim pogledom na svet in z ustvarjalnim odnosom do življenja je v prenekaterem težkem trenutku ali v navidezno brezizhodni situaciji vedno najprej iskal špranjo svetlobe ali skrajno možnost za reševanje velikih in majhnih težav, s katerimi je bila vsekakor posuta njegova lepa, kulturno in človeško bogata, a ne ravno lahka življenjska pot.

Težave, ki so močno zarezale v njegovo občutljivo in umetniško dušo, so se začele že v prvih šolskih klopeh, ko mu ni bilo dovoljeno, da bi se v razredu in tudi ne s sošolci lahko prosto pogovoril v svojem maternem jeziku. Težko je reči, koliko je to kruto nasilje nad otroško dušo bistveno vplivalo na vse njegove kasnejše kulturne, narodnostne in politične izbire, a vsekakor je za vedno zaznamovalo njegov značaj in njegov upor proti vsakršnemu nasilju ter nujno po uveljavljanju lastne identitete, kulturne pripadnosti in svojih korenin.

Verjetno se je zato že v tisti rosni otroški zavesti oblikovala ne samo želja, ampak nujnost ovrednotenja besede (in slovenske besede še posebno) kot sredstva za vznemirljive medčloveške odnose in za bogato ustvarjalno dejavnost. Pot od tu do gledališča je bila zato za Benedetiča skoraj nujna, saj je na odrskih deskah poleg giba in scene prav beseda tista, ki obvladuje prostor, ki nam vznemirja čustva, ki nam gradi ali podira gotovosti, ki nam vedno na novo ustvarja naš skupen kulturni milje.

Tako je gledališče postalo v začetku šestdesetih let za Filiberta njegov novi

dom. Z vsem, kar ta beseda pomeni. Na to očarljivo in enkratno okolje je ostal navezan do konca svojega življenja in predan tudi za ceno visokih osebnih in družinskih žrtev. Žal tudi za ceno svojega zdravja. V tistem prvem povojnem obdobju, ko je Slovensko narodno gledališče v Trstu po nasilni fašistični ukinitvi obnovilo svojo dejavnost, je bil Filibert Benedetič med tistimi, ki so mimo svojih službenih dolžnosti napeli vse sile in zastavili vse svoje navdušenje in poklicne sposobnosti, da bi bilo to gledališče kakovostno in uspešno. Prav kmalu pa je spoznal, da so finančna sredstva bistvenega pomena za razvoj in napredovanje tako razvejane ustanove, kot je teater. Poleg navdušenja in prizadevanosti je bilo treba začeti razmišljati o pravni ureditvi in statusu naše gledališke hiše. Velik del svojega prizadevanja je zato usmeril v iskanje novih možnosti in prepričevanje krajevnih in državnih politikov za ureditev statusa slovenskega gledališča v Italiji in za njegovo vključitev med italijanska stalna gledališča. Vemo, da je bila pot dolga in težka, vendar v začetku sedemdesetih let uspešna. Pri tem skupnem naporu političnih predstavnikov in predstavnikov slovenskih organizacij je Benedetič veliko pripomogel s svojimi poznanstvi z univerze v Benetkah in iz italijanskega gledališkega sveta, predvsem s Paolom Grassijem. Ureditev statusa Slovenskega stalnega gledališča je gotovo Benedetičev največji življenjski uspeh.

Ob tem pa ne smemo pozabiti, da je v letih od 1967 do 1978 kot ravnatelj našega gledališča z veliko pozornostjo skrbel, da so se iz leta v leto vrstila na deskah SSG-ja najboljša dela slovenske, italijanske in svetovne dramatike. Prizadeval si je, da so prihajali k nam znani režiserji predvsem iz Slovenije in Jugoslavije in da so že tako in tako odlični tržaški ansambel obogatili z uglednimi gosti.

Vendar Benedetiču žilica ni dala miru. Zavedal se je, da mora naše gledališče najti nove gledalce tudi v krajih, ki so daleč od Trsta. Z gostovanji od Gorice preko Benečije do Kanalske doline je vodstvu gledališke hiše uspelo še bolj povezati našo celotno narodnostno skupnost v Italiji.

Leto 1968 je še posebno važno za Slovence v Benečiji, saj se je od Dneva emigranta dalje zvrstila v raznih njihovih dvoranah in cerkvah vrsta zelo pomembnih prireditev. Kot ravnatelj Slovenskega gledališča v naši deželi si je Benedetič močno prizadeval, da bi nastopali tudi v videnski pokrajini. In res, kot piše Jole Namor v lanskem *Trinkovem koledarju*, je potekal v začetku leta 1968 *Dan*

emigranta v župnijski gledališki dvorani v Špetru prav po zaslugi Filiberta Benedetiča. Govoril je tarbijski župnik Emil Cenčič, Slovensko stalno gledališče iz Trsta pa je prvič nastopilo v Benečiji. Še istega leta za Veliko noč je gledališče spet nastopilo v Benečiji in sicer v cerkvi v Sv. Lenartu s predstavo Velikega slovenskega pasijona, ki je bil razdeljen na tri dele: Kmečki rekviem, Soldaški mizerere in Škofjeloški pasijon. Veličastno predstavo iz slovenske ljudske zakladnice, ki je vse do danes ostala v lepem spominu marsikaterega Benečana, si je ogledalo čez tisoč gledalcev.

Kmalu so prišla na vrsto tudi gostovanja v drugih krajih Italije in Slovenije in v vseh večjih mestih Jugoslavije. Vse to se seveda lepo napiše in še lepše pove, vendar ne smemo pozabiti, da so bili potrebni za vse novosti in za mednarodno uveljavitev našega teatra izredno velike skrbi, poti, napori in pogosto tudi razočaranja. Benedetičeva nepogrešljiva zasluga pa je bila, da je vedno vztrajal in poiskal tisto rešitev, ki je bila najbolj primerna za uspešen zaključek.

Ob tem ne smemo pozabiti še na eno Benedetičevo zaslugo. Število abonentov je bilo v tistih letih sicer zadovoljivo in je iz leta v leto raslo, vendar se je kot ravnatelj zavedal, da je treba misliti tudi za naprej. Nove gledalce pa si SSG lahko pridobi s tem, da se približa mladim in celo otrokom. Tako je nastal otroški abonma in vrsta zanimivih in pisanih otroških iger. Vendar pot do tega novega, mladega sveta ni bila lahka. V prvih letih je moral večkrat sam ali pa s sodelavci na težko pot prepričevanja staršev, učiteljev in vzgojiteljev, na pot ki je vodila ne samo od šole do šole, ampak tudi od razreda do razreda. Tako sta se rodila danes uspešna in dobro obiskovana abonmaja za otroke in mladino. S temi igrami Slovensko gledališče vsako leto nastopa tudi v Dvojezičnem šolskem centru v Špetru.

Nazadnje moram omeniti še eno veliko Benedetičevo zaslugo v letih, ko je bila naša skupnost še močno ideološko razdeljena, v korist odnosov, da so se začeli urejevati. Njegova želja je bila, da bi postalo SSG gledališče vseh pripadnikov naše narodnostne skupnosti. Njemu in vsem tistim, ki so razumeli, da je ta pot pravilna in koristna za našo kulturno ustvarjalnost, je uspelo premostiti vse meje in pregrade. Zato je bilo prav gledališče tisti prostor, kjer so začeli najprej in uspešno sodelovati predstavniki obeh krovnih organizacij.

Benedetič pa se je zavedal, da bo zanimanje za gledališke predstave raslo, če se bo vzporedno razvijala tudi slovenska ljubiteljska gledališka dejavnost. Zato

je dosegel, da se je pri SSG-ju ustanovila gledališka šola za mlade igralce in nove režiserje. V ta okvir spada tudi njegovo prizadevanje, da bi pomagal novo nastalemu *Beneškemu gledališču*. V *Trinkovem koledarju za leto 1996* Aldo Clodig piše: »Tokrat nam je priskočil na pomoč strokovnjak Filibert Benedetič, ki je bil direktor Slovenskega stalnega gledališča. Prinesel nam je statut in, kar je še bolj važno, nam je obljubil, da nam bo pomagal pri organizaciji in drugih tehničnih težavah. In res je držal besedo, poslal nam je režiserja, Adrijana Rustjo, poskrbel nam je za prve kostume in scenografije, za zavese, luči in tako dalje.«

In res si je režiser Rustja takoj zavihal rokave in z Beneškim gledališčem že leta 1976 postavil na oder v gledališču Ristori Predanovo komedijo *Beneška očet*. V knjigi svojih spominov *Rodil sem se v soboto* je o tej svoji dejavnosti v Benečiji Rustja zapisal: »Igralci – amaterji izhajajo povečini iz delavskih vrst. Dva sta zidarja, eden je delavec lesne industrije, dva sta zaposlena v industrijski industriji, dva sta uslužbenca v električni proizvodnji. Ženski del ansambla sestavljajo hišne gospodinje in uradnice. (...) Na vaje prihajajo iz najrazličnejših krajev Benečije. Pet jih prihaja iz Vidma (15 km), trije iz občine Grmek (18 km), eden od Sv. Lenarta (18 km), najbližji iz Čedadada je oddaljen 7 km. Razdalje niso tolikšne, moramo pa upoštevati, da so te vasi posejane po hribčkih in da so bili ti kraji še do pred kratkim ob hudi zimi večkrat po več dni odrezani od sveta. To sem tudi sam okusil. Pozimi leta 1975 sva se z Benedetičem odpravila na razgovor z dvema beneškima duhovnikoma. Iz Čedadada proti Dolenjemu Tarbiju sva vozila za pluznim kamionom, ki nama je utiral pot v zasneženo vas. Ko sva končno prišla na cilj, sva zvedela, da sta bila oba gospoda že nekaj dni odtrgana od sveta.« Rustja je nato režiral nastope Beneškega gledališča do leta 1985, ko so zaradi popravil zaprli dvorano Ristori.

Konec sedemdesetih let se je nato Benedetiču odprla nova kulturna perspektiva. Leta 1978 se je na deželnem sedežu RAI sprostilo mesto ravnatelja programskih oddelka *Radia Trst A*. Nove odgovornosti se je lotil z enakim navdušenjem in z enakim elanom, kot je to pokazal v gledališču. Tudi tu je bilo eno njegovih prvih prizadevanj, da bi bili radijski programi čimbolj odprti in povezani z našim človekom. Zagovarjal je nujnost, da uredniki radijskih programov kljub težavam in tehničnim problemom gredo med ljudi in skušajo čimbolj neposredno prikazati poslušalcem utrip časa in značilnosti vseh naših kra-

jev od Milj do Trbiža. Zelo jasno se je zavedal, da je radijski medij najbolj primeren za povezovanje in ustvarjanje skupnega kulturnega prostora. Tudi pri tem projektu so kmalu nastale težave, saj se je to dogajalo v letih zloglasnega Gladia, pa tudi razni politični pritiski glavne vladne stranke v Italiji so skušali ovirati to in podobne zamisli. Vendar je Benedetič vztrajal pri tistih pobudah, za katere je vedel, da so nujne in pravilne. Med te so gotovo spadale radijske oddaje iz Benečije. Od vsega začetka svojega dela na radiu si je prizadeval, da bi do tedaj občasne oddaje iz Beneške Slovenije postale stalne tedenske rubrike in da bi bili uredniki slovenske postaje prisotni pri vseh glavnih beneških prireditvah. Tako je leta 1979 nastala tedenska oddaja *Nediški zvon*, ki je prikazovala preteklost, življenje in delo ljudi po raznih krajih Benečije, in v kateri so v naslednjih letih vse do danes prišli do besede vsi prosvetni, kulturni, gospodarski, politični in športni delavci iz teh krajev. Sredi osemdesetih let je bila vsak teden na programu tudi oddaja *Pod Matajurjem*, ki jo je vodil Emil Cenčič, in v kateri je prikazoval duhovno rast svojih ljudi ter stare ljudske navade in običaje. Nekaj let kasneje je imel na valovih Radia Trst A zanimivo in zabavno oddajo Luciano Chiabudini z naslovom *Srakečebor* (Gazzettino). V zabavni in kabaretni obliki si je privoščil v svojem značilnem slogu marsikatero kritiko in je ožigosal marsikatero bridko resnico o krivicah, ki se dogajajo domačim ljudem v Benečiji.

Benedetičeva zasluga je tudi, da so se vedno našla potrebna tehnična in finančna sredstva za snemanje vsakoletnih prireditev *Sejma beneške pjesmi*, ki jih je od leta 1975 dalje vsako leto Radio Trst A posnel in jih hrani v svojem arhivu. Prav tako pa so posnete na trak kot dokaz sočne in lepe beneške govorice skoraj vse igre Beneškega gledališča.

Dolga leta si je Filibert Benedetič na svojih številnih poteh v Rim prizadeval, da bi (najprej na vladni ravni, nato pa tudi v ustanovi RAI) rešili številne probleme finančnega in tehničnega značaja za uresničitev oddaj slovenske TV, kot je to predvideval zakon iz leta 1975. Vendar številnih ovir na tej poti ni manjkalo. Kolikor je bilo v njegovi moči, je Benedetič pri tem načrtu vztrajal in, zato je tudi njegova zasluga, da smo marca 1995 le dočakali svoje TV programe. Žal pa je dogovor med Ministrstvom za komunikacije in ustanovo RAI zadeval le pokrajine Trst in Gorico. Vse kaže, da bo letos s prispevkom naše Dežele možno razširiti vidljivost slovenskega TV programa tudi po Benečiji. Vendar je že od

začetka TV sporedov v slovenščini Benedetič hotel, da se stalno poroča tudi o Slovencih v videnski pokrajini. Zato je na primer že leta 1999 bila posneta na Festivalu dramskih skupin v Mavhinjah Molierova komedija *Jur, zaničen mož* v izvedbi Beneškega gledališča.

Ta kratek prikaz glavnih pobud v obdobju dvajsetletnega ravnateljavanja na Radiu Trst A bi rad zaključil z mislijo, da je bil Benedetič v svojih odnosih tako s kolegi v programskem oddelku kot z uredniki iz oddelka slovenskih poročil in tudi z zunanjiimi sodelavci vedno zelo odprt, pripravljen na sodelovanje in na odkrit pogovor. Marsikatera njegova zamisel je doživela lep uspeh: recimo radijska izvedba Božanske komedije ali vrsta nizov o naših pomembnih ljudeh in številne oddaje o naših krajevnih stvarnostih na Goriškem, v Benečiji, v Reziji in v Kanalski dolini.

Na drugi strani pa je odločno podprl vsak predlog, ki se mu je zdel zanimiv in kvaliteten. Kot prej v gledališču se je tudi na radiu in TV veliko razdajal in je pri tem žrtvoval veliko svojega časa, zdravja in družinskih obveznosti. Marsikdaj se je njegovo delo za radio zavleklo pozno v noč. Za vse to smo mu bivši kolegi, mnogi sodelavci in številni prijatelji iz srca hvaležni.

Z MAJHNEGA KOŠČKA ZEMLJE

MIHA OBIT

Prihajam z majhnega koščka zemlje, stisnjene med Furlanijo in skoraj ne več italijansko-slovensko mejo. Obronek zemljice lahko letalo preleti v nekaj sekundah. Nas je malo; vsi skupaj bi lahko živeli v dveh ali treh ameriških nebotičnikih. Pred 80 leti nas je bilo v Benečiji 21.000, danes bi težko našeli 7.000 Beneških Slovencev. Bili smo vedno mejna zemlja. Pojem je mnogokrat označeval zemljo, kjer so se ljudje bojevali, včasih pa so se tudi mirno srečevali. Samo pod Beneško republiko, med 15. in 17. stoletjem, je ta zemlja pridobila veliko upravno avtonomijo, ki je omogočila ohranjanje slovenskega jezika in svojih tradicij a tudi svoje izvirne ustanove.

Od leta 1866 je postalo ozemlje del Italije, od leta 1945 pa del italijanske republike. Kaj je pa to pomenilo? Že v 19. stoletju so v Špetru ustanovili učiteljsiše. V ustanovitveni listini je bil namen jasno zapisan: učiteljice (večinoma so bila dekleta) naj bi učile revne otroke v Benečiji in jih iz barbarstva pripeljale v civilizacijo, ki je možna le, če je italijanska ali latinska. Načrt italijanske administracije je torej bil, in to vse od leta 1867, izkoreniniti naše ljudstvo iz slovenske identitete in ga popeljati proti luči italijanske civilizacije.

Slovenska beseda se je ohranila le v narečju in narečje je postalo pravi in edini jezik. Pri nas je bilo povsem drugače od tega, kar se je zgodilo v tržaški in goriški pokrajini. V videnski pokrajini nismo nikoli imeli državnih šol, kjer bi učitelji poučevali v slovenščini. Šele pred dvajsetimi leti smo v Špetru ustanovili dvojezično šolo, kjer je poučevanje slovenščine izenačeno s poučevanjem italijanščine.

Ta šola, ki je bila najprej zasebna, je pred tremi leti postala državna. To je bilo mogoče, ker je prišlo do zaščitnega zakona za Slovence v Italiji. Šola pa je

sedaj edino, kar je Beneška Slovenija pridobila iz zakona, ki ga je italijanski parlament odobril februarja leta 2001. Danes šteje šola približno 200 učencev, kar pomeni, da je postala pomembni šolski center, oporna točka za ves obmejni pas.

Kljub vsem težavam, tu mislim na emigracijo v tujino ali proti industrijskim conam, na mejo, ki je bila stvaren zid, na pomanjkanje močne identitete, je beneška skupnost znala kljubovati. S časom je med številnejšimi ljudmi naše in drugih narodnosti (italijanske, furlanske) postala jasnejša zavest, da je različnost predvsem bogastvo, da je slovensko narečje, ki se govori na tej zemlji, lahko v pomoč za približevanje z ljudmi, ki živijo v Vzhodni Evropi.

Meja je postala, za večino ljudi, dodana vrednost. To dokazuje tudi prireditev, ki se dogaja od leta 1994 dalje v majhni vasi z imenom Topolove, ki privablja vsako leto meseca julija na desetine umetnikov in na stotine obiskovalcev, ki prihajajo iz vsega sveta.

Sicer pa že dolga leta slovenska kulturna društva ustvarijo in organizirajo vsako leto veliko število prireditev: od "Dneva emigranta", ki se je začel ob koncu šestdesetih letih kot srečanje med beneškimi izseljenci in postal kulturno-politična prireditev, v katero slovenska skupnost poda obračun svoje preteklosti in postavi temelje za prihodnost. Omeniti je nadalje treba pevski festival "Senjam beneške pesmi", razstave v Beneški galeriji v Špetru do številnih srečanj z avtoriji in konference, ki govorijo o življenju naše skupnosti a tudi sveta, v katerem živimo. V Čedadu že petdeset let deluje kulturno društvo Ivan Trinko, ki se imenuje po beneškemu narodnemu buditelju msgr. Ivanu Trinku. Trinko je bil človek dialoga, povezoval je slovanski in romanski svet. Bil je prepričan, da je medsebojno poznavanje med narodi potrebno. Po poti, ki jo je Trinko začrtal, je društvo utrdilo svoj prostor kot posrednik med kulturami, ki živijo na našem teritorju in povezuje jezike in ljudi, ki govorijo slovensko, italijansko in furlansko.

V Čedadu že desetletja delujeta dva časopisa in sicer tednik "Novi Matajur" in petnajstdnevnik "Dom" ki, poleg tega da obveščata Benečane, prihajata v roke tudi tistim, ki živijo v tujni. Večinoma poročata in komentirata dogodke iz naših krajev ter naglasujeta pomen, ki ga imata ohranjanje in poznavanje slovenskega narečja, v vseh njegovih varjantah, ter poznavanje slovenskega knjižnega jezika.

Ta majhna ampak živa skupnost ima svoj jezik, tesno povezan na slovenski knjižni jezik, in ga želi ohraniti.

Ko sodoben človek varuje prostor svojih korenin, skuša sebe obvarovati pred tem, da ga svet s svojo površinsko naglico in eksistenco preprosto ne "povozi" kot tovornjak pešca. Zato sta narečje in Benečija preteklost in obenem potreba, ki velja za jutri, da bi si življenja ne zaigrali v naglici in površinskosti vsakodnevnega početja.

20. Mednarodni literarni festival Vilenica, Sežana, 9.9.2005

Beneška literarna ustvarjalnost na Vilenici.

TOPOLOVO

SREČO KIRN

Vas Topolovo že po svoji geografski določitvi izgleda kot nekaj težko dostopnega, nekaj odmaknjenega in vase potegnjenega. Po svoji socialni kategorizaciji, še bolj. Po svoji politični odrinjenosti pa je skoraj popolni približek k absolutni zavrženosti. Je torej kraj, kjer se naj ne bi rojevalo nič novega, in kraj, kjer obstaja samo staro, pa še to samo kot stalno odhajanje. Taka usoda je bila Topolovu namenjena ne po božji zapovedi, temveč po zapovedi tuzemskih gospostev in gospodarjev. Nazadnje italijanskih gospostev in gospodarjev. Ker je Italija civilizirana in demokratična dežela in država, je Topolovu dovolila to eksistenco zakotja. In nič več. Kar je bilo več, je bilo daleč naprej v Čedadu ali Vidnu, še dalj v Trstu, ali Benetkah, celo tam nekje daleč v Milanu ali Rimu.

Nihče ne ve, kako in zakaj se je začelo tu rojevati nekaj drugega. Kaj je navdihnilo Italijana, da je tu v tem slovenskem zakotju s svojimi slovenskimi prijatelji-cami in prijatelji začel družbeni eksperiment, ki je po svoji tektoniki, po svoji subverzivnosti brez primere, če že ne v svetu, pa vsekakor v Evropi. Magnitude te tektonike se izražajo v eksploziji socialne fantazije, v kreativnosti in imaginiaciji množice posameznikov, v toplini in razumevanju okolja za njih. Vas, ki bi morala po naravi lastnega bivanja prezirati vse, kar je novega, vse kar gre čez običajno stokrat prežvečeno stvarnost, vse, kar ni tako kot je že stoletja tako, vse, kar ni pocukrano in popoprano z blagoslovom gospodarjev, je sprejela nekaj, kar izgleda bizarno, tuje, nemogoče, nerazumljivo, prihajajoč od daleč, kar ne krepi običajnega toka stvari, kar se zoperstavlja gospodom in gospodarjem, ki se posmehuje stoletnim resnicam, ki zavrača stvari kot izgledajo na prvi pogled, ki časti tisto, kar je nemogoče in ki sili ven iz vseh okvirjev in uzako-

njene omrtvičenosti. Ja, Topolovo je za svoje sprejelo tisto, čemur z eno besedo rečemo sodobna umetnost. Dejavnost, ki ne pozna in ne igra na nacionalne elemente, čeprav jih spoštuje, dejavnost, ki hoče videti čez razvoj in napredek, čeprav je njihov otrok, dejavnost, ki ne mara oblasti in oblastnikov, dejavnost, ki jo zanimajo odgovori na vprašanja, ki še niso bila zastavljena.

Topolovo tako ni več zakotje. Topolovo tudi ni obrobje, Topolovo ni več umirajoča slovenska vas. Topolovo je evropsko središče sodobne umetnosti. Je epicenter subverzivne tektonike človeškega duha. Je kraj, kjer se ne vidi samo tisto, kar je, temveč tudi tisto, kar bo in kar je ob tem, kar je.

OGINJ AN LJUDJE

CLAUDIA SALAMANT

Mraz, vietar, daž an snieg; kozamor. Nisem vidla ure bit doma. Vzajem torbo, zaprem avto an grem v hišo.

Se preoblečem, vlijem vodo tu stanjac'co za skuhat čaj.

Dan je par koncu: sada se morem no malo odpočit.

Se parbližam ognju an ga poslušam.

Oginj gori, vietar gule tam uone an oginj močnuo zašumi.

V svojem jeziku pravce prave.

Oginj je življenje.

Če v ni hiš oginj gori pomeni, da tam so ljudje.

Sada v naših vaseh je puno hiš praznih an marzlih.

Vietar gule tam uone... pa oginj muči.

Odprem vrata furnela, ložem no kalanco an se zagledam.

V ognju videm obraze

ljudi, ki sam poznala...

Stopem s šolabusa. Je peta ura pa je že tama.

Hitro letim v hišo, pozdravem mamu, ki lupe krompir ta par miz an nono, ki šiva blizu okna.

Muoj majhan pišič je spau blizu ognja, me zagleda, začne skakat okuole mene, se parčepnim, ga pobuošcam, ložem torbo na majhano kandrejco an mu rečem: »Moreto, puj gremo!«

Letim gor po laštu an Moreto zad za mano.

Pošpegam skuoze okno: luč je paržgana.
Potarknim na vrata an počaš jih odprem.

Karlina sedi na kandrejci blizu forna: muora špegat biškote, ki je ložla peč.

Čelso sedi na klop pod oknam an tuče oriehe. Preca bo Božič: oginja bo peku
Gubanco v peč an cvaru Štrukje.

Me pozdravejo smehe.

Se usednem na majhano klop blizu ognja, v kotu kuhnje.

Tist prestor mi je zelo všeč. Od tam videm an čujem vse, kar se dogaja notar an
tam uone: sa imam okno na moji levi.

Bi rada pomagala Čelsu tuč oriehe, on se boji, da se dam s kladvam do po
parste.

»Bog loni, moja čeča, te lepuo zahvalim, pa je buojš, da se ne udareš v
parste... Če ne, kuo boš pisala! A vieš, da *Bog loni* je pru draga besieda, vič
ljudi ti reče *Bog loni* v življenju an buojš bo zate!«...

Ankrat je biu an šuoštar, je imeu nimar puno diela, je natuku od zjutra do
nuoč, je stroju šuočne, bote... Je mu bit bogat... pa namest se stuort plačat je
naredu dielo zastonj vičkrat: tentega je bluo puno buozih.

Vsi v vas so ga imiel radi, so mu stisnili roko an so ga lepuo zahvalil: »Bog
loni!«

Vsako krat, ki so mu jal »Bog loni!« je naredu križ na kolendar. Je imeu puno
križu an je biu zelo veseu.

Ponavadi je dielu do pozno, do punoči an po punoči.

No nuoč, malo pred punoči, ga je paršu gledat narbuj bogat mož ciele vasi.
Šuoštar se je čudvu, da je paršu glih tu njega butigo.

»A vieš, sam ti paršu prašat no veliko dobrouto. Al me šenkaš kajšan "Bog
loni"? Ti jih imaš tarkaj, ist niemam še adnega... Viem, da se ne more kupit,
pa te prosim, pomagaj mi!«

Šuoštar mu je šenku an par križu.

Mož ga je močnuo stisnu za roko an je šu čez vrata.

Drug dan je šuoštar ču zuonit zuonove... So mu jal, da tisto nuoč pried, malo
pred punoči, je umru narbuj bogat mož tiste vasi.

Šuoštar se je začeu trest: »Pride reč, da kar je biu tle par mene je biu že mar-
tu!...«

»Je imeu potrebo tiste besiede *Bog loni* za pokazat, da je vriedan iti v Nebe-
sa!« mi je lepuo razložila moja nona tisto vičer, kar sam ji pravla pravco, ki mi
jo je poviedu Čelso tist popudan.

»A vieš, da kar te ljudje imajo radi, imaš veliko bogatijo. Če te slabo gledajo...
Če si sam... moreš bit an bogat pa si nimar buoz, saromek.«

...Oginj v tisti hiš
na gori vič, tama je,
mraz, vse muči!
Mrzli so ziduovi, na okne
ni vič pare, so sama
paulčina an prah.
Besiede od Čelsa, Karlina
an moje none... an puno
drugih ljudi, ki ni vič
med nam gorjo še v
mojem srcu an kot
iskre skakajo v pamet.

BENEŠKI UTRINKI

ZDRAVKO LIKAR

Kot vsako leto me je tudi letos jeseni poklicala Lucia Trušnjak. Kdo jo ne pozna, marljivo, prizadevno tajnico Kulturnega društva Ivan Trinko? Je tista, ki dela v ozadju, ki tke in plete niti, ki skrbi za tisoč in eno stvar. Prosila me je, naj zopet kaj napišem za Trinkov koledar.

Razmišljal sem, česa naj se lotim, kaj naj pišem. Velikih tem ni več. Navdušenje ob vstopanju Slovenije v Evropsko Unijo je minilo, življenje se je vrnilo v normalne tirnice.

Pa sem se zamislil in domislil. Opisal bom nekaj doživetij, nekaj dogodkov, ki sem jih doživel v Benečiji in z Benečani v zadnjih tridesetih letih. Ko brskam po spominu, se mi pred očmi vrstijo vesele in žalostne prigode, mnogi obrazi. Mnogih mojih beneških znancev in prijateljev ni več med živimi in njim gre prav posebej spoštljiv spomin. Njih se še prav posebej spominjam.

Spomin na krvavi Matajur

Deveti november 1973. Skupina kobariških planincev se je z Livka napotila na vrh Matajurja s posebnim namenom. Prav na ta dan leta 1943 je bila na Matajurju krvava bitka med partizani Bazoviške brigade in nemškim SS bataljonom kraških lovcev. V bitki je padlo 32 partizanov, med njimi tudi Južnoafričan Joe in Novozelanec Jim.

Na vrhu smo nameravali imeti spominsko slovesnost. Vreme se je nenadoma močno poslabšalo. Začelo se je bliskati in grmeti, padala je gosta sobra. V trenutku je bilo vse belo. Zato smo se umaknili v varno zavetje cerkvice. Med grmenjem je pritekel na vrh matajurski župnik Pasquale Gujon. To je bilo moje prvo srečanje z njim. Slovesnost smo opravili kar v cerkvi. Najprej je spregovoril

Ivan Kurinčič iz Idrskega. Bil je zadnji kobariški župan do ukinitve kobariške občine leta 1961. Opisal je dogodke med vojno na Matajurju in še prav posebej bitko partizanov z nemško vojsko. Zapeli smo nekaj pesmi. Župnik Pasquale Gujón je tudi spregovoril in povedal, kako je poskrbel za dostojen pogreb mrtvih partizanov. Pobral jim je dokumente, označil grobove in zapisal vse njihove podatke. Na koncu naše slovesnosti je opravil še molitev za padle mladeniče. Tiste slovesnosti na vrhu Matajurja se večkrat spomnim. Predvsem zaradi matajurskega župnika, ki se je ves premočen, lahkotno, brez težav, pri štirinšestdesetih letih povzpel iz vasi Matajur na vrh beneškega očaka.

Popotovanje po Benečiji

Bilo je dve ali tri leta po furlanskem potresu. Nekega soparnega poletnega dne sva se z Antonom Kručilom odpeljala v Benečijo. Tone je bil Benečan z Loga doma. Po vojni se je preselil v Kobarid. Bil je moj učitelj v osnovni šoli. Prosil me je, naj ga z mojim avtom peljem po beneških vaseh obiskat prijatelje. Najprej sva se ustavila na Čemurju pri Doriču, Izidorju Predanu. Njega sem poznal že od prej, saj je bil reden gost na proslavah v Kobaridu. Posedeli smo na vrtu pred hišo. Pravil je o težavah v Benečiji, pa o svojih sinovih. Bil je zelo ponosen na svoja naslednika. Stregla nam je njegova prijazna žena. Nisva se dolgo zadržala pri njem, saj je bila še dolga pot pred nama. Nadaljevala sva pot čez Gorenji Tarbij do Štoblanka. Na pragu župnišča naju je sprejel župnik Mario Lavrenčič. Bil je visok, postaven, krepak mož. Odločnih potez na obrazu. O njem sem slišal že prej govoriti, da je mož posebnega kova. Da ni samo dušni pastir, marveč da poprime za vsako delo po vaseh njegove župnije. Ni se ustrašil niti najtežjih fizičnih del. Njegova pojava je name naredila izreden vtis. Kasneje sem se še večkrat srečal z njim. Bil sem tudi na njegovem pogrebu leta 1989. Bilo nas je mnogo, ki smo se mu prišli poklonit na njegovi zadnji poti. S Štoblanka sva se spustila v rečansko dolino, se z Les pognala na sveti Martin in se prevalila proti Čepletiščem ter od tam v najvišjo beneško vasico Matajur. V gostilni pri cerkvi sva povprašala po župniku Pasqualu Gujónu. Župnišče je bilo namreč zaprto in precej razmajano, saj ga je potres dodobra načel. Gostilničar nama je povedal, da se je župnik preselil v šolo v spodnjem delu vasi. Tedaj se je iz Furlanije priklatila poletna nevihta. Uliilo se je kot iz škafa in kratka pot od avta do začasnega župnikovega domovanja je bila zadosti, da sva

bila s Tonetom dodobra premočena. Imela sva srečo, saj je bil gospod Pasqual doma. Pristrčno naju je sprejel in nama brž ponudil kozarček žganja. Proti prehladu, je rekel. Še sedaj imam pred očmi njegovo dnevno sobo. Povesod papirji, knjige, časopisi. Na mizi majhen pisalni stroj. In nekaj psov, pravzaprav ščenet. Povedal je, da jih Lahi pripeljejo na Matajur in se brez njih vrnejo v dolino. Tako se jih najlažje znebijo. On pa za vse te brezdomce poskrbi. Hrani jih in jim da varno zavetje. Tako je župnišče, pravzaprav bivša šola, postala tudi nekakšno pasje zatočišče. Poznal sem ga več kot petindvajset let. Vedno je imel vsaj enega psa. Zadnja leta svojega življenja je bival v Bjačah. Njegov zadnji pes je imel sladkorno bolezen, izgubil je skorajda vso dlako. Dajal mu je injekcije in ga tako držal pri življenju. Ko je poginil, ga je močno prizadelo.

Pri gospodu Pasqualu sva ostala precej dolgo. Tone in župnik sta obujala spomine predvsem na drugo vojno. Veliko sta si imela povedati.

Ko se je nevihta unesla, sva se napotila še v Čedad. Na obisk k še dvema župnikoma: k Angelu Kracini in k Valentinu Birtiču. Kako zelo različna karakterja sta imela. Gospod Kracina je bil suhljat, droben mož. A ostrega jezika. Trdno je verjel v svoj prav. Gospod Birtič pa je bil bolj krepke postave in blagega značaja. Bila sta kot noč in dan. Oba sta bila kaluniha čedajskega kapitlja. Še sedaj hranim drobno knjižico poezij, ki mi jih je tedaj, pred skoraj tridesetimi leti, podaril gospod Birtič, s pesniškim psevdonimom Zdravko.

Celodnevno poučno pot po Benečiji sva končala pri Tonetovih sorodnikih na Logu ob Nadiži z obilno večerjo.

Od Kobarida do Humina

Novogoriški planinci so brali moj prispevek o Breginjskem Stolu v Planinskem vestniku. Objavljen je bil leta 1974. Prosili so me, naj pripravim predavanje z diapozitivi o celotnem Stolovem pogorju od Kobarida do Humina. Gorski hrbet je dolg kar 35 kilometrov. Preseka ga le rečica Ter.

Bilo je konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Tedaj sem najraje zahajal na Stol. Pravzaprav sem moral hoditi na Stol. Planinsko društvo Kobarid je septembra 1979 otvorilo kočo na vrhu Stola in nekaj let sem bil oskrbnik koče. Tudi po trideset krat na leto sem bil na gori. Vedno s fotoaparatom. Pa ne samo na Stolu. Tudi naprej po grebenu, na Muzce in do najzahodnejše točke Slovenije na Gnjljicah sem večkrat šel.

Imel sem dober fotoaparatus z velikim teleobjektivom. Nekoč me italijanski policisti na bloku na Mostu na Nadiži, na Ponte Vittoriju, niso pustili čez mejo s fotoaparatom. Tam so bile namreč vojaške služnosti. Nič ni pomagalo, ko sem jim razlagal, da pripravljam predavanje in da se nameravam povzpeti na Breški Jalovec iz Brezij. Dan je bil lep, zato nisem hotel zamuditi priložnosti. Na črno sem jo mahnil čez mejo kar v Plazeh za Breginjem, se vzpenjal mimo izvira Nadiže in po razdrapanem skalovju ob Belem potoku proti vrhu Breškega Jalovca. Od tam naprej po grebenu do konca, tja do Terske doline. Pod menoj so ležale trpeče vasi Brezje, Viskorša, Tipana, Bardo, vse razdejane v potresu. Večkrat sem se ustavil v teh vaseh in srečal mnogo zanimivih domačinov.

V Tipani sem srečal čudovite ljudi. Sandro Pascolo in njegovi prijatelji so za nekaj let vnesli v zaspani Breginjski kot veliko veselja. Še prav posebej za najmlajše Kotarje. Z breginjsko učiteljico Vido Škvor smo organizirali številne planinske izlete, otroške olimpiade na Bonah, kulturne prireditve. Otroci so se najbolj veselili prihoda Befane za svete Tri kralje. V Befano preoblečen je bil vedno Sandro. Koliko žara in zanosa, neverjetne energije je izžareval Sandro!

Na terasi nad Terom leži vas Bardo, ki je bila v potresu uničena in ponovno, tudi s slovensko pomočjo, obnovljena. V njej živi Viljem Černo. Mož, ki je simbol ne samo Benečije, marveč celega zamejstva od Trbiža do Trsta. Malo je tako vztrajnih, tako povsod prisotnih, tako srčnih mož kot je prav Viljem. Spominjam se, da sem ga prvič srečal že pred potresom in potem še neštetokrat. Junija 1981 je bilo v Bardu srečanje planincev treh dežel. Tja sem peljal skupino kobarških planincev. Tisočem prisotnih planincev se je še prav posebej vtisnil v spomin Viljemov nagovor. Pogumen in iskren.

Še prav posebej mi je ostala v spominu najzahodnejša slovenska vas Breg visoko gori pod Čamponom. V vasi so živele po potresu v kovinskih barakah le štiri ostarele ženice. Povprašal sem jih po imenih vrhov nad vasjo. V žuborečem terskem narečju so mi povedale, da se kličejo Čampon, Krajac, Bonin, Lanež. Greben od Čampona proti vzhodu je bil dobesedno razoran. Kot da bi velikan z velikim ralom razlomil vršni greben. Tesnobno sem se počutil na ranjeni gori, popolnoma spremenjeni po potresu.

Ko sem končal popotovanje od Kobarida do Humina, sem imel v Novi Gorici odmevno predavanje z diapozitivi. Prisotnim sem odkril popolnoma nov svet. Nobenega ni bilo v dvorani, ki bi dotlej prehodil celoten greben, skorajda

nihče še ni bil v vaseh v terski in karnajski dolini. Tako je bilo pred petindvajsetimi leti!

Kako se je rojevala Planinska družina Benečije?

Od sredine petdesetih let prejšnjega stoletja do danes so kobariški planinci tesno povezani z beneškimi. Benečani so od začetka delovali pod okriljem CAI iz Čedadada. Pozneje so ustanovili Planinsko društvo Benečije, ki ga je vodil Jožko Kukovac. Zelo uspešno je delovalo precej let, potem pa je zamrlo.

Zdi se mi prav, da napišem, kako je nastajala Planinska družina Benečije, sedaj ena najbolj dejavnih beneških organizacij.

Kmalu po Novem letu 1986. leta mi je poslal pismo predsednik Slovenskega planinskega društva iz Gorice Vlado Klemše. Tedaj sem bil predsednik kobariškega planinskega društva.

Takole je napisal:

“Rad bi te spomnil na vprašanje, o katerem sva se menila v Sovodnjah ob zadnjem srečanju zamejskih planinskih društev. Te dni so mi z Jesenic pisali, da so oni pripravljeni prirediti srečanje v Vratih, v kolikor bi Benečani ne zmogli. Jaz sem te dni imel priložnost govoriti z nekaterimi fanti, ki so bili pri beneškem PD in ki so za to, da se dejavnost obnovi, čeprav bo to najbrž precej težavno. Mislim, da je tvoj predlog, po katerem bi skupno organizirali srečanje v Drežnici, pameten in uresničljiv. 8. junij, ko naj bi bilo srečanje, niti ni tako daleč...”.

Nemudoma sem mu odgovoril, da je naše društvo pripravljeno organizirati prireditev v Drežnici. Pogovoril sem se tudi z nekaterimi mojimi beneškimi prijatelji. Bili so seveda za.

Organizacija 16. srečanja zamejskih planinskih društev je bil največji organizacijski zalogaj kobariškega društva dotlej.

Osmega junija 1986 smo v imenu Benečanov organizirali nepozabno srečanje v Drežnici. Zbralo se je skoraj dva tisoč planincev iz Slovenije, Italije in Avstrije. Prav takrat se je oblikovalo tudi jedro bodoče beneške planinske družine.

V Drežnici so beneške planince predstavljali Ezio Gošnjak, Miha Koren in Peter Zuanella. In res so se čez nekaj let, 2. decembra 1992 zbrali v prijetni beneški gostilni v Nokulah in ustanovili Planinsko družino Benečije. Ezio Gošnjak je postal predsednik, Miha Koren pa tajnik in blagajnik v eni osebi.

Planinski krst

Avgusta 1992 sem peljal na Krn skupino beneških duhovnikov. Dionizij Matevčič ter Božo in Pasqual Zuanella so bili takrat planinsko krščeni na vrhu Krna. Z vrvoj sem jih tako močno mahnil po zadnji plati, da so postali pravi planinski zasvojenici.

Takrat so bili prvič na Krnu. Božo je postal pravi rekorder v številu vzponov. Ne hodi samo na Krn in Matajur, marveč je obiskal že skorajda vse slovenske in furlanske vrhove. Tudi njegov brat Pasqual ne zaostaja prav veliko za njim.

Božo je po številu vzponov in po premaganih višinskih metrih vsa leta na prvem mestu v Benečiji s po stodvajset tisočimi in več metri premagane višine. Tudi v Sloveniji so le redki, ki so mu kos.

Gospod Dionizij pa je itak vedno na svežem višarskem zraku, vedno veder in nasmejan.

Padel je hrast

Enajsti avgust 1996. Društvo Ivan Trinko je tega dne pripravilo srečanje Slovencev s kulturnim programom v vasi Matajur. Bil je lep, a zelo soparen dan. Iz Kobarida sem se na srečanje odpravil kar peš čez vrh Matajurja. V Skri-lah sem se pri studencu umil in preoblekel. V vasi se je zbrala velika množica, saj je bil tedaj tudi vaški praznik svetega Lovrenca.

V senci smo se za mizo usedli stari znanci in prijatelji Viljem Černo, župnik Pasquale Gujon, Izidor Predan-Dorič, senator Darko Bratina in jaz. Ko se je začela prireditve, bi morali vsi našteti tudi pozdraviti prisotne. Postavili smo se v polkrog pred množico in prvi je pozdravil Viljem Černo. Poleg mene je stal Dorič in se pripravljal, da spregovori kot drugi. Kar naenkrat se je zgrudil. Hro-pel je in sunkovito lovil zrak. Priskočili smo mu na pomoč. Od nekod je prišel bolničar, ki je tudi bil na srečanju. Dajal mu je umetno dihanje. A ni nič pomagalo. Dorič je izdihnil med svojimi visoko gori na Matajurju. Kakšna simbolika! Vsako leto pred Dnevom mrtvih obiščemo njegov grob na Lesi, položimo cvetje ter prižgemo svečo v njegov spomin.

Keko

Narava se je s Francem Bernjakom-Kekom iz Čižguj zares poigrala. Z eno roko mu je vzela dar tekočega govora, z drugo pa mu je dala velik pevski in skladateljski dar in sposobnost igranja na glasbila vseh vrst.

Bil sem zraven, ko je leta 1985 nastajala njegova prva kaseta. Ni mogel dobiti založnika in me je prosil, naj mu pomagam. Šel sem v Ljubljano h takratnemu direktorju TOZD Plošče in kasete na Radioteleviziji Slovenije. Možakar še nikdar ni slišal za Benečijo, kaj šele za Keka. Nekako se me je le usmilil in na moje dolgotrajno moledovanje je le privolil, da bo njihov TOZD založil izdelavo kasete. Keko, njegov brat Roberto, Bepo in Giorgio in Ana so šli nekajkrat na snemanje v Videm. Tako je zagledala luč sveta prva Kekova kaseta "Za se na jokāt".

Potem je bilo treba dva tisoč kaset še spraviti čez mejo. Sedaj, ko na meji ni več carinske kontrole, lahko povem, da sva s Kekom kasete prepeljala z mojim in njegovim avtom v Benečijo na črno. Kajti komaj sem zvrtil denar za izdelavo kaset, za plačilo carine ga je enostavno zmanjkalo. Ni bilo druge poti kot zamolčati, kaj prevažava v najinih avtih. Spomnim se veselja v Kekovih očeh na predstavitvi kasete v gostilni na Špikacu. Bil je srečen in ponosen. Keko je bil beneški umetnik, posebež, ki je potegnil za sabo mladino. Pustil je neizbrisen pečat v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja v Benečiji in v naših srcih. Škoda, da je sredi ustvarjalnega dela tako mlad za vedno odšel od nas.

Kaseta je bila za marsikaterega poslušalca v Sloveniji, kjer so kasete tedaj tudi prodajali, pravo odkritje. Prinašala je deset najlepših Kekovih pesmi, ki imajo zaradi beneškega narečja in melosa vrednost pravega ljudskega blaga.

Tako se sliši refren narodne pesmi, ki uči, da je v stiski bolje peti kot pa jokati: "Obarnem se oku, ne najdem nič, na ostane nič ku spet zapiet za se na jokāt." Keko je bil dolga leta duša in srce festivalov beneških pesmi. S svojim ansamblom je bil pravi magnet za cele generacije mladih Benečanov.

Vprašal sem Keka, zakaj je med potmi do uspeha izbral najtežjo. Večina glasbeno nadarjenih je namreč pela v italijanščini ali angleščini, on pa je izbral njegov, beneški jezik. "Te beneške besede mi pridejo iz srca. Tistih nekaj pesmi, ki sem jih napisal v italijanščini, mi zvenijo tuje".

Umetnik Pavel Petričič

Benečija premore številna društva in mnoge kulturne ustvarjalce. Ustvarjalnost in pronicljivost beneških ljudi je neverjetno pestra in sega na mnoga področja ustvarjanja.

Posebno mesto med njimi zaseda Pavel Petričič. Vežalo naju je dolgoletno prijateljstvo. Bil je tih, raziskovalen in ustvarjalen mož. Še prav posebej ga je zanimala zgodovina. Večkrat je prišel k meni v Kobarid in me prosil, naj ga peljem na kraje, poznane iz zgodovine. Najbolj ga je zanimala Turjeva jama ob Nadiži, kjer je izkopaval že znameniti dr. Marchesetti konec 19. stoletja. Pregledala sva vse podzemne dvorane in rove v jami ter našla lončenino in kosti iz bronaste dobe. Obiskala sva tudi Tonovcov grad, Molido, Lašče in Gradič.

V njegovih knjigah je tenkočutno opisal dogajanja v Nadiških dolinah in Posočju od prazgodovine do mračnih let Benečije po drugi svetovni vojni.

Pred nekaj leti so mu njegove učiteljice z Živo na čelu z dvojezične šole pripravile presenečenje.

V špetrski šolski jedilnici smo bili zbrani številni njegovi znanci, prijatelji in sodelavci. Zaprli smo luč in čakali, da vstopi Pavel. Presenečen je obstal, ko je pred seboj zagledal stotino ljudi, ki mu je na svojevrsten način prišla čestitat za njegov praznik, za njegova okrogla leta.

Ni maral pozornosti, čeprav so njegove zasluge za kulturni in prosvetni napredek Benečije neprecenljive.

Tako se je tudi poslovil od nas. Tiho in neopazno.

Prvi čezmejni projekt

Z italijansko stranjo smo doslej uresničili precej projektov. Še prav posebej mi je ostal v spominu prvi slovensko-italijanski projekt iz programa Phare CBC v letu 1993. S tolminskim županom dr. Viktorjem Klanjščkom sva pripravila prijavo za razpis za cesto Volče – Solarje. Ko primerjam obseg dokumentacije za tedanje in sedanje razpise, prav težko dojemam, kako se je v dobrih desetih letih papirnato delo povečalo. Tedaj je bilo za zahteven projekt izgradnje ceste potrebno bistveno manj papirjev kot sedaj za mnogo manj zahtevne projekte.

Z dr. Klanjščkom sem doživel dve zanimivi izkušnji. K prijavi za cesto Volče – Solarje je bilo treba priložiti tudi pisma podpore. Župan je dolgo prosil naše Ministrstvo za zunanje zadeve, naj naveže stik s tedanjo predsednico Furlanije Julijske krajine Alessandro Guerra. Pa ni bilo nič. Pride k meni v pisarno in me prosi, če lahko pomagam. Pokličem mojega prijatelja novinarja Ezia Gošnjaka. Predsednica je bila namreč njegova sošolka. Naslednji dan sva jo že obiskala in tudi dobila pismo podpore deželne vlade.

V Vidmu sva tisti dan obiskala še predsednika videmske pokrajine Pelizza. Lepo naju je sprejel in tudi tam sva takoj dobila pismo podpore. Spotoma sva se ustavila še pri čedajskem županu Pascoliniju. Dr. Klanjšček je bil človek, ki ga politika, bolje rečeno politikanstvo ni brigalo. On bi le gradil. Njegova zamisel je bila, da bi zaježili Nadižo pri Kredu. Nastalo bi jezero in še elektrarna. Ta načrt je predstavil čedajskemu županu. Seveda mu Klanjščkov predlog ni bil všeč in je tako vzrožil in vpil na našega župana, da mi je bilo prav nerodno. Dr. Klanjšček mu ni ostal dolžan in po celi čedajski mestni hiši je odmevalo vpitje. Uslužbenci so vsi pridrli na hodnike in gledali, kaj se dogaja. Pisma podpore od čedajske občine seveda nisva dobila!

Ado iz Čenebole

6. septembra 1992 je bil prvi pohod prijateljstva od Starega sela do Čenebole. Določeni sta bili dve progi. Start najpogumnejših je bil pred gostilno Franko v Starem selu. Druga, bolj množična skupina se je podala na pot iz Podbele.

Prva proga je bila dolga kar 21 km z višinsko razliko 650 metrov. Druga proga je bila dolga 13 km z višinsko razliko 475 metrov. Po pohodu je bilo organizirano v Čeneboli praznovanje Bandimnice. To so nanizani osnovni podatki o prireditvi. Kako je sploh prišlo do ideje in izvedbe te manifestacije prijateljstva?

Vse zasluge ima moj prijatelj Ado Cont. Poznala sva se že precej let. Poznanstvo je preraslo v pravo, iskreno prijateljstvo. Mnogokrat sva se pogovarjala, kako bi sodelovanje Posočja in Benečije še poglobili in razširili. V začetku devetdesetih let sem bil "ašešor" na občini Tolmin. Pa je nekega dne prišel k meni Ado in mi predlagal, da bi organizirali pohod z naše strani v njegovo rojstno vas Čenebolo. Bil sem seveda hitro za to. Na naši strani je bila formalni organizator občina Tolmin, na beneški strani pa društvo Lipa iz Čenebole.

Določila sva tudi datum pohoda. V Čeneboli praznujejo v začetku septembra Bandiminco. Zato sva se odločila, da bo pohod na praznični dan.

6. september je bil prelep sončen dan. Na obeh startnih mestih se je, če se ne motim, zbralo okoli 200 pohodnikov.

Za tek iz Starega sela do Čenebole se je odločilo 35 najpogumnejših in najbolj pripravljenih. Ado je s svojim avtom švigal sem in tja. Bil je nervozen in razburjen, saj ni vedel, kako se bo "avantura" končala. Pa je vse potekalo v najlepšem redu.

Na Robidiščah je Adova žena pripravila okrepčevalnico, pa tudi robidiško korito je bilo oblegano.

Posebej nas je skrbelo, kako bo šlo na meji. Podobnih izkušenj do tedaj namreč nismo imeli. Pred pohodom smo pobirali prijave na naši in italijanski strani. Na obeh blokih so imeli sezname pohodnikov. Policisti in cariniki so naše "početje" z odobravanjem sprejeli in so nas čez mejo spustili brez oviranja.

Mnogo pohodnikov je tisti dan odkrivalo neznane kraje: ob Nadiži od Podbele do Robidišč, še bolj pa od Robidišč do Čenebole. Tisti svet, imenovan Rouna, je bil za marsikoga pravo odkritje, saj velika večina ni bila tam še nikoli. Še celo slišali niso za tiste kraje!

Ko smo prispeli do kapelice sv. Antona nad Čenebolo, smo se počutili kot barbarski osvajalci, ki so pred več kot tisoč petsto leti vdirali v rimski imperij. Pred nami je kot na dlani ležala rodovitna furlanska nižina. Pogled nam je segal vse do morja. Nepozabno!

V Čeneboli nas je dočakalo praznično vzdušje. Povsod nasmejani in prijazni Benečani. Gostija in rajanje se je začelo.

Za razglasitev rezultatov na sredi vasi je skrbel Ado. Najbolj burno smo pozdravili 35 tekmovalcev, ki so startali v Starem selu. Med njimi je bila celo direktorica Novega Matajurja Jole. Veselje se je nadaljevalo do večera. Vsi smo bili zadovoljni. Še najbolj pa moj prijatelj Ado.

Pohodi so se v naslednjih letih nizali. V tem času smo doživeli marsikaj. Število pohodnikov je iz leta v leto naraščalo. Proga se je ustalila. Poteka iz Podbele v Čenebolo. In obratno. Našega pohoda so se udeležile vidne osebnosti. Še celo predsednik slovenskega parlamenta Jožef Školč. Eno leto so cariniki zaspali in blok je bil prepozno odprt. A teh težav kmalu ne bo več. Meja bo dokončno "padla". Ostalo bo prijateljstvo med sosedi, ki jih je nekoč ločevala meja.

Komaj čakam na ta trenutek!

Aldo iz Rečanske doline

Letos je bil že dvanajsti pohod prijateljstva iz Topolovega na Livek. Pa poglejmo, kako se je začelo.

Na Tržaški banki v Čedadu je pred dobrim desetletjem delal Aldo Clodig. Ni ga treba posebej predstavljati, saj ga pozna cela Benečija. Prav tako je poznan v Posočju, saj je duša kulturnega utripa Benečije, predvsem rečanske doline.

V začetku leta 1994 sva se srečala v njegovi pisarni na čedajski banki. Pogovarjala sva se o sodelovanju Posočja in Benečije na kulturnem področju. Tedaj sem bil "ašešor" na tolminski občini, zadolžen tudi za kulturo. Pa mi Aldo predlaga, da bi bilo zelo lepo, nekaj novega, če bi organizirali pohod iz vasi Topolovo na Livek kar čez zeleno mejo. Rekel je, da po tisti poti, po kateri so hodili "naši te stari". Ideja mi je bila všeč in sem takoj dal svoj pristanek. Domenila sva se še, da bosta pohoda iz Topolovega na Livek in z Livka v Topolovo organizirana v okviru prireditev Postaje Topolovo.

Priprave so takoj stekle. Livški fantje in puobi iz Rečanske doline so očistili zaraslo pot, ki povezuje Topolovo z Livkom. Na slovenskega ministra za notranje zadeve Ivana Bizjaka sem naslovil prošnjo za dovoljenje prehoda čez zeleno mejo. Odobritev je prišla kmalu in tako so bile formalnosti opravljene. Iz Topolovega so beneški prijatelji prišli na prvi obisk 17. julija 1994. Bil je nepozaben dogodek, ko so v koloni prihajali po stezi z beneške strani. Livčani so jih prisrčno pričakali, saj je dogodek imel velik simboličen pomen. Nekdaj pretrgane vezi in poti so bile tudi z blagoslovom slovenskih in italijanskih oblasti ponovno vzpostavljene. Čez mesec dni, 14. avgusta, se je kolona pomikala v obratni smeri. Livčani, pa tudi mnogo pohodnikov iz drugih krajev Posočja, je doživelo nepozaben sprejem v Topolovem. Pogostili so nas kot na kakšni svatbi.

Aldo in njegovi sodelavci so bili vidno veseli. Zamisel je bila dobra. Prijela se je, iz leta v leto se vrstijo pohodi z ene na drugo stran. Nekdaj zarasla pot, ne samo tista gozdna, je očiščena. Sklenjena so nova prijateljstva. Pokazalo se je, da če je ideja dobra, če je volja na obeh straneh, potem je tudi uspeh zajamčen.

Aldu gre zahvala za izvrstno idejo, zagnanost in vizionarstvo.

Gospod Pasquale Gujon, moj prijatelj

In za konec mojih utrinkov še svetli beneški utrinek o mojem prijatelju, matorjskem župniku Pasqualu Gujonu.

Zdi se mi, da je moj prijatelj gospod Pasqual še vedno tu, med nami. Čas tako hitro beži, da še vedno ni zabrisal podrobnosti iz najinih številnih srečanj. Niso bila bežna srečanja. Bili so dolgi večerni pogovori. Z moje strani bolj pozorno poslušanje. Vpijanje modrosti, ki je iz prekaljenega moža kar vrela na dan. V

zadnjih nekaj letih njegovega življenja sem bil pri njem v Bijačah zelo pogosto. Skoraj vsak teden. Ponavadi, ko se je spustila noč. V kuhinji je brlela drobna luč. Gospoda Pasquala sem vedno dobil sklonjenega nad odprto knjigo. Bral je zelo veliko. Pravil je, da je treba glavo kar naprej "nucat", da jo pamet ne zapusti.

Človek je v pozni starosti zelo nebogljen, v nekaterih pogledih še bolj kot v otroštvu. Zaradi zavedanja sebe. Dela obračun s tuzemskim življenjem. Potreba po izpovedovanju, potreba po opori je izrazita. To sem še kako čutil v pogovorih z gospodom Pasqualom. Kako zelo je potreboval družbo, razumevajočo besedo! Bil sem priča človeški radosti, veselju, pa tudi velikim stiskam. Ni maral usmiljenja, njegov ponos mu tega ni dovoljeval. Njegova osebnost je izžarevala neko posebno vrsto svetovljanstva. Čeprav je šest desetletij bival v odmaknjeni, visoko na matajurska pobočja prislonjeni vasi Matajur, so bila njegova duhovna obzorja široka, včasih celo nerazumljiva in pred časom.

Njegova misel in beseda sta šibali hinavščino in pritlehnost vseh vrst. Bil je človek brez dlake na jeziku. Bolele so ga krivice in neumnosti, bodisi na levi ali na desni. Karal je neumnosti posvetnih, pa tudi cerkvenih oblasti. Kar se mu je zdelo, da je prav, je glasno povedal. A ne tako, da bi koga po krivem prizadel ali užalil.

In kako zelo svoboden je bil! Bil je "ku lastuca, ki spoljeta po luhtu". Če je bil prepričan v svoj prav, ni nad sabo priznaval nobene avtoritete.

Pri njem mi je bila vseč njegova odločnost, trma, vztrajnost in klen značaj. In njegova vedra narava. Vedno, tudi hude in žalostne trenutke je obrnil na bolj svetlo, hudomušno stran.

Pa še nekaj mi je bilo pri njem še prav posebej všeč. Njegova skromnost, prava in nenarejena. Zaradi dobrih, velikih del, ki jih je v življenju opravil, bi se lahko "nosil", se postavljaj. Pa se ni. Nikdar in nikoli.

Puno krat grem skuoz Bijače, pa se nimar ogledan, če morebit nieste ta pred hišo. Ste morebit šu ta na njivo, ta zad za hišo gledat, kuo rase kompier al bob? Al ste z vašim pisičem šu tu host sječ darva?

Za me ste še nimar atu. An bote nimar. Zak sam imu velikega parjateljja an prjateljstvo na umrje maj.

GASPUOD CENCIG OSEMDESET LIET POSVEČENIH BOGU AN BENEČIJI

MIHA OBIT

V Gorenjim Tarbiju pride zima še priet, ku v drugih krajih, al se mene zdi takuo. So parve dni dičemberja, pari, da je šlo mimo puno cajta, odkar so tle Burnjak praznoval, pa je samuo an miesac. Lietos je že snežilo, sadà ta po tleh je ostù led. Pridem do faruža, zuonim kampanel dvakrat, trikrat, pa nobeden mi ne odpre. Glih v tistem momentu gre mimo Sergio Balus, me zapozna, mi die: *»Odpri, odpri, bieš notar!«*

Notar živta gaspuod Emil Cencig, ki je tle famoštar od lieta 1957, an njega sestra Franca.

»Ka' imaš potrebo?« me vpraša potlè, ko smo se pozdravil. Ist, mu dien, de bi teu nomalo viedet, kuo stuojte, kuo se čujete sadà, malo dni pred vašim osemdesetim rojstnim dnevom. Ja, zak gaspuod Cencig praznuje – je praznovau, kar bota prebierali tele varstice – osemdeset liet, saj se je rodiu dan Božiča lieta 1925 v Čarnemvarhu. *»Je pasalo puno cajta«,* mi die.

Gaspuod Cencig je nimar biu dinamičen an aktiven duhovnik z veliko kulturo an glabokim znanjem. Pomislimo samuo, da je v Rimu, v svojih mladih letih, dosegu licenco iz teologije priet, an buj pozno se je doktoriru iz prava v Padovi. Biu je posvečen za mašnika lieta 1949. Kuo je šlo potlè, mi je sam poviedu, ko je vzel v roke staro fotografijo, kjer se ga vidi, v Čeneboli, z otrukom, ki so bli nardil parvo obhajilo. Zdi se kot, če bi slika odparla vrata spominu: *»Potlè, ko so me posvetil za mašnika, san ostù doma an cajt, šest miescu, san čaku v Čarnemvarhu, da me pokličejo, dok niesan šu ist v Uidan an san jau: dajtemi kan iti, če ne kambjan meštier. Takuo san šest miescu hodu v Mažaruole, potlè so me pošjal v Prapotno. Tan je biu famoštar, san paršu v faruž, sta bla on an njega dikla. "Duo ste?" sta jala. "Vaš kaplan, če me cjeta," san jau. San ostu malo miescu, potlè so me spet pošjal kam, v Čenebolo.«*

Don Emil Cencig v Čeneboli.

Te narbuj velika fotografija je pru od tistih cajtu. »San uprašu, ka' iman za narest, so jal za vrieč dol to staro cierku an zazidat to novo. Niesan še finiu, an so mi jal: nared valiže, bieš v Karnijo, v Comeglians.

San šu gor, san potuku gor na urata, je paršla dikla.

«Duo ste vi?»

«Vaš kaplan, če me cjeta,» san jau, «če ne uzamen nazaj motočikletu an gren nazaj damu.»

San se ustavu atu, pa tan san muoru iti an gor po vaseh, čja an san, an niesan še lepno pogledu tele kraje, da so me spet pošjal. Antà san se štufo.

San jau: «Je kajšan prestor, kje?»

«Ja, v Tarbiju.»

«Ben», san jau, «dajtemi gor, an na hodite vič me klicat».«

Gaspuod je tud biu med sodelavci *Trinkovega koledarja*, že od parvih cajtov. Pripravo je koledar novega lieta, kajšan krat je tudi napisu svoje misli, ku na primer lieta 1992, kar je nazaj naš koledar začeu izhajati: »Nikoli naj ne usahnejo narodne korenine našega beneškega Naroda. Naši beneški ljudje naj ostanejo zvesti svojemu slovenskemu jeziku, svoji kulturi in duši, s katerimi jih je Bog posebne in različne napravil v družini narodov sveta.«

Težkuo je potegniti uon od famoštra kakšno besiedo vič, takuo za njega sodelovanje s *Trinkovim koledarjem* kot za verski list *Dom*, od katerega je biu med ustanovitelji. »Ja, gor par Svetin Štuoblanke je biu gaspuod Mario Laurencig, v

Oblic je biu pa an gaspuod taz Slovenije, don Janez Župančič, gor par Devici Mariji je biu pre Valentin Birtig, dol par Svetin Pavle je biu don Fortunato Blasutig, potlè je biu tud Cracina. Mi smo začel.

Zbral so se v župnišču na Krasu (Dreka) kupe z duhovnikom Komjancem iz Gorice. Zbral so naslov *Dom* za časopis, zak tista besieda pride reč hiša, družina, domači jezik, domača zemja an vse, kar je človeku narbuj par sarcu. So vas nasprotoval tenčas, je bluo težkuo začet?

»Ja, nasprotoval so, kar se je dalo. Je bluo težkuo, v smislu, da nie šlo tu pamet nobednemu telih, ki so bli tle, nieso tiel viedet za kar je slovienskega.«

Gaspuod Cencig gleda nimar buj pogosto uro, ob štierih an pu ima mašo, pridejo, ku nimar, tiste ženice, ki lieta an lieta hodejo poslušat božijo besiedo skuoze tistega duhovnika, ki vič kot petdeset liet opravlja dušnopastirsko službo v Benečiji, nimar posvečen Bogu an Narodu.

Gaspuod Emil Cencig, Dan emigranta 1972 (M. Magajna).

VOŠČILA

EMIL CENCIG

Prileten sem beneški duhovnik, ki že več kot štirideset let opravljam dušnopastirsko službo v naši Benečiji, popolnoma posvečen Bogu in Narodu. Od srca rad bi izrazil naši Benečiji in našim domačim beneškim sobratom duhovnikom moja najbolj iskrena voščila.

– Nikoli naj ne usahnejo življenske korenine našega beneškega Naroda. Bog, ki je življenje, naj ohrani in pomnoži življenje po naših beneških dolinah, vaseh in družinah.

– Nikoli naj ne usahnejo kristjanske verske korenine našega beneškega Naroda. Kristus, ki je Pot, Resnica in Življenje, naj bo vedno za naš beneški Narod, edini Odrešenik in Zveličar.

– Nikoli naj ne usahnejo narodne korenine našega beneškega Naroda. Naši beneški ljudje naj ostanejo zvesti svojemu slovenskemu jeziku, svoji kulturi in duši, s katerimi jih je Bog posebne in različne napravil v družini narodov sveta.

Ohrani, o Bog, našim domačim beneškim duhovnikom

– OTROŠKO SRCE: nedolžno srce, ki veruje v Boga in mu zaupa; ki se Bogu izroči in se da voditi Božjemu Duhu.

– MATERINSKO SRCE: ki zna ljubiti, prijazno sprejeti, razumeti, odpustiti in pozabiti. Kristusa, da bi ga ljudje spoznali, ni bilo sram, da je jokal in se

pokazal občutljiv do vseh potreb, da je gojil prijateljstvo, užival tudi vonjavo, prosil tolažbe v trpljenju. Pri mizi, grede ko je jedel in pil z ljudmi, posebno s prijatelji in učenci, je zaupljivo odkril svojo dušo in srce. Tako tudi nas beneške, domače duhovnike naj ne bo sram, da pokažemo naše srce, naše občutke, našo prijaznost, da odložimo včasih našo vlogo in postanemo bolj človeški do naših ljudi. Saj edina beseda, ki jo donašnji dan duhovnik more konkretno še ponuditi ljudem, je beseda solidarnosti s tistimi, ki trpe, je združitev z njimi.

– MOŠKO SRCE, srce dejanj, ki se nikoli ne utruji, nikoli ne naveliča, četudi pogostoma naleti na nasprotovanje in obrekovanje. Ostanimo popolnoma posvečeni našemu beneškemu Narodu.

Nadaljujmo naše delo za naš Narod, za njegove pravice, da ostane zvest svoji kristjanski Veri, svojemu slovenskemu jeziku in kulturi, svoji Narodnosti.

Naše delo in zanimanje nas trudi, napravi pa nas podobne Kristusu, ki je ljubil svojo Domovino, svoj Narod; ki je jokal nad svetim Jeruzalemskim mestom, ki je posebno ljubil vse Človeštvo do smrti na lesu Križa, iz katerega ne stopi več dol, živ lepak, slovesen razglas, »najbolj pohujšljiva«, sramotna izjava ljubezni. Podpis svoje ljubezni in zvestobe do človeštva je Kristus napravil, kot analfabet, s križem. Postanimo mu podobni! Kdor Boga in svoj Narod zataji, gotovo, da se pogubi!

(Trinkov koledar za leto 1992)

SVETI MISIJONI U BENEČIJI

EMIL CENCIG

Sveta navada je bila po naših beneških cirkvah, ku drugod po Furlaniji, usakintarkaj liet, napraviti Misijon, poseban tiedan, osam dni posvečenih pridgam in molitvam. Posebno znani misijonarji, goreči pridgarji, so usieh osam dni pridgali usiem judem od fare, ki so bli razdeljeni usak po svojem stanu: možje, žene, puobi, čeče, oženjeni, otroc. Misijonarji so z njih uneto besiedo predložili pred judi use skriunosti in resnice Sviete Viere in zgrozili judi čez njih griehe s smrtjo, sodbo, paklam in z nebes. In skor usa fara je zvestuo poslušala in sparjela božjo besiedo, grivano se spokorila in ponižno se spravila z Buogam. Le riedki so bili takuo parsmojeni griešniki, da so ostal trdnovratni in parpečeni tu svojih griehih.

Misijonski cajt je biu zaries božji cajt in božja gnada se je obiuno lila na dušice, ki so oživiele in se spet unele za pravo, stanovitno, trdo kristjansko življenje in obnašanje. Judje, ne samuo so se spravili z Buogam in napravili splošne, generalne spuoveda, so se pa tudi spravili med sabo, si odpustili dan drugemu use karvice, popravili use škode in napravili mier po vaseh. Misijonarji so preorali uso faro in obiuno nagnojili uso božjo njivo. Sveti utisi, dobri uplivi in spomin Svetega Misijona so trajali lieta an lieta na duzim in doprinašali dobar duhouni sad.

* * *

Lieta 1869 špietarski famoštar pre Miha Mučič, rojen u Arbeču, vas Nediške Doline, je napravu Misijon u Špietre in povabu pridgat dva jezuita: Antona Bankiča, ki se je biu rodiu u Tarčete, vas Podbunieškega kamuna, in Janeza

Storè taz Gorice. Misijon je traju osam dni, od 4. do 12. luja, in je čudovito uspeu. Četudi je bila velika polietna vročina in puno kumetuškega diela, vierniki u velikem številu so se udeležili iz usieh bližnjih slovenskih vasi, in, u zadnjih dvieh dnevih, tudi Furlani, Lahi, sosiednjih vasi, četudi nieso zastopili slovenskega narečja in jezika. U zadnjih dvieh dneih se šteje, da se je bilo zbralo u Špietar okuole 7-8 taužint judi. Špietarska vas je bila popunama zasedena od judi, ku mrujišče. Ponoč po hišah so judje pieli pobožne slovenske piesmi in okuole farne cierkve, razdeljeni po skupinah, vierniki so molili cele noči svet rožar. Četudi se je zbralo tarkaj judi, se nie zgodila nobena nasrecja in nič neusečnega. Judje so z zanimanjem poslušali pre-mišljeno učilo gospuoda Storè in razmišljanje glasoviteva nedižouca patra Bankiča.

Gospuod Storè je guariu in pridgu u pravem čistem slovenskem jeziku in usi naši beneški judje so ga zelo lepuo zastopili, in tuo dokaže, da naši Benečani spadajo med Slovence, četudi tuo nie marskajšnemu donajšnjemu beneškemu modrijanu useč. Pater Bankič je pridgu u našem domačem beneškoslovenskem narečju. Oba jezuita sta si pridobila srce vierniku in duhovniku.

Kier Misijon je takuo lepuo uspeu u Špietre, duhouniki drugih kaplaniji Nediške, Sauonske, Rečanske in Šentlenarske doline so tudi oni skribieli, da bi napravli Misijon po svojih kaplanijah. Na usakem Misijonu so pridigali slovenski pridgarji, misijonarji, ki so hodili od vasi do vasi. Unovič so take Misijone napravili od lieta 1880 do lieta 1900.

U spomin Misijonu so postavili po naših beneških cierkvah lesene misijonske križe, velike dva metra in šaroke dan metro, na katerih je na sred parbita lakierana železna okouna tablica, tabela, ki nosi zapisano: »Rieši dušo – Spomin sv. Misijona« in lieto, datum u katerem je biu Misijon. Taki križi se vidijo tudi donajšnji dan u Obliški cierkvi, Lieški, Srienki in nas spominjajo na prve Misijone, ki so jih imieli u teh cierkvah lieta 1883.

Use tuole je bluo zapisano gor na adnem tiedniku, ki se je klicu »Slovenska Bčela« an so ga šampal gou Celovce (Klagenfurt).

Naj povemo še tuole, de so bili misijoni an po te parvi uojski. U Briščah je biu misijon lieta 1922. Pridigala sta misijonarja Zdravljíč in Franc Knavs.

U Landarju je biu misijon lieta 1925. Tu sta guorila judem Zdravljíč an Klančnik.

U Lazah je bil misijon od 17. do 24. ženarja 1926. leta, an tle sta guorila misijonarja Zdravljič in Klančnik.

U Ruoncu je bil misijon od 2. do 9. junija 1929, pridgala sta Zdešar in Zdravljič.

U Erbeču je bil zadnji misijon septemberja 1932. Tu sta guorila misijonarja Klančnik in Stanko Stanič.

(Trinkov koledar za prestopno leto 1984)

MIHA AN MARIJANCA

EMIL CENCIG

Dol u Prapotnem, vas Idrske doline, puno liet od tuod, recimo parbližno vič ku 30 liet, famoštar je biu napravu Misijon. Poklicu je pridigat adnegà kaplana iz adne gorske, dejne vasi naše Benečije, ki je biu mlad in zelo liep. Takuo mlad in liep, da use čečè in ženè fare so ga rade poslušale. Tudi besiedo je imeu takuo uneto in sladkò in glas takuo parjuban, da ti je srce pretresu. Posebno adnà ženà, od adne narbuj premožnih praponskih družin, ga je usako večer takuo zvestuo poslušala in zamaknjeno zijala tu anj, da bi ga bilà rada z očmi sniedla.

Adno večer Marijanca, takuo je bilò ime tisti ženi, je jala svoji dikli: »Ne da povieš muojemu možu. Al si zamerkala, kakuo fajan je misijonar in kakuo ljubeznivo me ogledava, grede ki pridiga?« Drugi dan zvečer Marijanca se je šla spoviedat pred misijonarja in u koncu spuovedi mu je obljubila, da mu bo pošljala dva petelina za lon, ki takuo lepuo pridga. Naročila je dikli, naj ulovi dol u kakošnjake dva narbuj opitana mlada petelina in naj jih nese misijonarju u faruž. Dikla pa je use odkrila gaspodarju, ki ji je parporočiu, naj se obnaša ku da bi bila zaries nesla peteline misijonarju in naj sporoči gaspodinji, da misijonar se ji lepuo zahvaljuje za okusni dar.

Drugi dan gaspodinja naroči dikli, naj nese misijonarju dve kakuoši; trecij dan adno guso. Gospodar, kateremu je dikla le naprej use odkrivala, ji je jau: »Poviedi gaspodinji, da misijonar nie samuo veseu darou, ki mu jih pošilja, rad bi se še sreču z njo, ne pa po dnem, da ne dasta judem tu uoč, pa zvečer zelo pozno, kr judje puojdejo spat.«

Ob določeni uri in u določenem kraju Marijanci se je parkazu, tu tami, na mest misijonarja, mož od Marijance, Miha po imenu, ki žena, zauojo trde tame, nie zapoznala. Miha, brez reč ne ceu ne beu, je začeu na uso muoč dajat klafute

Marijanci in jo praskat po licu. Marijanca je začela arjut: »Kaj jih je parijelo, božji človek, al so znorieli? Takuo mi skazujejo njih hvaležnost za use dari, ki sam jim napravila tele dni?«

Drugi dan zjutra Miha, ko tist ki na vie za nič, je nedužno uprašu Marijanco: »Kaj se ti je zgodilo, da imaš use lica razprskane?« Marijanca je odguarila, da se je arspraskala z arbido in trnjam, zatuo ki je pulila uon z garmà, pod hišo, blizu potoka, zajca, ki ji je biu uon s štije uteku. Miha ji je odguariu, da tiste nieso nje diela, naj jih pusti dielat dikli, in začeu je tu diklo arjut, ku da bi bilà zaries ona kriva.

Na saboto Miha je jau svoji ženi Marijanci, da bi bluo pametno, da bi povabila na večerjo, ku narbuj premožna družina vasi, misijonarja, priet ku konča Misijon. Marijanca se nie glihala, nie bla dakordo, nie viedla pa kakuo bi se Mihu postavila in parsiljena je bla sparijet, kar je on določu.

Zvečer Miha je dikli parporočiu, naj ostane tu kuhinji, ta par sporgetu in naj dobrò kuha. Marijanci je parporočiu, naj sedne tah mizi in naj guarì z misijonarjem. On sam pa bo skarbeu, da bo nosù na mizo kar dikla skuha.

Kr je paršu misijonar na večerjo, Miha mu je poskriuš in potiho pošepetù na pragu hiše, naj mu na zamier če njegà ženà Marijanca bo kaj neumnega blebetala, saj niema – je jau – usieh petku in usieh koles tu glavi na mestu. Potem se je pobrau u kuhinjo, da parnese na mizo, kar je dikla napravila.

»Presnet slepar, – je začela Marijanca oponašat misijonarju – si pojedu peteline, kakuoše in požgàru guso in za lon si me uso razprasku po licu in oklafutu okuole glave. Al te nie špot in sram, da si uàgu priti še na večerjo u našo hišo?«

Misijonar je začeu začudeno zijat tu Marijanco in ji je odguariu: »Kaj vas parjema, gospa? Potolažite se!«

Onà pa se je še buj zagrevala in godrnjala tu anj. Paršù je Miha in parnesu na mizo večerjo, okusnega zajca, ki je biu ujeu, malo dni priet, tu skopac. Marijanca je umouknila, grede ki je naprej jezno in napeto po kraj gledala misijonarja.

Po večerji, kr mlad in liep misijonar se je pobrau u faruž in se zahvalu za dobrò večerjo, na hišnih uratah, grede ki je Mihu podaju roko, je uzdignu: »Zaries si nasrecjan, ubogi Miha! Buoh an Marija naj ti pomagata zvestuo prenašat takuo velik križ. Molù bom za te!«

(Trinkov koledar za prestopno leto 1984)

BESIEDE TELE ZEMLJE

MIHA OBIT

Kar adan misli napraviti 'no antologijo, al pa – z drugimi besiedami – zbrat tiste avtorje an tiste tekste, ki naj bi bli reprezentativni adnega sveta, adnega kroga, kar adan se odloči, da če narest tuole, po mojim diela dvie reči: po adni strani nam če pokazati tisto, kar je bluo do tistega momenta nareto, po drugi pa če reč, da od tistega momenta napri se začne nieka nova faza. Tuole pride reč, da mi lahko vzamemo tel zbornik ku an model, ku nieka rieč, ki ostane in ki nam pokaže po kakšni poti muormo iti.

Tuole vaja še buj za "Besiede tele zemlje". Ist sam uporabu tele dvie besiede no malo pod sugestijo naslova povesti Brune Dorbolò "Snuovi tele zemlje", pa predvsem zak besieda an zemlja sta za nas Benečane zelo povezane, navsezadnje je tisto, kar nas združuje, združuje tiste ljudi, ki čejo ohraniti svojo kulturo. Kultura je an jezik, pa je tud troštanje an razočaranja, žalost an veseje, kultura so vse tiste majhne stare zgodbe, ki bi bluo škoda jih pozabiti, an vse tiste majhne nove zgodbe, ki so naše vsakdanje življenje.

Vse tuole pride uon s telih bukvi. Ist sam zbrau telih sedam avtorijev an od vsakega sam skušu vebrat tiste pjesmi al proze, kjer buj se zapozna značaj od vsakega. Takuo, ki sam napisu v uvodu telih bukvi, besiede Luise Battistig, Marine Cernetig, Viljema Černa, Alda Clodiga, Brune Dorbolò, Loredane Drecogna an Andreine Trusgnach nam pravijo, da ankrat so ljudje imiel malo, an tisto malo je bluo zadost, da ljubezen do svoje zemlje an jezika je kiek, ki ima šele an pomien tle par nas.

Nam povejo nieke reči, vsak po svoje: Luisa piše go mez starih navad pa tud go

mez težavah, ki jih ima adan, ki čje živiet deleč od miesta; Marina go mez vsakdanje življenje, kjer človek naredi tisto kar ima za narest, zak takuo nekje je pisano; Aldovi kratki verzi nam pripovedujejo stare spomine an ljubezen do svoje majhne dežele, Viljem nam da, s svojimi piesmi, kuražno za iti napri, Bruna piše go mez konfinu, ki so tud v kakšni glavi, Loredana go mez niek cajt, ki dafà, de bo paršu nazaj, Andreina tud se spomni na stare cajte an go mez moči naših piesmi an naših korenin. Liepe fotografije od Graziana Podrecca so ble vebrane pru z mislijo, da vsak avtor bo imeu tiste podobe, ki buj se parbližajo tekstam.

Vse tuole nam povie tud, da sadà je trieba narest no črto: smo paršli do tle, sadà gledamo napri. Napri pride reč, de teli avtorji muorajo le napri pisat an da drugi, buj mladi, se muorajo parkazat. V Benečiji tuole, da ne obstajajo mladi pisatelji, pesniki, al pa slikarji – al pa mi jih ne poznamo – je na rieč go mez katero je trieba nomalo pomislit.

foto: Graziano Podrecca

Naš šenk

LUIZA BATTISTIG

Tiščala h sebe
tist žakjac pun karamel
an naglo letala po stazi,
ki peje od šuole do vasi,
za pokazat doma
šenk od meštre.

Miela san rojstni dan,
sedan liet, zaviedala,
da je biu muoj guod,
kliče se "compleanno",
dobi se šenke.
Takuo šuola me je učila.

Parvo šuolsko lieto,
parva meštra,
parvi šenk,
drug jizik,
drug sviet,
druge navade.

Od veseja san poviedala vsien,
da jest san imiela "compleanno"!
Odgovorili so me, doma,
da vsi na telin svietu
imamo tist dan, ma
an drug buj velik.

Muoj guod je biu dan
od mojga svetega pomočnika,

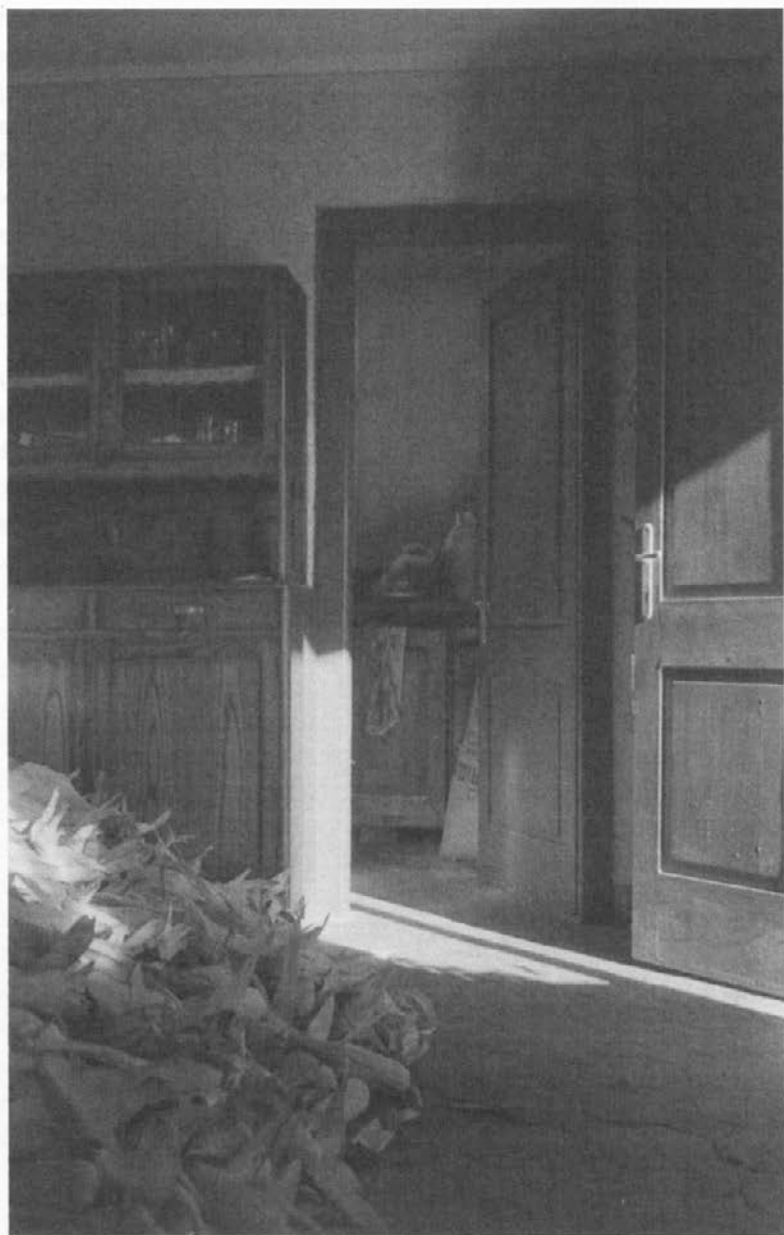

foto: Graziano Podrecca

nosila svoje ime
an h njemu muorla se
parporočit, da bom živiela
zdrava an brez nasreč.

Od tistih mojih otročjih liet
puobnim lepua vse goduove;
v jesenu
nono je bju slavnik,
vsa žlahta
večerjala par njemu.

V njega hiši
pet čičic, same kužine,
sediele na gorki klop
blizu špurgeta, lačne čakale
skliedo kuhanih štrukju,
obejenih z ocvarto mastjo an cuker na varh.

Liepa gubanca na sred mize,
no zarno ocukerana
ku Matajur z malo snega.
Gledala jo an ne uagala vprašat
an koščič za ga nest damu.
Vsi buozi samuo ona bogata.

Hiše se kupe darže

MARINA CERNETIG

Hiše se kupe darže,
objemajo se same
med življenjem an smrtjo
na previdni nit.

Šibkuo oparti
korci an cemini,
ku nasrečna ljubezen
na dvoumni nit.
Pa nič nie še umarło.

Gremo v sonce

VILJEM ČERNO

Skrivljen hrbet,
ki v razoru
delo in trud razkriva.
Med brajdami roka,
ki umira, trebi in žge,
da gnile trave
spet zadiše, ozelene.
Solze v noči,
ki močijo skale v nas,
razpokane, suhe,
ker bratje so odšli od nas
in prazna je vas.
Ali smo beli križ nad skalo,
ki v prerasli travi
kaže počivalo?
Kaj materna beseda
stara – sveta,
ki nam je zamolklo
odvzeta?
Smo še trudni gaber na gori,
zeleni bor, ki diši po smoli?
Ali smo korenine,
ki vraščamo našo zemljo?
Še od debla
zavijamo rokave
in, bratje, gremo v sonce!

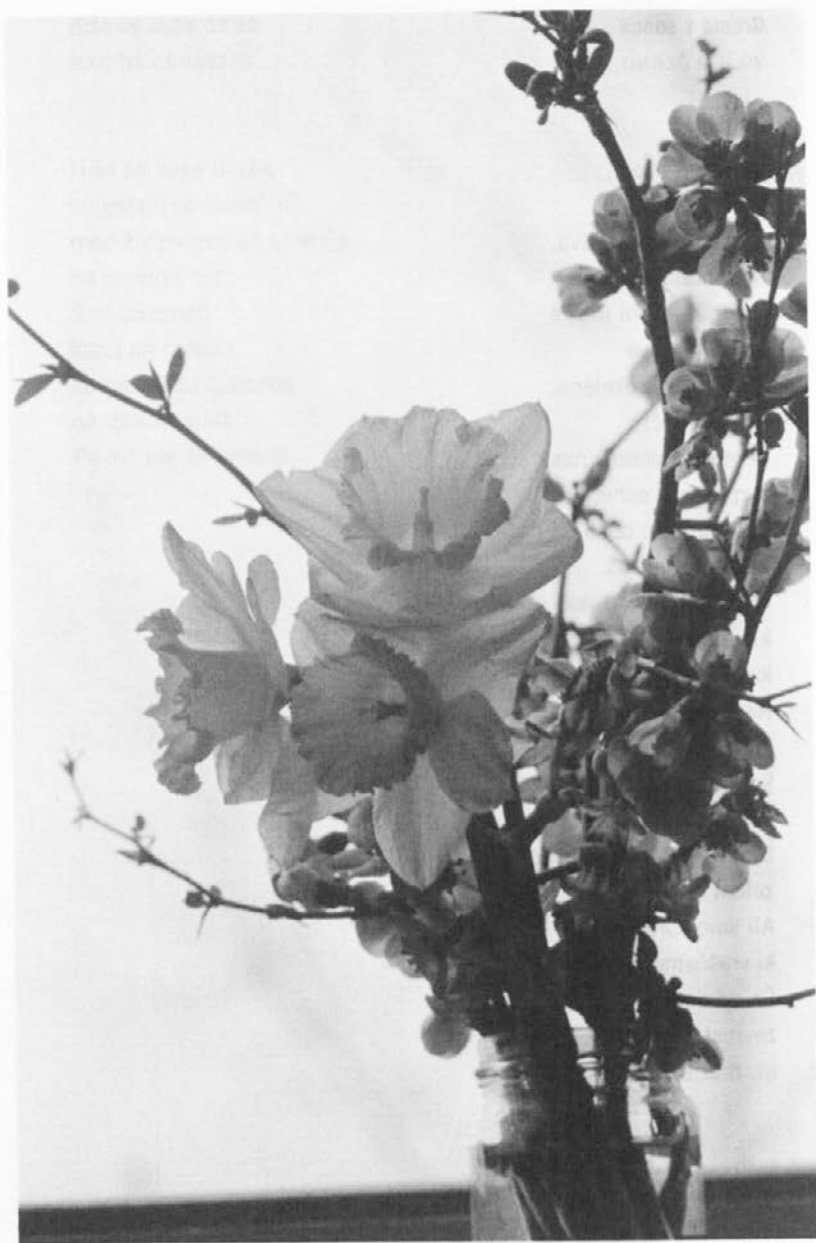

foto: Graziano Podrecca

Pustita nam rože

ALDO CLODIG

Kajšan ti lahko porče:
če puode napri takole
umarjemo preca vsi.
Pa tuole nie ries an na bo.

Pustita nam piet takuo, k' nam je všeč,
guorit an uekat, pisat an še brat
po tistim jiziku, ki mat na zibel
z vso nje ljubeznijo navadla nas je.

Pustita nam imiet vse brate za bratre,
vso našo družino kupe diet.

Pustita nam rože po našim sadit,
zvonit za novico po našim zvoni:
potle bota vidli, če znamo še mi
veselo zavriskat, ku včasih sta vi!

Stopenj za stopenjan

BRUNA DORBOLÒ

Po bielin puoju
oča je hodu,
za vepejat otrokè
na očejeno pot.
Močnuo je peštu na snieg,
z velicmi botmi,
težkuo so otroc stegoval
kratke nožice
stopen za stopenjan.
Bielo an mier
oku an oku.
S košpmi po marzlin sniegu
so otroc hodil zad oči,
stopen za stopenjan
do očejene pot!

Kar tiho se zgubi življenje v vaseh

LOREDANA DRECOGNA

Kar tiho se zgubi življenje v vaseh
nemierne so misli v pamet ljudeh.

Niema pomiena njim se branit,
njega žive dni se na riešeš njih nit.

“Mi smo preklete, duje krivapete...”

Njih skale beli čarna tamna tamà,
uoz skrotnje teče rieko živega srebrà.

Sila ponočna, žvina pohostna niema meru,
jutro na ušafa še prahu dujih plesu.

Njih sarčno piesam vriščejo, ku sajete,
sa prepričane so, de na bojo sprejete.

“Mi smo preklete, duje krivapete,
obliečene ku paden led
z obarnjenim stapalam vred.”

foto: Graziano Podrecca

Pridejo ponoc

ANDREINA TRUSGNACH

Te cjejo stuort umriet,
Benečija, san zastopila.
Mislejo, de na ušafajo obednega zbujenega,
kar pridejo ponoc, ku tatje,
pa mi bomo pokoncu an vsi kupe,
na sred vasi,
zapiejemo na moc tiste piesmi,
ki so nas učil te star.
Bomo piel, an oni pridejo s škarjar
za nan odriezat jizik,
pa piesmi bojo že gu luhtu,
vesoké vesoké,
zbudjo vse judi na sviete,
vsi jih bojo čul an za tiste
na bojo mogle vič umriet.

BESIEDE TELE ZEMLJE NA VILENICI

LUISA BATTISTIG

Tist moment, ki san se zbuja, v saboto jutro, san čula adnega konja po ciesti. Ne, niesan sanjala, san bla zaries v Lipici.

Ponoč je rahlo daževalo an tentega, ki san vstajala je pa že sijalo sonce.

San vzela v roke muoj čelular an nazaj san prebrala vse *sms*, ki so mi jih pošjali prejšnji dan an ponoč.

Muoj mož an moja dva snuova so bli ob nuoč v naši koči *Dom na Matajуре*. Gor je vičerjala an spala skupina mladih Benečanu, ki je želiela se srečat an kupe se veselit. Ku član Planinske družine Benečije je biu muoj mož tist, ki jih je imeu gledat an varvat.

Takuo, ki san prebierala *sms* me se je zdielo, da an on se je obnašu glih, ku tisti mladi!!!

Jest san vstala vesela v hotelu v Lipici an moja družina pa vsa zmaltrana v koči na Matajуре.

Je biu parvi krat, ki san bla v tistin prestore. Ne zaradi moje ljubezni do konju pa ku pisateljica, povabljena na *20. Mednarodni literarni festival Vilenica*.

Za tuole zahvalin našega Miha Obita, ki je imeu ideo za zbrat kupe, tu adne bukva, proze an poezije v beneškem narečju od vič avtorju an ZTT EST iz Trsta, ki jih je izdala.

V bukvah *Besiede tele zemlje* so lepe fotografije Graziana Podrecca an proze, poezije, ki kupe, jest, Marina Cernetig, Aldo Clodig, Viljem Černo, Bruna Dorbolò, Loredana Drecogna an Andreina Trusgnach smo napisali.

Na festivalu, ki je biu od 7. do 11. setemberja, smo ble prisotne samuo zadnje tri dni jest, Marina, Bruna an Andreina.

Vsi pisatelji so parhajali od srednje Evrope an vseh kupe nas je bluo vič ku

trideset. Smo mieli dva autobusa, ki so nas uozili okuole, kjer program je biu vsaki dan drugač, zlo bogat an za nami smo imieli tudi barke voditelje.

Smo zapoznale dost pisatelju, ki so vičkrat udobili pomembne nagrade an skor vsi so znali guorit vič jiziku. Smo poslušale prebierat nagrajence Vilenice 2005 an tekste od nagrajencu prejšnjih liet. Vse kar je bluo po slovensko je bluo prevedeno po angleško. Od tistih liepih dnevu na bon mogla pozabit dost jest san uživala poslušat od zjutraj do zvičer, med koncerti muzike, branje poezije an zgodb.

V petak jutro, v Kosovelovin domu v Sežani, priet ku smo mi štier brale, nas sta predstavila Miha Obit an Roberto Dapit. Popudan v Ljubljani v Društvu slovenskih pisateljev an zvičer, na Ljubljanskem gradu, smo poslušale brat druge pisatelje. V saboto jutro v gradu Štanjel so prebrali autorij od antologije Vilenica 2005 an dali nagrado za te mlade Vilenice. Zvičer, v jami Vilenici, so dali nagrado dvieman nagrajencem, ki še ankrat so prebrali njih tekste.

V tisti glaboki jami mi štier smo se čule ku doma, saj so živiele po jamah naše krivapete! Škoda, de nan je bluo mraz čeglih so nan ponujali bičerine žganja! Ogrevale nas je an kvartet žen, ki so takuo lepue piele an se zdiele glih ku vile - krivapete.

Na koncu muoren reč, da naše bukva so me dale veliko srečo za poznat druge ljudi an pisatelje. Srečna san bla kupe z Marino, Bruno an Andreino an zatuo na bon mogla pozabit vse, kar dobrega iz sarca vsaka od njih me je dala.

Vičkrat mislin, de vsak človek ima svoje drugač interese an takuo tud vsak pisatelj ima svoje drugač motivacije za pisat.

Kar jest pišen, se čujen buj živa na teli naši zemlji, ki me se zdi vičkrat zapuščena an pozabljena. Vseč me je pisat ne samuo, kuo je bluo življenje ankrat tle par nas pa tud kere so naše donajšnje težave... sanje.

Takuo, me se zdi, da jo man vič rada... saj je ona, ki me odkriva lepe besiede.

POEZIJE

ANTON BIRTIČ-BENEŠKI

Leta 1966 je društvo Ivan Trinko kot svojo prvo tiskano publikacijo izdalo knjigo *Oj božime*, ki je vsebovala *slovenske beneške narodne, Birtičeve in druge pesmi*. Knjigo je uredil Anton Birtič-Mečanac, predgovor pa ji je napisal primorski pisatelj France Bevk.

Ob 50. obletnici ustanovitve društva smo, v sodelovanju z Zvezo slovenskih kulturnih društev, izdali, kot prilogo *Trinkovega koledarja za leto 2006*, knjigo *Anton Birtič-Beneški: Poezije*, v kateri so zbrane Birtičeve pesmi napisane v letih 1956-1999.

Iz zbirke objavimo štiri pesmi.

Od vekov na veke

9.9.1974

Že stara jubezan do zemljice zlate
od vekov se vrača med naše gore
an kliče nas kupe od vsieh kraju brate,
de bojo vesele beneške sestre.

Par bistri Nediži se glasno odmieva,
no piesam veselo plede ta uoda;
to hude odnaša iz naše dažele
an srečo oznanja z brega do brega.

Parlietni an mladi, Slovenci po srcu,
z rečanjske, nediške an terske strani,
jekleni smo bratje od vekov na veke,
Beneška Slovenija nas kupe drži.

Na buojmo se, dragi, sovražnih jeziku,
poštenih očetov smo tega sveta;
mladenke an fanti so zdravega čepa,
od vekov slovenska je mati doma.

Moja Nediža

Čedad, 1975

Moja Nediža, kakuo si liepa,
krasna si, bistra, moja Nediža;
zate umieram deleč po sviete,
tata in mama, kje so bratri an moje sestre?

Dragi moj fantič, že dolgo čakam,
de se pouarneš v naše gorice,
beneški pušjac ti bom nardila,
ljubi moj fantič, srečna bom, če prideš nazaj.

Rad bi se uarnu v mojo vasico,
rajši ko vidim sonce na nebu,
rad bi te stisnu pod staro lipo;
sada je pozno, srce moje poknilo bo.

Stare stazice so vse zaprte,
kjer sem te sreču mlado devico;
beneška roža, ljubezen zlata,
bodi mi zdrava, bodi zdrava vekomaj!

Moja Nediža, kakuo si liepa,
krasna si, bistra, moja Nediža;
zate umieram deleč po sviete,
tata in mama, kje so bratri an moje sestre?

Beneška roža, ljubezen zlata,
bodi mi zdrava, bodi zdrava vekomaj!

Tema

6.4.1976

In spet je tema na moji poljani...
od ranega jutra do pozne noči,
ni žarka svetlobe na mojem območju,...
usode prekletstvo me v zemljo tišči.

A narod moj dragi bo vedel za mene,
saj delal za njega do zadnjih sem dni;
človeka sem ljubil, hinavce preziral,
odkar me narava na svetu drži.

Ni kraja ne mesta na starem planetu,
kjer srečno živelo bi moje srce;
potaplja se barka tako kot Noetu,
naravi prepuščam življenja oje.

Za narodni kult deloval sem goreče,
da rod na Beneškem bi moj dozorel;
zaroke kovali so bratje sovražni,
da čimprej bi v temo za vedno odšel.

Nikdar pa si tega ne smem dovoliti,
do ljudstva še dolga je moja dolžnost;

narava je mene obdarila silna,
da pišem pesnitve, da sanjam radost!...

Ko bi mogel

3.12.1998

Ko bi mogel vse povedat,
kar sem čutil v moji duši,
bi bogata bila pesem
kot nobena do dandanes.

Saj ni take, ni pisave,
da zapiše moja čustva,
ki v tem srcu me skelijo
od vseh časov moje dobe.

A življenje od vseh vekov
teče v večne nam daljave.
Vse prednamce je vodilo
in zanamce bo skrbelo.

To je igra vse narave,
ki jo sonce osvetljuje
in ozvezdje jo objema
in doživljajo vsa bitja!

DAN BOT JE BLO TAKO!

BRUNA BALLOCH

Kupite dna muša

Dna mati je ledala oženiti nje sina an zanj je tiela dno hći zdrauo, kapano za dielo an močno...

Dan dan, dou na Močilah, tu dne njiue je merkala dno hći, k' je pliel a an osu-
uala sierak: matika je plesala tu nje rokah an ta hći se ni naraunila še za se
oddahniti!

Zat, za sierak ni loži raste, je sklepala koso, k' je bla zavita, jo je nabrusila z
oslo mokro an je počnela sejči trauo, uoku an uoku njiue, t' k' je bieu orad.

Domah je sniedla južno an je počnela dielati te domaće diela. Je šla po uodo
dou patok, je oprala... naprav'la v'čerjo... je ofuotrala tje u hlieue žvino...

Je bieu miesac maja an je zuonielo h Rožarjo...

Ta hći se je liepo napravila, k' se je 'mejala dna dru a hći an je šla tje u cierku.

Po Rožarje, zuna, jo je čakala ta žena, k' jo je uejtala cieu tiedan.

Je je jala: – *Posluší, ma hći: ja ledan dno dobro stuar, tej tebe za muoja sina.*

Ti si kapana za dielo, močna, zdraua... Nisi maj trudna! –

Ta hći je je odciekla besiedo ou ust an je je jala nazaj: – *Vieste, kuo uan man
jati, nuna: kupite mu dna muša, uašemu sinu! Tje u Č'dade, tje na marčade
jeh majo pouno na pruodu tu saboto!* an je šla, k' je žgala, damou.

An ta žena je šla damou, z nuosan kapuč je šla!

Te, k' si ne zna san vebrati žene, ni za ženiti!

Ta z Črneje zbierat no ženo

Dna žena ta z te Orenje Črneje je p'ršla dno nedejo ou S'b't za obriesti dno hći
za nevoda, k' je tu se ženiti.

Nuta Tralaua, nja nona, je ložla oči t' na mo sestro, k'r smo band'mali p'r naše žlahte dou Orenjenah. Tako je p'ršla rauno oh nan. Dan bot se smo usi poznali še z judmi od druž'h uasi.

Ja, k' son bla š'nje ubi mlada, k'r son "sniedla listje", za kuo je p'ršla, se son odnila ou solar, čelih tor je blo mrez. Je bieu dičember od tlata!

Ma mati je liepo sprejela to ženo ma rauno je je storla kapiti, d' ona nejće teh manovri: je uorila, d' ti mladi majo sami se zbrati...

Nuta, tej metraja je počnela hualiti nje Perinića: – *Vieš, je bruuan, je ospodar... ma pouno robe... drži kont... ma dan hlieu krau! Tua hći će liepo stat z njin!* –

– *T' vierjen, Nuta, ma ja ne odperen uselih ust z muojo hčerjo na čast tuoja nevoda! Ne mor'n... 'Nas, ni vič tej dan bot, k' te stari so p'rkladali an naprujali ženikuće. Tuo ne stoji tla na ten sveto! So, po, Nuta!* –

Tienkada ma mati, za se otrati t' od ta jermena je šla tje u stancin plate omiuati. Je jupala, d' k'r ta žena bo vidala, k' ma dielo, će iti z družin krajan ledat srejšo. Ni vejalo! Ta žena je šla zanjo an nuotr, dna je omiuala, ta drua je trkatala: Bla... bla... bla!... Bla... bla... bla! Je ni mu majdan ustaviti! Dna je šla naprej s to, d' ti mladi se znajo sami venesti, ta drua je trdila, d' jen se muore pomati!

Ja, k'r jeh nison vič čula čekeroč pod manu tej prej, son rauno veletiel dou, pou zmrzla an k'r son p'ršla t' na urata, etu, k' smo ble prej, son jala milo mam: – *Ma je šla ja ol ne, ta nuna?! Ja ne mor'n vič stat tor, man mrez!* –

T' od štancina m' se je ona odlasila, ta žena, k' je bla etu z muojo materjo: – *Enjele... enjele, paj ren!* –

Ja son 'rdo reštala an son utekla spe ou solar. Me je blo špot za tuo, k' son jala! V'čerenco ma mati an ta žena, jo so etu zapiele an ja ou solarjo, nison šla tje u cierku zatuo, k' son bla zmrzla.

Z'včer ma sestra je p'ršla damou usa ubuohana, lante je so plameniele an kite je miela podrte, kej k' je gijala z nje gubjo t'h mladih, use skokane tej ona!

– *Brauo, pohajač! Ti hodi uoku... ja paj tle te son bla malo drač ko prudala! Vieš dosti m' so ponujali zate? Pet krau... deset koze... dno dozeno ouci... an tri kamelne!* – je je jala mama.

Ta je dielala fento, k' joče an je jala nazaj: – *Kuo, kej malo vejan, ja?! lih, iih...i...i... –*

Kar nas je blo uoku taule za v'čerjo zbrani, se smo smejali an ženitke so šle našeč.

Usak suoj križ

P'r starin, dna hći je oženila dna sina, k' je lih malo poznala. Je bieu liep, boat, an san t' na hiše: tuo je se je zdielo zlo pouno.

Nje mož paj ni bieu te, k' je jupala: n'č mu ni šlo pru! Ni blo rat kuhano an pečeno, n'č liepo natenjeno an oprano... Je počeu borlati uoku nje, r'zmietati, malduiati...

Ona je jokala poskriuši, Buohobar, će jo je bieu vidu: ji je tu oči vedrieti!

Dan dan, k' je bieu "imberlan" ubi ko ubi z vinan, je dau dan platar žene tje na mozik. Ji je se ulila kri uon z nuosa.

Tebot je šla t' h matere se kumrati. Je tiščala nuos z facletan an ji je pravla težave, k' je miela z možan.

– Poslušī, ma hći, t' son prav'la, k' k'r se je samo se ma dan križ an k'r se človek oženi jeh se ma dua: dosti jeh son ja provala, dosti tua nona, nona none! Te je tuoj mož an a muoriš držati! –

– Ne, ne mor'n vič prestati p'r njemu, ne mor'n prenesti nja slabino! –

– Alore, uzemi tuoj križ an nesi ga ou Rauan. T' or je pouno križe zložen'h te p'r temo: loži dou tuoj an uzomi or dan ubi lahan! –

Hći se je potročtala, s' je posušila souze an je šla z nje križan ou Rauan.

T' or je blo zaries pouno križe! Je ložla dou nje an je počela merkati, kuo zadan b' mola or uzeti, ni bo ubi lahan, ko nje.

Je merkala... merkala uoku an uoku, dna po dn'n te križe, k' so bli pousin zloženi, p'rstaujeni ol upičeni t' na orade...

Je t'kej merkala za obriesti dan križ ubi lahan, k' je so šle fin oči uon z laue ma a ni obriedla.

T' križi so bli usi ubi velicije an težki, ko nje!

Ni blo drač, ko or uzeti suoj an a nositi s pomočjo Božjo!

Dan bot je blo tako!

SMO SE DRUŽILI TAN U PROSNIDE

VIDA ŠKVOR

Smo dn dan pršli u Prosnd, kr nas je puvabu kamun ta s Tipane, an pewci, k se klicejo Naše wasi. Smo jn zaželeli dn liep an dobr dan. Pru liepo sm pozdrawli wse Prosnijane, pa tejste ta s Plastišč, pa ta z Brezij an ta s Tipane an wse druge.

Naše žane ta z Brgina so zapijele skup ta s peuci Naše wasi. Smo bli dobro sprejet an je blo lepuo.

An sa prebarite, kuore smo povedal ten juden ta z našga konca. Smo jn poviedal štorje, prabce. Ma dna je lih tajšna tan pr nas, ku tle pr was. Preberite tejsto od svetga Petra.

Tejsta od Svetga Petra

Svet Petr an Buoh sta hodila ta po svet. Sta šla tje po pot an sta srečala dnaga starga pastirja. Je ležu tu trawi. Sta ga wprašala, kod gre pot tiu Prosnd. Pastirju se ni dalo nenjč govorit, je pokazu kar z noho. An sta šla naprej Buoh an svet Petr. Potn niesta viedela kan.

Buoh je jau: »Počaj, počaj Petr, poprašan telo ččico, k pase owce.

Je jala ččica: »Počajta, počajta še čredo powrnan an potn pojdm z wam dwan.« Jin je pokazala pravo pot za Prosnd.

Potn je jau Petr Buohu: »Čuj Buoh, kure daš teli ččici, k je tako pridna, tako brumna?»

»Ja, tejzga pastirja kr je ležu tam u trawi ji dan za lon,« je jau Buoh.

Petr pa je jau: »Bejž Buoh, si pru nor, da taki brumni ččici daš lanuha.«

Buoh je jau: »Veš Petr, ne morta bit kup dwa lanuha, mora nimir bit: dn lanuh an dn pridn.«

Še dna od Svetga Petra

Sta šla Buoh an svet Petr kar naprej po pot, sta pršla ti wdno was.

Je takuo dišalo po hancolah, d je Buoh jau: »Sa smo lačni. Bejš not an pros še za nas dwa.«

Petr je šu po hanzole an žena mu je dala tri. Dnaga je skru tie pod klabuk, dnaga je snedu an dnaga je dau Buohu.

Buoh je jau: »Petr kuore potresaš z glawo?«

»A nč, nč.« An so šli naprej.

Petr ta za Buohom je uzeu dou klabuk an d uzame hancol dou ta z glawe. Ma telga ni blo bič. Je mu samo pliešo ta na glawi.

Od taga časa majo možje pliešo.

Tele prabce nam je povedala nuna Dani ta z Brgina, k je stara 83 ljet.

SVETI VOLAR PRI ROBIČU

VIDA ŠKVOR

V Breginjskem Kotu je na razdalji 15 km kar 12 cerkvic, ki so posejane po bližnjih hribih ali postavljene v naselja. Nekatere od teh so znane v naših dolinah kot romarske, ki so jih obiskovali ljudje od blizu in od daleč. Med te gotovo štejejo Sv. Marjeta pod Stolom, Marija Snežna na Kladju v Breginju, Sv. Helena na Lupu v Podbeli, cerkvice Svetega Križa nad Sedlom in cerkvice svetega Volarja nad Kredom.

O teh cerkvicah si ljudje še danes pripovedujejo legende. Nekatera izročila je pesnik Joža Lavrenčič iz Kreda spesnil in jih najdemo v knjigi *Gorske pravljice*. Na levi strani Nadiže stoji zelo stara cerkva, ki nosi ime po patronu Svetem Hilariju ali sv. Volariju. Pravijo, da jo je sezidala družina iz bližnje vasi. Pod cerkvijo pa da je bila še starejša zgradba.

Pripovedujejo, da so tod živeli Ajdje; na pogorju Mije je še danes ohranjeno ime Ajdovske lehe. Te ljudi so preganjali kristjani in pravijo, da so ravno zaradi njih postavili cerkev. Po teh krajih je hodil Krščenc Hilarij in oznanjal krščansko vero. Malikovalci pa bi sprejeli vero le od tistega, ki bi mu uspelo razbiti železno posodo, žrtvenik. Hilar se je povzpел na visoko skalo in od tam vrgel kamen v posodo in jo razbil. Malikovalci so ga vrgli v Nadižo.

Pravili so, da so Benečani hodili na romanje k svetemu Hilariju. Pod cerkvico izvira bister studenec, ki ima zdravilno moč. Romarji so si tam umili oči in tako verovali, da bodo dobro videli. Ob suši so ljudje iz Nadiških dolin zelo zaupali svetemu Hilariju. Po izročilu najstarejših, jih je mučenec uslišal in še preden so se ljudje vrnili od maše, je Nadiža tako narasla, da so jo komaj prebrodili.

LEGENDA O SV. JELARJU

JOŽA LAVRENČIČ

Na vrhu Dire, spoložnem griču ob Nadiži,
iz davnih, davnih let
prebela lepa cerkvica se dviga
ko belogrud labud pozdravljajoča gorski svet:
mučenec sveti Jelar v njej domuje
in suše nam polje varuje.

Na vrhu Dire, spoložnem griču ob Nadiži,
svetišče svetlo se je dvigalo,
v kozo vpodobljenemu bogu
dari je ljudstvo v njem zažigalo,
razbrzdano ko v daljnem Mesti,
odkoder Bakha legije prinesle so polne objesti.

Kaj se godi na griču ob Nadiži,
izvedel v Akvileji sveti je Mohor,
poklical svoje je učence zveste
in, izprosiši nanje blagoslov od zgor,
poprašal je: "Preljubi v Kristusu, kateri
v gore bi šel rod spreobračat k zveličavni veri?"

Vedoč, kako je v gorah ob Nadiži,
vedoč, da palma iz krvi zazeleni,
učenci vneti so sklenili roke

in so pred patriarhom pokleknili vsi,
a sveti Mohor Jelarja izbral je
in v gore ob Nadiži ga poslal je.

Prišel je Jelar in do griča ob Nadiži
vode brodititi treba ni bilo,
poletno solnce je, vroče smeje se z neba,
izpilo z žarkov svojih jo močjo;
na griču pred svetiščem ljudstvo zbrano
dežja prosilo z orgijo je razbrzdano.

In Jelar je na griču ob Nadiži
zavzdignil roko, v roki križ:
"Spreglej, o ljudstvo, in v Razpetega verjemi
in kar prosilo boš, dobiš!"
In blagovest Učlovečenega je razodeval
in srca žarek milosti je vidoma ogreval.

"Dežja, dežja!" na griču ob Nadiži
zakrknenci so klicali besni,
in, da jih pridobi in spreobrnence utrdi,
obrnil Jelar proti nebu je oči
in s sklenenimi je rokami verno prosil,
naj bi oblak nebo zagrnil in zemljo porosil.

In glej, na griču ob Nadiži
vsi obstrmeli so in gledali molče,
kako se zbirajo oblaki črni,
kako živoraspaljen dan hlade,
kako že kaplje padajo ko iz rešeta
in solnce od nekod se vanje vpleta...

"Verujemo!" – In že na griču ob Nadiži
pokleknil mnog in h krstu sklonil je glavo.

Studena voda, ki pod vrhom teče,
nizdol je sama sebi pela ko srebro
in cvetkam je in ptičicam šumela:
"Vesel, vesel, prijateljice, dan sem doživela!" –

Čez noč narastla voda je v Nadiži,
narastel in razpasel se čez noč
v čistilcih Bakhovih vse huje
gnev je in srd, strastno kujoč
naklep, kako bi Jelarja osmešil
in razigranemu bogu soseško rešil.

Veselo, živo jutro griček ob Nadiži
pozdravilo je sveže ko smehljaj,
a Jelarja pograbile so trde roke:
"Bakh je naš bog – a ti mu zadoščenje daj!" –
S krvjo njegovo srčno Bakha so škropili
in podvečer v porog – Nadiži truplo izročili.

Krik, vik pod gričem ob Nadiži:
valovi mirno Jelarjevo so telo
ko na rokah nosili s sabo
in mu šumeli slavospev tako:
"Odprl je srca sveti Blagovesti
in šel je po plačilo hlapec zvesti!" –

Na vrhu Dire, spoložnem griču ob Nadiži,
od tistih davnih, davnih let
svetišče Bakhovo se je umaknilo cerkvi,
ki kakor belogrud labud pozdravlja gorski svet
in sveti Jelar v njej kraljuje
ter suše nam polje varuje.

WISDOM IN THE
ECONOMY IN AGRICULTURE
PROBLEMS AND SOLUTIONS
1950-1955

WISDOM IN THE ECONOMY IN AGRICULTURE

IZ DELA

» MED NADIŽO IN SOČO:
ZGODOVINA IN ARHEOLOGIJA OBMOČJA «
PROJEKT INTERREG IIIA ITALIJA-SLOVENIJA 2000-2006.
RAZISKAVA V TEKU

MONICA CHIABÀ, PAOLA MAGGI, CHIARA MAGRINI

Po odobritvi lestvice projektov, upravičenih do financiranja iz naslova Pobude Skupnosti Interreg IIIA/Phare CBC Italija-Slovenija 2000-2006, je Oddelek za antične vede Univerze v Trstu začel 1. oktobra 2004 izvajati dveletni projekt, ki želi ovrednotiti zgodovinsko in arheološko dediščino – od prazgodovine do srednjega veka – in obuditi nekdanji videz področja med gornjim tokom Nadiže in osrednjim tokom reke Soče.

Projekt je bil že od samega začetka uokvirjen v tesno sodelovanje z našimi slovenskimi in italijanskimi partnerji. To so raziskovalne, muzejske in kulturne ustanove – Oddelek za zgodovino in zaščito kulturne dediščine Univerze v Vidnu, Oddelek za arheologijo Univerze v Ljubljani, Goriški muzej iz Nove Gorice, Tolminski muzej, slovensko kulturno društvo Ivan Trinko –, obenem pa tudi politično-upravni subjekti – Gorska skupnost Ter-Nadiža-Brda, Občina Čedad, Občina Rožac in Upravna enota Tolmin.

Pri naši raziskavi so sodelovali izvedenci različnih strok: zgodovinarji, arheologi (strokovnjaki za različna zgodovinska obdobja: prazgodovino, najstarejša zgodovinska obdobja, rimsko zgodovino in srednji vek), geologi ter strokovnjaki za upravljanje z informacijskimi podatki ter izvedenci za digitalno kartografijo.

Predmet raziskave je območje med gornjim tokom Nadiže in srednjim tokom reke Soče. Kot je razvidno s posnetka, se na italijanskem ozemlju območje razprostira od Tavorjanske Bistrice na zahodu do reke Idrije na vzhodu ter obsega občine v Nadiških dolinah, vzhodni del čedajske občine, občino Prapotno in občino Rožac, ki skupno merijo 241 km² (slika 1). V Sloveniji pa obsega to območje Goriška Brda in srednjo dolino Soče.

1. Zemljevid Videnske pokrajine.
Raziskovano območje je zasenčeno.

V tem prispevku bi se radi osredotočili na najpomembnejše faze raziskave, ki so bile že opravljene, ter sintetično opisali metodološke prijeme in cilje.

V zvezi z *arhivskimi materiali* smo že opravili sistematičen in podroben pregled listin, ki jih hrani Državni arheološki muzej v Čedadu. Med dokumenti, ki zadevajo območje Nadiških dolin (in so shranjeni v petih velikih mapah), še zlasti pa občino Špeter, so najbolj zastopana pisma, ki so jih odposlali ali prejeli razni direktorji muzeja vse od leta 1817 dalje. V sklopu arhivskih virov muzeja je zelo pomemben »Fond Michele Della Torre e Valsassina«, ki ga sestavlja 24 map z najrazličnejšo korespondenco, 71 rokopisnih zvezkov, ki z izjemo prvih štirih vsebujejo »Zgodovinske prospekte arheoloških izkopavanj«, kot jih imenuje sam grof, ki je te izkope izpeljal v Čedadu in okolici med letoma 1817 in 1844, ter nekaj albumov z redkimi in odličnimi izrisi najdenih predmetov, kakor tudi zanimive mape stavb, ki so bile predmet izkopavanj. Po tej študiji je treba sedaj opraviti primerjavo med pridobljenimi podatki in rezultati topografskih izrisov, razpoložljivo arheološko dokumentacijo, informacijami literarne in antikvarične vsebine ter redkimi epigrafskimi pričevanji. Le tako bomo namreč lahko podali jasno sliko o področjih, ki so večkrat premalo poznana ali pa celo sporna.

V zvezi z *zgodovinsko kartografijo* so bile posebno uspešne raziskave, ki smo jih

opravili v Državnem arhivu v Vidnu: na avstrijskih katastrskih mapah in mapah iz Napoleonovih časov smo lahko – s pomočjo oštevilčenja zemljišč s parcelnimi katastrskimi številkami, ki ga je opravil Della Torre – določili točno lokacijo, kjer je kanonik opravil svoje arheološke raziskave. Obenem smo tudi definirali izvor nekaterih materialov, ki nam je bil prej neznan. Od zemljevidov bomo sedaj prešli k neposrednim ogledom na terenu, da bomo ugotovili, ali se je ohranilo še kaj arheološkega materiala.

Še pred to fazo pa je bila potrebna preučitev letalskih posnetkov, narejenih za Tehnično karto dežele Furlanije Julijske krajine marca 1991 (Odsek 10 – Nadiške doline) in marca 1993 (Odsek 11 – Gorske skupnosti). Glede na prevladujoče geomorfološke značilnosti našega območja, za katero je tipičen gorat in gosto porasel svet, so nam zračni posnetki v veliko pomoč pri oblikovanju globalne slike in iskanju točk ali linij, ki so posebno pomembne z geomorfološkega vidika, saj se kažejo kot zelo primerne za morebitna naselja ali prometne povezave. Pridobljeni podatki so lahko zelo uporabni tudi za raziskave na terenu, hkrati pa nas v bolj ravninskih predelih opozarjajo na znake in anomalije, ki so koristni pri ugotavljanju krajinskih stratifikacij ter ostankov, ki jih je že zasula zemlja.

Pri pridobivanju podatkov o teritoriju se je izkazal za zelo koristnega tudi ogled skladišč Čedajskega muzeja: ta hranijo največ predmetov iz Nadiških dolin in Čedajskega območja, ki so prišli na dan v 19. stoletju med načrtnim izkopavanjem ali pa čisto naključno, ali pa tudi kasneje (npr. med izkopi, ki jih je izvajal Tagliaferri). S pomočjo risb iz zapuščine grofa Della Torre smo v nekaterih primerih lahko spet določili izvor materialov, o katerih so se bili podatki o prvotnem izvoru že izgubili. Nadalje smo našli materiale tudi v Furlanskem naravoslovnem muzeju [prazgodovinske najdbe iz številnih jam v Nadiških dolinah, ki so bile predmet sistematičnih izkopavanj], v Videnskem mestnem muzeju (tam se npr. hranijo materiali iz zgodnjih srednjeveških nekropol območja Rožaca) ter v Mestnem muzeju zgodovine in umetnosti v Trstu. Vse te najdbe so bile predmet preučevanja in informatško katalogizirane. V okviru tega projekta bodo prvič zbrane in ovrednotene skupaj z najpomembnejšimi najdbami z bližnjega območja v Sloveniji na arheološki razstavi, ki jo bomo pripravili v Čedadu junija 2006.

Pomembna faza raziskave, ki še vedno poteka, so tudi *terenske raziskave*, ki so

doslej zadevale le bolj ravninska območja, kjer so površine povečini obdelane in preorane. Doslej so se izvajale v okolici Rožaca, Čedada in Špetra (slika 2).

2. Študentje Univerze v Trstu med terenskim raziskovanjem in zbiranjem materialov, ki so se znašli na površju zaradi pluzenja.

Glede na obsežnost površin, ki jih zaobjema ta projekt, in glede na razmeroma kratek rok za njegovo uresničitev smo lahko opravili globalne terenske preglede le na nekaterih vzorčnih območjih. V večini primerov smo morali raziskave omejiti na preverjanje ustnih informacij in bibliografskih ter arhivskih podatkov, na pravilno lokaliziranje najdišč in na nadgradnjo znanja o teh krajih s sistematičnim in smotrnim zbiranjem najdb, ki smo jih odkrili na terenu. Doslej smo evidentirali in računalniško obdelali 41 arheoloških najdišč. Naslednje leto se nameravamo posvetiti območju Nadiških dolin s poudarkom na krajih, ki so zaradi različnih razlogov potencialno najbolj zanimivi: to so vrhovi gričev, skalnati robovi ali rečne struge. Naš glavni namen je namreč ta, da pridobimo koristne elemente za izris nekdanjih prometnih povezav, ker je tudi ena izmed glavnih tem tega projekta.

Vse doslej pridobljene podatke smo vnesli v podatkovno zbirko »Natisone.mdb«, ki je nastala v skladu s potrebami naše raziskave za katalogiziranje in kombinirano upravljanje podatkov, pridobljenih z raziskovanjem na različnih področjih. Sedaj imamo na voljo preko 500 arheološko-topografskih, geoloških, anti-kvarično-zgodovinskih in bibliografsko-arhivističnih popisov vseh najdb.

Med kratkoročnimi pobudami lahko poleg razstave napovemo tudi skorajšnji izid publikacije o zgodnjih zgodovinskih nekropolah v Špetru in Dernazzaccu, ki jo bo opremila Silvia Pettarin.

PROJEKT "DIALOG"

Kulturno društvo Ivan Trinko in Študijski center Nediža sta si zamislili, da bi otvorili praznovanje 50-letnice ustanovitve društva Ivan Trinko s pobudo, ki naj bi povezala čase, ko je bilo društvo ustanovljeno, z današnjimi dni. Iz tega sodelovanja je nastal projekt "Dialog", dvojna razstava, oz. razstava v dveh poglavjih, na kateri so razstavljeni portreti Valentina Trinca, Tina Piernovega, in Luce Laureati.

Fotografsko razstavo *Tin Piernu – Luca Laureati: DIALOG*, ki je bila v Cerkvi Santa Maria dei Battuti v Čedadu od 30. septembra do 16. oktobra 2005, si jo je ogledalo nad dvatisoč obiskovalcev.

Zgodovinski del razstave obravnava dela Tina Piernovega, človeka mnogih poklicev.

Svoj prvi fotoaparata je dobil od strica monsinjorja Ivana Trinca. Fotografiji se je približal z radovednostjo, ki se je kmalu spremenila v pravo navdušenje. Delu je žrtvoval ves prosti čas podnevi, ponoči pa je razvijal in tiskal fotografije. Fotografiranju se je posvetil od povojnih let pa tja do 70. let 20. st. Ustvaril je zajeten arhiv, iz katerega je danes ohranjenih preko 1000 negativov na steklu in filmu.

Tin Piernu je živel na Tarčmunu pod Matajurjem in tu je portretiral številne emigrante pred odhodom; ovekovečil je pogrebe in obhajila, starce in otroke pred hišami, izredne dogodke, ki so razgibali življenje na vasi pa tudi vsakodnevne trenutke, ki so se obnavljali v letnih časih in ki jih je narekoval življenjski ritem domačih krajev.

V Tinovem arhivu je več kot 700 negativov portretov, ker so se domačini do

njega obračali predvsem v trenutku potrebe fotografskega posnetka za osebne dokumente.

Tinove slike so bile torej narejene predvsem za birokratske potrebe, a danes so zelo pomembne kot sociološki in etnografski dokument. V slikah lahko videmo obraze, obleke, pričeske, vrsto elementov, ki dokazujejo zgodovinski trenutek v katerem so ljudje živeli.

V istem času slike Tina Piernovega lahko primerjamo s slikami znanih ameriških fotografov (na primer Richard Avedon), ker neposrednost, preprostost, direkten in frontalen pogled, s katerimi se subjekt slike zaveda, kaj se dogaja, označujejo čisti pristop Tina, kateri izhaja iz svoje stare kmečke in gorske kulture. Izolacija in zamude v ekonomskem razvoju Benečije sta, k sreči, odložila prihod kulturne homologacije.

Tin Piernu je registriral realnost in skupnost, v kateri je tudi sam živel, torej njegove slike niso hotele predstavljati idilične Benečije, po zgledu mnogih fotografov tistega časa.

Sodobni del razstave je realiziral Luca Laureati, ki si je postavil kot cilj raziskovanje sprememb v "človeškemu okolju" naše dežele, kot primer socialnih in svetovnih sprememb. V tem delu Tina Piernovega je tudi dal možnost primerjave s preteklostjo.

»Ustvaril se je dialog brez besed, s starimi in novimi obrazi naših dolin, ki nas opozarja, da ne smemo odrezati niti s preteklostjo, čeprav se nam zdi oddaljena, saj v hrupu in naglici današnjega sveta tvegamo, da pozabimo, kdo smo.«

Luca Laureati je torej šel po poti Tina Piernovega, nazaj v njegovo skupnost – čeprav z drugimi sredstvi in nameni – podobno kot je storil Gianni Berengo Gardin v mestu Luzzara 20 let po reportaži Paula Stranda. V priložnosti vaškega sejma na Tarčmunu in Sovodnji je pripravil fotoaparati in belo ozadje – kot Richard Avedon v svoji fotografski raziskavi med prebivalci zahodnega dela ZDA – in vabil ljudi, naj se slikajo.

Tinovi portreti so bili takrat razstavljeni v tarčmunskem župnišču: spomini in emocije, ki so jih pri sorodnikih in vaščanih vzbudili so po vsej verjetnosti vplivali na to, da so se mnogi odzvali njegovemu vabilu in postavili pred belim ozadjem, ki je brisal vsako povezavo z okoljem in je projekciral portretirance v neko absolutno univerzalnost.

V portretiranju je Laureati uporabil preprost in direkten govor in je prosil ljudi, naj gledajo ravno v aparat zato, da bi opazovalec imel občutek biti pred subjektom slike, saj – kot je povedal Laureati ob otvoritvi razstave: »Gledati portret je kot gledati v istem času vase in okoli sebe: v obrazu drugih iščemo to, kar smo, kar bi radi bili, kar nam je všeč in kar nam ni.«

IZ NAŠEGA DELA

KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO

6.1.2005

Čedad, gledališče Ristori
Dan emigranta

19. - 20.2.2005

Ziljska Bistrica (A)
Seminar članov Slovenskih organizacij videnske pokrajine

2.2.2005

Jamlje (GO), društvo Kremenjak
predstavitve antologije *Besiede tele zemlje*

10.2.2005

Čedad, knjižnica Ivan Trinko
predstavitve *Trinkovega koledarja*
in razstava beneških stenskih koledarjev

11.2.2005 - 1.3.2005

Trst, Kulturni dom
razstava: *Mons. Ivan Trinko, spodbujevalec spoznavanja in dialoga med kulturami*
v sodelovanju ZSKD, NŠK, SSG

12.2.2005

Breginj, osnovna šola
Spoznajmo naš skupni kulturni prostor ob Nadiži
predstavitve *Trinkovega koledarja* in antologije *Besiede tele zemlje*

24.2.2005

Trst, Kulturni dom
Otroška matineja ob razstavi *Mons. Ivan Trinko*
v sodelovanju ZSKD, NŠK, SSG

1.3.2005

Trst, društvo Slovenski klub
predstavitve antologije *Besiede tele zemlje*

5.3.2005

Srednje (SLO), Kulturni dom Mihaela Gabrijelčiča
Prvo kulturno srečanje s Slovenci z obeh bregov Idrije
Srečanje z beneškim, terskim in rezijanskim narečjem
predstavitve *Trinkovega koledarja za leto 2005*
in medijev v Benečiji

10.3.2005

Ljubljana (SLO), Društvo slovenskih pisateljev
predstavitve antologije *Besiede tele zemlje*

22.4.2005

Čedad, knjižnica društva
obisk delegacije občine Škofja Loka
izročitev zbranih knjig v okviru akcije "Podarimo knjige društvu Ivan Trinko"

24.4.2005

Kamna Gorica-Kropa (SLO)
Slovenska pesem in beseda pod Matajurjem
koncert pevskega zbora Rečan Ivanu Trinku v spomin

11.6.2005 - 23.6.2005

Občina Srednje
pobuda *Srednje Pomlad*

29.7.2005

Tarčmun (Sovodnje), pokopališče
Poklon mons. Ivanu Trinku po mažaški akciji

9.9.2005 - 24.9.2005

Sežana (SLO), Kulturni dom Srečko Kosovel
20. Mednarodni literarni festival Vilenica
Beneška Slovenija v sliki in besedi:
razstava *Prisluhniti* Graziana Podrecce
razstava beneških knjig in publikacij

9.9.2005

Sežana (SLO), Kulturni dom Srečko Kosovel
20. Mednarodni literarni festival Vilenica
Beneška Slovenija v sliki in besedi:
predstavitve sodobne književnosti Beneške
Slovenije
predstavitve antologije *Besede tele zemlje*
otvoritev razstave *Prisluhniiti* Graziana Podreccce
otvoritev razstave beneških knjig in publikacij

30.9.2005 - 16.10.2005

Čedad, Cerkev S. Maria dei Battuti
razstava *Tin Piernu – Luca Laureati: DIALOG*
ob 50-letnici ustanovitve društva Ivan Trinko

2.10.2005

Čedad, sedež društva Ivan Trinko
slavnostni občni zbor in srečanje z ustanovnimi
člani
ob 50-letnici ustanovitve društva Ivan Trinko

Čedad, gledališče Ristori

koncert skupine *Kočani orkestar*
ob 50-letnici ustanovitve društva Ivan Trinko

4.10.2005

Sovodnja, občinska dvorana
predstavitve knjige *Gianni Tomasetig: Tra vecchi
e nuovi confini*
ob 50-letnici ustanovitve društva Ivan Trinko

8.10.2005

Lese (Grmek), telovadnica
Ljudstvo moje drago, tebi sem živel
slovenska pesem in glasba Ivanu Trinku v
spomin
koncert pevskega zbora Rečan
ob 50-letnici ustanovitve društva Ivan Trinko

21.10.2005

Čedad, dvorana SOMSI
Predstavitve projekta *Strategije spomina*
in dokumentarnega filma *Na drugi strani reke*

30.10.2005

Gorenj Tarbi, Okno na slovanski svet
Poklon Antonu Birtiču v okviru Burnjaka

14.12.2005

Čedad, gledališče Ristori
poseben večer Film Video Monitor

Publikacije:

Trinkov koledar za leto 2006
Mlada lipa 9
Anton Birtič-Beneški: Poezije
Landarska jama v visokem srednjem veku

Spletna stran www.kries.it

SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA VIDENSKE POKRAJINE

UREDILA KSENIJA MAJOVSKI
NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA, TRST

Slovenska bibliografija videnske pokrajine upošteva serijske in monografske publikacije, ki govorijo o Slovencih s tega območja, dela slovenskih avtorjev in založnikov iz videnske pokrajine ter dela v slovenščini ali v slovenskem narečju, ki so nastala na obravnavanem ozemlju. Kriterij izbora gradiva za bibliografijo je dokaj širok, saj smo k monografijam prišteli tudi stenske koledarje z besedilom, kartografsko gradivo, glasbene tiske ter gradivo razmnoženo kot tipkopis oz. računalniški izpis (npr. besedila uprizoritev Beneškega gledališča).

Popis je urejen po strokah univerzalne decimalne klasifikacije z dodatkom naslovnega, imenskega in predmetnega kazala. V bibliografijo smo vključili tudi starejše tiske (do 5 let nazaj), ki so izostali iz prejšnjih bibliografij zaradi težav pri pridobivanju gradiva. Odločili smo se, da objavimo njihov popis, saj bi sicer te enote izpadle. Označene so z zvezdico (*).

Bibliografija je izdelana z računalniškim programom COBISS, ki povezuje v omrežje 290 slovenskih knjižnic. Narodna in študijska knjižnica je vključena v to omrežje. Baza podatkov COBISS je dosegljiva v celoti ali pa tudi kot katalog posamezne vključene knjižnice preko spleta internet, in sicer tudi na naslovu spletne strani Narodne in študijske knjižnice <http://www.nsk-trst.sik.si>.

1. **All'ombra** del Canin = Ta pod Čanynowo sinco : bollettino parrocchiale di Resia. – Anno 1, n. 7 (1928) . . – Resia : Parrocchia di S. Maria Assunta 77 ((2003)/2004), Pasqua, Šmarnamiša, Cristo re. – 35 cm
78 (2004/((2005)), Natale. – 35 cm
Četrletnik. – Odg. ur. Duilio Corgnali. – Besedilo pretežno v it. s posameznimi članki v rezijanskem narečju. – Zapis podnasl. v rezijanščini se spreminja. – Od letn. 77 dalje izhaja za božič, veliko noč, šmarnomišo in praznik Kristusa kralja (okt.)
2. **Dom** : kulturno-verski list. – Anno 1, n. 1 (1983)- . – Cividale del Friuli : Most 39 (2004), št. 1-22. – 43 cm
Petnajstdnevnik. – Odg. ur. Marino Qualizza. – Besedilo v slov., it. in beneškem narečju. – Podnasl. se spreminja. ISSN 1124-6472
3. **Emigrant** : periodico bimestrale dell'Unione emigranti sloveni del Friuli-Venezia Giulia = Časnik Zveze izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine. – 1981, n. = št. 0- . – Cividale : [Zveza slovenskih izseljencev] 21 (2004), n. 1/2-3/4, 5/6
Dvomeščnik. – Odg. ur. Dušan Udovič – Besedilo v slov., it. in beneškem narečju ter priložnostno v drugih jezikih. – Slovenski podnasl. se spreminja. – Pril. k št. 3/4: Koledar 2005. – Različne mere
4. **Galeb** : mladinska revija. – Let. 1, št. 1 (1954)- . – Čedad : Soc. Coop. Novi Matajur 50 (2003/2004), št. 5-10. – 27 cm
51 (2004/2005), št. 1-4. – 27 cm
Mesečnik. – Gl. ur. Majda Železnik, odg. ur. Dušan Udovič. – Pril. K št. 5, letn. 50 (2003/04): Žepni koledar 2004 ISSN 1124-6480
5. **Galeb**ov šolski dnevnik ... . – 1983/84- . – [Čedad] : Zadruga Novi Matajur 2003/2004. – 23 cm
2004/2005. – 23 cm
Letnik. – Odg. ur. Dušan Udovič
6. **Med** nami : pod lipo : s križem : foglio interparrocchiale. – 1981, št. 1- . – Prosnid ; Pletišča ; Brezje ; Tipana ; Viskorša ; Vizont ; Zavarh ; Bardo ; Ter ; Podbardo : [župnije] 2004, [ena št.]. – 30 cm
Občasno. – Z oznako: Supplemento a "La vita cattolica"
7. **Mlada** lipa. – 1997- . – Subit : [s. n.] 2004, [št.] 8. – 30 cm

Letnik. – Besedilo v it. in v beneškoslovenskem narečju. – Z oznako: Supp. a Trinkov koledar za leto 2005

8. **Novi Matajur** : tednik Slovencev Videmske pokrajine. – Let. 1, št.1(1974)-. – Čedad = Cividale : Soc. Coop. Novi Matajur
2004, št. 1-50. – 43 cm
Tednik. – Odg. ur. Jole Namor. – Besedilo v slov., it. in beneškem narečju
ISSN 1124-6626
9. **La scuola racconta** = School tells = Šola pripoveduje = Die Schule erzählt. - [2000?]-. – San Pietro al Natisone : Istituto comprensivo
5 (2004), n. 1-2. – 30 cm
Občasno. – Popis po l. 2001, numero speciale (dic.). – Besedilo v it. s posameznimi besedami in stavki v beneškoslovenskem narečju. – Št. 1 izšla tudi na goščenki in VHS
10. **Slovit** : Sloveni in Italia : bollettino di informazione = informacijski bilten Slovencev v Italiji. – Anno 1, n. 1 (1999)-. – Cividale del Friuli : Most
6 (2004), n. 1=72-14=84. – 30 cm
Štirinajstdnevnik. – Odg. ur. Giorgio Banchig
11. **Trinkov koledar za leto...** / [izdalo] Kulturno društvo Ivan Trinko, Čedad. – 1952-. – Špeter : Zadruga Lipa ; Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko
2004. – 21 cm
Letnik. – Odg. ur. Jole Namor. – Od l. 2000 izdaja Kulturno društvo Ivan Trinko. – Prilogi: Starni cajt = Il tempo ripido; Ivan Trinko / Mjuta Povasnica (oboje glej monografije)
ISSN 1126-6790
12. **La vita cattolica** : settimanale del Friuli. – Udine : La Vita cattolica
82 (2004), n. 1-50. – 41 cm
Tednik. – Odg. ur. Ezio Gosgnach. – Popis po št. 5, letn. 78 (2000). – Vsako prvo ali drugo št. v mesecu str. v slovenščini z naslovom: Po slovensko
13. **Vitainsieme** = Življenjekoje: bollettino delle parrocchie di S. Leonardo AB (S. Leonardo) e di S. Paolo AP. (Stregna). – Anno 1, n. 1 (dic. 2001). – S. Leonardo : parrocchia
4 (2004), n. 1-3. – 30 cm
Trikrat letno. – Odg. ur. Luca Nazi. – Poleg vzpor. nasl. tudi posamezni izrazi ali članki v beneškem narečju. – Pril. k št. 3: Dal libro della Fraterna di Castelmonte (glej monografije)

1 FILOZOFIJA. PSIHOLOGIJA

1.

PERTOT, Susanna

Dvojezični otrok : priročnik za starše = Il bambino bilingue : manualetto per i genitori / Suzana Pertot ; ilustracije, illustrazioni Magda Starec Tavčar ; [italijanski prevod, traduzione in italiano Patrizia Vascotto]. - Trst : Slovenski raziskovalni inštitut ; Špeter : Zavod za slovensko izobraževanje = Trieste : Istituto sloveno di ricerche ; San Pietro al Natisone : Istituto per l'istruzione slovena, 2004 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 39 str. : ilustr. ; 24 cm
 1000 izv. - Vzpor. besedilo v slov. in prevod v it. - Bibliografija: str. 39
 COBISS.SI-ID 2185708

37 VZGOJA. ŠOLSTVO. IZOBRAŽEVANJE. POUK. PROSTI ČAS

2.*

CULTURA resiana a scuola / lezioni tenute da Paletti Silvana, Di Lenardo Anna Maria, Quaglia Sandro ; l'impostazione del materiale di questo libretto è stata effettuata da Paletti Silvana e Negro Luigia. - Resia : Scuola Elementare, [1999]. - 71 str. : ilustr. ; 30 cm
 COBISS.SI-ID 15872557

39 ETNOLOGIJA. ETNOGRAFIJA. FOLKLORA

3.

Di Biasio, Lorenzina

Raccontami una favola : [catalogo della mostra fotografica] / fotografie di Lorenzina Di Biasio ; testi a cura di Luigia Negro e Roberto Dapit ; [testi raccolti di Roberto Dapit ... [et al.] ; trascrizione dei testi Luigia Negro]. - [Resia : Circolo culturale resiano Rozajanski dum], 2004 (Tavagnacco : Arti grafiche friulane). - 105 str. : portreti ; 21 x 24 cm
Raccontami una fotografia : intervista di Roberto Signorini a Lorenzina Di Biasio, con alcune riflessioni conclusive: str. 7-13. - In compagnia della parola / di Roberto Dapit: str. 15-18. - Lorenzina Di Biasio: str. 105. - Večji del besedila v rezijanščini z vzpor. prevodom v it.
 COBISS.SI-ID 28015714

4.

KOLENDAR 2005 [Slikovno gradivo] : meštjerji / raccolta testi Aldo Clodig-Tedolenjih ; realizzazione Margherita Trusgnach-Tarbjanova. - [Garmak] : Garmiški kamun ; [s. l.] : Kulturno društvo Rečan = Grimacco : Comune ; [s. l.] : Circolo culturale Rečan, [2004] ([Premariacco] : Juliagraf). - 1 koledar (8 listov) : č-b ; 43 x 31 cm
Besedilo v beneškem narečju. - Koledar z opisi in s fotografijami starih poklicev ter ljudskimi

pregovori

COBISS.SI-ID 2236908

5.

MERKŪ, Pavle

Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji : zbrano v letih 1965 - 1974 = Le tradizioni popolari degli Sloveni in Italia : raccolte negli anni 1965 - 1974 / Pavle Merkuš. - Pregledana in popravljena izd. = Ed. riveduta e corretta. - Udine : Pizzicato, 2004 (Udine : Designgraf). - 476 str. : ilustr., note ; 24 cm + 1 CD

Besedilo v slov. in ita., ponekod tiskano v stolpcih. - Kazala

COBISS.SI-ID 2260716

6.

TA mala dujačesa = La ragazzina selvaggia / [il racconto è stato narrato da Virginia Valente ; raccolto da Silvana Paletti ; illustrazioni di Brunetta Di Lenardo ; la traduzione in italiano è a cura di Luigia Negro e Roberto Dapit]. - [S. l.] : Circolo culturale resiano Rozajanski dum, 2004 (Paluzza (Udine) : C. Cortolezzis). - [24] str. : ilustr. ; 24 cm

Besedilo v rezijanščini in prevod v it.

COBISS.SI-ID 2234860

6 UPORABNE ZNANOSTI

7.

ČLOVEK anu lis [Slikovno gradivo] : naš kolindrin 2005 : rozajanski kolindrin 2005 / testi a cura di Sandro Quaglia e Luigia Negro ; fotografie di Archivio associazione Museo della gente della Val Resia ... [et al.] ; autore dei lavori di intaglio e scultura è Domenico Lettig. - [Resia] : Circolo culturale resiano "Rozajanski dum", [2004] (Paluzza : Cortolezzis). - 1 koledar (14 listov) : barve ; 34 x 24 cm

Stenski koledar na temo lesa z besedilom v rezijanščini in spremno besedo v it. ter fotografijami dreves, pokrajine ter lesenih skulptur

COBISS.SI-ID 2235628

73/77 KIPARSTVO. RISANJE. SLIKARSTVO. GRAFIKA. FOTOGRAFIJA

8.

PETRICIG, Paolo

Il libro dei bambini : l'esperienza artistica come percorso conoscitivo = Otroška knjiga : likovno izkustvo kot spoznavna pot / testi, teksti Paolo Petricig, Luisa Tomasetig ; [a cura di, uredila Alvaro Petricig, Luisa Tomasetig ; traduzioni, prevodi Damijan Visentin]. - San Pietro al Natisone : Centro studi Nediža = Špeter : Študijski center [Nediža], 2004 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 95 str. : ilustr. ; 22 x 24 cm

Vzpor. besedilo v slov. in it. - Bibliografija: str. 95

COBISS.SI-ID 2239468

9.

TRINKO, Ivan

Nabožne pesmi = Canti sacri [Glasbeni tisk] / Ivan Trinko ; zbrala in uredila, a cura di Irena Pahor. - [Trst] : Zveza cerkvenih pevskih zborov, 2004 (Dolina : Graphart). - 1 partitura (73 str.) : ilustr. ; 30 cm

COBISS.SI-ID 2176236

81 JEZIKOSLOVJE

10.

OMAN, Alessandro

Pa našam : primo libro di lettura per i bambini / Alessandro Oman ; illustrato da Lara Magri. - Malborghetto-Valbruna : Comune, 2004 (Tavagnacco : Arti Grafiche Friulane). - [48] str. : ilustr. ; 30 cm

Besedilo v narečju Kanalske doline

COBISS.SI-ID 2231276

82(100) KNJIŽEVNOST RAZNIH NARODOV

11.

MEDNARODNI natečaj za neobjavljene pesmi (2004 ; Kal)

Kal v poeziji : umetnost brez meja : mednarodni natečaj za neobjavljene pesmi = Calla in poesia : arte senza confini : concorso internazionale di poesia inedita. - Pulfero : Comune, [2004] (Tavagnacco : Arti Grafiche Friulane). - 155 str. ; 22 x 23 cm

Besedilo v it., slov. in beneškoslovenskem narečju

COBISS.SI-ID 2309612

12.

OBIT, Michele

Mardeisargassi / Michele Obit. - Faenza : Mobydick, 2004 (Faenza : Tipografia Faentina). - 53 str. ; 19 cm. - (Lenuvole ; 112)

COBISS.SI-ID 2236396

821.163.6 SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

13.

BESIEDE tele zemlje : proze in poezije v beneškem narečju / Luisa Battistig ... [et al.] ; uredil Michele Obit ; fotografije Graziano Podrecca. - Trst : ZTT = EST, 2004 (Trst : Stella). - 77 str. : ilustr. ; 21 cm

COBISS.SI-ID 2193644

14.

CLODIG, Aldo

Od Kuka do Kuka : iz knjig Giannija Tomasetiča / Aldo Klodič. - [S. l. : samozal. A. Clodig], 2004. - 22 f. ; 30 cm

Čelni nasl. - Beneško narečje. - Uprizoritev Beneškega gledališča za 8. marec 2004

COBISS.SI-ID 2229228

15.

FRANČIČ, Franjo

Pravljice / Franjo Frančič ; ilustrirala Mojca Cerjak. - [S. l.] : Revija Galeb ; Čedad : Zadruga Novi Matajur, 2004 (Trst : Graphart). - 32, [5] str. : ilustr. ; 27 cm

COBISS.SI-ID 2179564

16.

KOKALJ, Tatjana

Anja in Matej / Tatjana Kokalj ; ilustriral Adriano Janežič ; [spremna beseda Igor Saksida]. - [S. l.] : Revija Galeb ; Čedad : Zadruga Novi Matajur, 2004 (Trst : Graphart). - 28 str. : ilustr. ; 27 cm

Sličice iz otroškega vsakdana / Igor Saksida: str. 28

COBISS.SI-ID 2179308

17.

KRAVOS, Marko, 1943-

Škrat Škrip Škrap nagaja rad : pravljicne zgodbe za otroke, ki jih je napisal Marko Kravos in ilustrirala Alenka Sottler. - [S. l.] : Revija Galeb ; Čedad : Zadruga Novi Matajur, 2004 (Trst : Graphart). - 44 str. : ilustr. ; 27 cm

COBISS.SI-ID 2180332

18.

SEVLJAK, Jože

Kamnov škrat / Jože Sevljak ; ilustriral Klavdij Palčič ; [spremna beseda Tone Partljič]. - [S. l.] : Revija Galeb ; Čedad : Zadruga Novi Matajur, 2004 (Trst : Graphart). - 44 str. : ilustr. ; 27 cm

Skrbno oblikovane pravljice in bajke / Tone Partljič: str. 44

COBISS.SI-ID 2180076

19.

ZUPAN, Dim

Ko pridejo angelčki / Dim Zupan ; ilustrirala Alenka Sottler ; [spremna beseda Marko Kravos]. - [S. l.] : Revija Galeb ; Čedad : Zadruga Novi Matajur, 2004 (Trst : Graphart). - 35 str. : ilustr. ; 27 cm

Zgode in nezgode dveh malih nabritežev / Marko Kravos: str. 35

COBISS.SI-ID 2179820

20.

CONVEGNO "Aspetti storici, culturali ed economici delle Prealpi Giulie" (2004 ; S. Pietro al Natisone)

Genti e paesi delle Prealpi Giulie risalendo la storia : relazioni presentate al convegno "Aspetti storici, culturali ed economici delle Prealpi Orientali", S. Pietro al Natisone, 8-9 ottobre 2004. - [S. l.] : Centro friulano di studi "Ippolito Nievo", 2004 (Padova : CLEUP). - 282 str. : illustr. ; 24 cm. - (Collana Incontri Nieviani. Sezione Atti di convegni e numeri unici ; anno 31)

Bibliografija oz. opombe z bibliografijo za posameznimi prispevki

COBISS.SI-ID 2211564

21.

ČENIEBOLA [Slikovno gradivo] = Canebola : kalendar lieto 2005 anno / foto Associazione "Lipa" Canebola - Čeniebola, Kulturno društvo "Monte Joanaz" - Čeniebola. - Canebola = Čeniebola : Associazione "Lipa" : Kulturno društvo "Monte Joanaz" ; Čedad = Cividale del Friuli : Associazione don E. Blanchini = Združenje [don E. Blanchini], [2004] (Salt di Povoletto (UD) : Grafiche Civaschi). - 1 koledar (8 listov) : barve ; 34 x 24 cm

Besedilo v it. in beneškosllovenskem narečju. - Koledar z mikrotoponimi vasi Čeniebola, ki jih je zbral Natalino - Božo Zuanella

COBISS.SI-ID 2312172

22.

DAL libro della "Fraterna" di Castelmonte : elenco dei soci provenienti dall'antica parrocchia di S. Leonardo : (dalla fine del 1400 all'inizio del 1600) / a cura di Natalino Zuanella. - [Podutana : župnija], 2004. - 33 str. ; 21 cm. - (Quaderni di storia locale = Kronaka naših kraju ; 2)

Z oznako: Supplemento a Vitainsieme - Živietkupe, n. 3, dicembre 2004

COBISS.SI-ID 2232044

23.

DVA tisoč pet

2005 [Slikovno gradivo] : pot do seniku an studencu = la strada dei fienili e delle sorgenti. - Sant'Andrea di Cravero = Sv. Štandri : Circolo ricreativo e culturale ; Čedad : Združenje don E. Blanchini = Cividale del Friuli : Associazione [don E. Blanchini], [2004] (Salt di Povoletto (UD) : Grafiche Civaschi). - 1 koledar (8 listov) : č-b ; 34 x 24 cm

Beneško narečje. - Koledar s fotografijami senikov in izvirov ter s pregovori

COBISS.SI-ID 2237164

24.

KOLEDAR 2004 [Slikovno gradivo] / illustrazioni Petris Federica. - [Čedad] : Slovenci po svetu = Unione emigranti sloveni del Friuli Venezia Giulia, [2004] (Premariacco : Juliagraf). - 1 koledar (8 listov) : č-b ; 33 x 23 cm

Besedilo v beneškem narečju. - Koledar z risbami beneških cerkva in vremenskimi pregovori. -

Izšel kot pril. k št. 3/4, letn. 21 (2004) časnika *Emigrant*
COBISS.SI-ID 2300140

25.*

NAŠ kolindrin 2004 [Slikovno gradivo] / foto di Cherubini Gabriele ... [et al.]. - [Resia] : Circolo culturale resiano "Rozajanski dum", [2003] (Paluzza : C. Cortolezzis). - 1 koledar (14 listov) : barve ; 34 x 24 cm
Stenski koledar z besedilom v rezijansčini in spremno besedo v it. ter fotografijami z domoznansko vsebino
COBISS.SI-ID 2235372

929 BIOGRAFSKE IN SORODNE ŠTUDIJE

26.

MJUTA Povasnica

Ivan Trinko : pravi pesnik Beneške Slovenije = il vero poeta della Slavia italiana : [priloga Trinkovega koledarja za leto 2005] / Mjuta Povasnica ; [prevod iz italijanščine, traduzione dall'italiano Ravel Kodrič]. - Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko, 2004 (Premariacco : Juliagraf). - 29 str. : ilustr. ; 21 cm
Besedilo v slov. in it. - Podnasl. v kolofonu
COBISS.SI-ID 2231532

93/99 ZGODOVINA

27.

NAZZI, Faustino

Chiesa e fascismo nella Slavia friulana : anni venti / Faustino Nazzi. - [S. l.] : Glesie furlane, 2004 (Roedan dal Alt : Litoimmagine). - 391 str. ; 24 cm. - (Trois ; 1)
Bibliografija: str. 365-370. - Kazalo
COBISS.SI-ID 2239724

NASLOVNO KAZALO MONOGRAFIJ
(dodatek 2004)

- Anja in Matej 16
Il bambino bilingue 1
Besiede tele zemlje 13
Calla in poesia 11
Canebola 21
Canti sacri 9
Chiesa e fascismo nella Slavia friulana 27
Cultura resiana a scuola 2
Čeniebola 21
Člověk anu lis 7
Dal libro della "Fraterna" di Castelmonte 22
2005 23
Dvojezični otrok 1
Genti e paesi delle Prealpi Giulie risalendo la
  storia 20
La ragazzina selvaggia 6
Ivan Trinko 26
Kal v poeziji 11
Kamnov škrat 18
Ko pridejo angelčki 19
Koledar 2004 24
Kolendar 2005 4
Il libro dei bambini 8
Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji 5
Mardeisargassi 12
Nabožne pesmi 9
Náš kolindrin 2004 25
Od Kuka do Kuka 14
Otroška knjiga 8
Pa našam 10
Pravljice 15
Raccontami una favola 3
Škrat Škrip Škrap nagaja rad 17
Ta mala dujačesa 6
Le tradizioni degli Sloveni in Italia 5
Le tradizioni popolari degli Sloveni in Italia 5

- Associazione "Lipa" (Čeniebola) 21
Battistig, Luisa (avtor) 13
Cerjak, Mojca (ilustrator) 15
Cernetig, Marina (avtor) 13
Cherubini, Gabriele (fotograf) 25
Circolo ricreativo e culturale (Sv. Štandri) 23
Clodig, Aldo 4, 13, 14
Convegno "Aspetti storici, culturali ed economici delle Prealpi Giulie" (2004 ; S. Pietro al Natisone) 20
Černo, Viljem (avtor) 13
Dapit, Roberto (urednik, prevajalec) 3, 6
Di Biasio, Lorenzina 3
Di Lenardo, Anna Maria (drugo) 2
Di Lenardo, Brunetta (ilustrator) 6
Dorbolò, Bruna (avtor) 13
Drecogna, Loredana (avtor) 13
Francič, Franjo 15
Hmeljak, Tomislav (notograf) 9
Janežič, Adriano (ilustrator) 16
Kodrič, Ravel (prevajalec) 26
Kokalj, Tatjana 16
Kravos, Marko (1943-) 17, 19
Kulturno društvo "Monte Joanaz" (Čeniebola) 21
Lettig, Domenico (umetnik) 7
Magri, Lara (ilustrator) 10
Mednarodni natečaj za neobjavljene pesmi (2004 ; Kal) 11
Merkù, Pavle 5
Mjuta Povasnica 26
Nazzi, Faustino 27
Negro, Luigia (urednik, prevajalec) 2, 3, 6, 7
Obit, Michele 12, 13
Ornan, Alessandro 10
Pahor, Irena (urednik) 9
Palčič, Klavdij (ilustrator) 18
Paletti, Silvana (drugo, urednik) 2, 6
Partljič, Tone (avtor dodatnega besedila) 18
Pertot, Susanna 1
Petricig, Alvaro (urednik) 8
Petricig, Paolo 8
Petris, Federica (ilustrator) 24
Podrecca, Graziano (fotograf) 13
Quaglia, Sandro (drugo) 2
Quaglia, Sandro (urednik) 7
Saksida, Igor (avtor dodatnega besedila) 16
Sevljak, Jože 18
Signorini, Roberto (1947-, oseba, ki intervjuva) 3
Sottler, Alenka (ilustrator) 17, 19
Tavčar, Magda (ilustrator) 1
Tomasetig, Gianni (bibliografski predhodnik) 14
Tomasetig, Luisa (urednik) 8
Trinko, Ivan 9
Trusgnach, Andreina (avtor) 13
Trusgnach, Margherita (urednik, grafični oblikovalec) 4
Valente, Virginia (pripovedovalec) 6
Vascotto, Patrizia (prevajalec) 1
Visentin, Damijan (prevajalec) 8
Zuanella, Natalino (avtor, urednik) 21, 22
Zupan, Dim 19

PREDMETNO KAZALO MONOGRAFIJ
(dodatek 2004)

- Brda 20
Castelmonte 22
domoznanstvo 4 , 20 , 25
Dreka 22
drevesa 7
duhovniki 27
dvojezičnost 1
fašizem 27
fotografije 3
Garmak 4, 22
Kanalska dolina 10
katalogi 3
krajepisi 20
krajevna imena 21
kulturna identiteta 2
les 7
lesarstvo 7
leseni izdelki 7
likovna vzgoja 8
ljudski pregovori 24
mikrotoponomastika 21
nabožna glasba 9
narečja 10
obrtni izdelki 7
onomastika 22
osnovne šole 2
otroci 1
otroške risbe 8
Podutana 22
poklici 4
portreti 3
pravljice 3
priročniki 1
razstavniki 8
reprodukcije 7 , 25
rezijansko narečje 2
rezijanščina 3
slikovni slovarji 10
slovenska narečna poezija 13
slovenska osebna imena 22
slovenske ljudske pesmi 5
slovenski duhovniki 26 , 27
slovenski ljudski pregovori 24
slovenski ljudski reki 24
slovenski priimki 22
slovensko ljudsko izročilo 3, 5 , 6
slovenščina 10 , 22
slovstvena folkloristika 3
Srednje 22
srednji vek 22
Stara gora 22
starogorski rokopis 22
stenski koledarji 4 , 7, 21 , 23, 24 , 25
Sv. Lenart 22
Štandri 23
Terska dolina 24
toponomastika 21, 22
Trinko, Ivan 26
učne ure 2
vokalne pesmi 5
zgodnja dvojezičnost 1

1 FILOZOFIJA. PSIHOLOGIJA

1.

PERTOT, Susanna

Dvojezični otrok : priročnik za starše = Il bambino bilingue : manualetto per i genitori / Suzana Pertot ; ilustracije, ilustrazioni Magda Starec Tavčar ; [italijanski prevod, traduzione in italiano Patrizia Vascotto]. - Ponatis = Ristampa. - Trst : Slovenski raziskovalni inštitut ; Špeter : Zavod za slovensko izobraževanje = Trieste : Istituto sloveno di ricerche ; San Pietro al Natisone : Istituto per l'istruzione slovena, 2004 [i.e.] 2005 (Pasian di Prato : Lithostampa). - 39 str. : ilustr. ; 24 cm
1200 izv. - Na naslovni strani je letnica 2004, v kolofonu letnica 2005
COBISS.SI-ID 2254828

37 VZGOJA. ŠOLSTVO. IZOBRAŽEVANJE. POUK. PROSTI ČAS

2.

ZVEZA slovenskih kulturnih društev (Trst / Gorica / Videm) [Šestdeset]

60 let s kulturo v srcu = 60 anni con la cultura nel cuore / [besedila in prevodi, testi e traduzioni Nives Košuta ... [et al.]; ilustracije, ilustrazioni Jan Sedmak ; slike, fotografie Andrej Furlan, Kroma. - Gorica ; Trst ; Videm : Zveza slovenskih kulturnih društev = Gorizia ; Trieste ; Udine : Unione dei circoli culturali sloveni, 2005 (Gorica = Gorizia : Grafica Goriziana). - [12] str. : ilustr. ; 21 cm
Besedilo v slov., it. in delno v angl. - Potiskane notranje str. ov.
COBISS.SI-ID 2276588

73/77 KIPARSTVO. RISANJE. SLIKARSTVO. GRAFIKA. FOTOGRAFIJA

3.

CONOSCERSI : presentando i nostri paesi = Spoznati se : predstavljanje naših krajev / [coordinamento, ureditev Sergio Ganzitti, Ceciliija Ostan]. - Tarcento : Comune : Circolo fotografico Helice ; Bovec : Občina, [2005?] (Cormons : Poligrafiche San Marco). - [24] str. : ilustr. ; 23 x 24 cm
Vzpor. besedilo v it. in slov.
COBISS.SI-ID 2279148

4.

LAUREATI, Luca

Luca Laureati : ritratti = portreti / [realizzazione, realizacija Alvaro Petricig ... et al.]. - San Pietro al Natisone : Centro studi Nediža ; [Cividale] : Circolo di cultura [Ivan Trinko] =

Špeter : Študijski center Nediža ; [Čedad] : Kulturno društvo Ivan Trinko, 2005 (Pasian di Prato : Lithostampa). - [48] str. : ilustr. ; 20 cm

Vzpor. besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 2309868

5.

PODRECCA, Graziano

In ascolto = Prisluhniti : [Beneška galerija, San Pietro al Natisone / Špeter, 15.01.2005] / Graziano Podrecca. - [S. l.] : Centro studi Nediža = Študijski center Nediža, cop. 2005 (Pasian di Prato : LithoStampa). - [26] str. : ilustr. ; 20 x 28 cm

Vzpor. besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 2236140

6.

POSTAJA (12 ; 2005 ; Topolove)

Stazione di Topolò : [XII edizione 2005] = Postaja Topolove : [XII [!] izvedba 2005 ; 2 - 17 luglio 2005] / [i disegni sono di Giorgio Vazza ; fotografie Antonella Bucovaz ... et al.]. - Topolò = Topolove : Associazione ; [s. l.] : Associazione artisti della Benecia = Društvo beneških likovnikov, [2005] (Cormons : Poligrafiche San Marco). - 110 str. : ilustr. ; 21 cm

Besedilo v it. in slov. in včasih tudi v angl.

COBISS.SI-ID 2310124

7.

STARMI cajt = Il tempo ripido / [fotografije, fotografie Paolo Petricig]. - [Čedad : Kulturno društvo Ivan Trinko, 2005]. - [12] str. : ilustr. ; 20 cm

Z oznako: Priloga k Trinkovemu koledarju = Allegato al Trinkov koledar 2005. - Besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 2311916

8.

TRINCO, Valentino

Tin Piernu : ritratti = portreti / [catalogo a cura di, oblikovalec kataloga Alvaro Petricig ; collaborazione di, sodelovala sta Graziano Podrecca, Michela Predan]. - San Pietro al Natisone : Centro studi Nediža = Špeter : Študijski center Nediža, 2005 (Pasian di Prato : Lithostampa). - [64] str. : ilustr. ; 21 cm

Vzpor. besedilo v slov. in it.

COBISS.SI-ID 2257644

81 JEZIKOSLOVJE

9.

I PAÏS de patrie : dizionariut toponomastic : furlan, italiano, slovensko, deutsch / [par cure di Sandro Campigotto ... et al.]. - 2 ed. - Glemone : La Patrie dal Friul, 2005 (Pasian di Prât : Lithostampa). - 63 str. : ilustr. ; 24 cm

I nons dai paîs tes lenghis de regjon / Pavle Merkù: str. 3 ; Krajevna imena v jezikih naše dežele / Pavle Merkù: str. 4. - Z oznako: Supliment a la "La Patrie dal Friul" 3/2005
COBISS.SI-ID 2308332

82(100) KNJIŽEVNOST RAZNIH NARODOV

10.

TOMASETIG, Gianni

L'osteria della nonna : dalle valli [!] del Natisone / Gianni Tomasetig. - 2a ristampa. - Roma : CISU, 2005 (Roma : Grafica 891). - 159 str. : ilustr. ; 21 cm
S posameznimi izrazi in stavki v beneškoslovenskem narečju
COBISS.SI-ID 2311148

11.

TOMASETIG, Gianni

Tra vecchi e nuovi confini / Gianni Tomasetig ; [foto e immagini Archivio Piermario Ciani, ...et al.]. - Roma : CISU, 2005 (Roma : Rotostampa). - 142 str. : ilustr. ; 21 cm
Besedilo v it. s posameznimi izrazi in stavki v beneškoslovenskem narečju ali prevodi v slov. - Z avtorjevim podpisom. - Podatki o avtorju na str. [11]-12 ter na hrbtni str. platnic
COBISS.SI-ID 11310898

821.163.6 SLOVENSKA KNJIŽEVNOST

12.

BOŽIČ v vrtcu : božične igrice, ki so jih v prvih dvajsetih letih sestavile vzgojiteljice in zaigrali otroci vrtca v Špetru / uredila Vilma Martinig ; [Irisbe Sara Avon]. - Špeter = San Pietro al Natisone : Zavod za slovensko izobraževanje, 2005 (Pasian di Prato (UD) : LithoStampa). - 151 str. : ilustr. ; 20 cm
Besedilo pretežno v slov. in beneškoslovenskem narečju z odlomki v it. - Bibliografija: str. 145-149
COBISS.SI-ID 2310892

13.

GARJUP, Adriano

An oča za mojo hči / Adriano Garjup. - [Čedad : Beneško gledališče, 2005]. - [26] f. ; 30 cm
Beneškoslovensko narečje. - Premiera 10.4.2005
COBISS.SI-ID 2311660

14.

MÖDERNDORFER, Vinko, 1958-

Mama je umarła dvakrat : čarna komedija / Vinko Möderndorfer ; prenesla v narečje Marina Cernetig. - [Čedad : Beneško gledališče, 2005]. - 34 f. ; 30 cm

908 DOMOZNAVSTVO

15.

CIVIDALE : [guida di Cividale per ragazzi] / [realizzata dagli alunni e dalle insegnanti delle classi quinte della Scuola primaria "Alessandro Manzoni" di Cividale del Friuli - a.s.2004/05] = Čedad : [otroški vodnik po Čedadu] / [pripravili učenci in učiteljice petih razredov osnovne šole "Alessandro Manzoni" v Čedadu - šolsko leto 2004/05] = Cividât : [guide di Cividât pai fruts] / [realizade dai fruts e insegnants des classis cuintis de Scuole primarie "Alessandro Manzoni" di Cividât dal Friul - a. s. 2004/05 ; insegnanti, insegnants, učiteljice, teachers Emma Battaino ... [et al.] ; traduzione, traduzion, prevod, translation Mario Midun, Damijan Visintin, Mariateresa Pinto]. - [Cividale del Friuli : Scuola primaria "Alessandro Manzoni", 2005] ([s. l. : s. n.]). - [32] str. : ilustr. ; 21 cm

Besedilo v it., furlan., slov. in angl.

COBISS.SI-ID 2312428

16.

DOLINA pod Kaninom : Rezija in Rezijani = La valle ai piedi del Monte Canin ; la Val Resia ed i Resiani / [besedila uredila, testi a cura di Luigia Negro ; fotografije, foto Naravni park Julijskih Predalp ... et al.]. - Opčine : Slovensko kulturno društvo Tabor ; Rezija : ZSKD = Opicina : Associazione slovena di cultura Tabor ; Resia : UCCS, 2005 (Divača : Mljač). - 21 str. : ilustr. ; 21 cm

Vzpor. besedilo v slov. in it. - Bibliografija: str. 2

COBISS.SI-ID 2287852

17.

GARIUP, Mario

Holmar : voci che si stanno spegnendo : raccolta di notizie sul canto e la musica degli sloveni della Val Canale e i loro problemi etnico-linguistici / Mario Gariup. - Trieste = Trst : Mladika, 2005 (Dolina : Graphart). - 366 str. : ilustr., note ; 24 cm

COBISS.SI-ID 2233836

929 BIOGRAFSKE IN SORODNE ŠTUDIJE

18.

DR. Alojzij Dolhar : 1902-1969 : ponosni zdravnik in rodoljub, bojevnik za narodne pravice Slovencev v Kanalski dolini / uredil Erik Dolhar. - Ukve : Slovensko kulturno središče Kanalske doline Planika, 2005 (Bagnoli della Rosandra : Centralgrafica). - 132 str. : ilustr. ; 21 cm

COBISS.SI-ID 2274540

19.

MONS. Ivan Trinko : (1863-1954) : spodbujevalec spoznavanja in dialoga med kulturami = promotore della conoscenza e del dialogo tra culture : ob 50-letnici smrti = nel 50o anniversario della morte, 13./15./16. 10. 2004, Viden, Udine, Špeter, San Pietro al Natisone. - [Čedad : KD Ivan Trinko, 2005] (Čedad = Cividale : Kulturno društvo, Circolo di cultura Ivan Trinko). - [12] str. ; 21 cm
Vzpor. slov. in it. besedilo
COBISS.SI-ID 218939136

NASLOVNO KAZALO MONOGRAFIJ

(do septembra 2005)

- 60 let s kulturo v srcu 2
60 anni con la cultura nel cuore 2
An oča za mojo hči 13
Il bambino bilingue 1
Božič v vrtcu 12
Cividale 15
Cividât 15
Conoscersi 3
Čedad 15
Dolina pod Kaninom 16
Dr. Alojzij Dolhar 18
Dvojezični otrok 1
Goriška pokrajina 2
Holmar 17
In ascolto 5
Luca Laureati 4
Mama je umarla dvakrat 14
Mons. Ivan Trinko 19
L'osteria della nonna 10
I païs de patrie 9
Postaja Topolove 6
Prisluhniti 5
Spoznati se 3
Starmi cajt 7
Stazione di Topolò 6
Il tempo ripido 7
Tin Piernu 8
Tra vecchi e nuovi confini 11
Tržaška pokrajina 2
La valle ai piedi del Monte Canin 16
Videmska pokrajina 2

IMENSKO KAZALO MONOGRAFIJ
(do septembra 2005)

- Associazione culturale (Topolò - Topoluove) 6   Zveza slovenskih kulturnih društev
Avon, Sara (ilustrator) 12   (Trst / Gorica / Videm) 2
Battaino, Emma (mentor) 15
Bucovaz, Antonella (fotograf) 6
Campigotto, Sandro (avtor) 9
Cernetig, Marina (prevajalec) 14
Dolhar, Erik (urednik) 18
Društvo beneških umetnikov 6
Furlan, Andrej (fotograf) 2
Ganzitti, Sergio (urednik) 3
Gariup, Mario 17
Garjup, Adriano 13
Košuta, Nives (avtor) 2
Laureati, Luca 4
Martinig, Vilma (urednik) 12
Merkù, Pavle (avtor) 9
Midun, Mario (prevajalec) 15
Möderndorfer, Vinko (1958-) 14
Negro, Luigia (urednik) 16
Ostan, Cecilija (urednik) 3
Pertot, Susanna 1
Petricig, Alvaro (urednik) 4 , 8
Petricig, Paolo (fotograf) 7
Pinto, Mariateresa (prevajalec) 15
Podrecca, Graziano 4, 5, 8
Postaja (12 ; 2005 ; Topolove) 6
Predan, Michela (avtor) 4 , 8
Sedmak, Jan (ilustrator) 2
Tavčar, Magda (ilustrator) 1
Tomasetig, Gianni 10 , 11
Tomasetig, Luisa (urednik) 4
Trinco, Valentino 8
Trinko, Ivan (oseba ali ustanova,
    ki ji je knjiga (rokopis) posvečena) 19
Vascotto, Patrizia (prevajalec) 1
Vazza, Giorgio (ilustrator) 6
Visintin, Damijan (prevajalec) 15

PREDMETNO KAZALO MONOGRAFIJ
(do septembra 2005)

- biografije 18, 19
božič 12
Čedad 15
delovanje 19
Dolhar, Alojzij 18
domoznanstvo 16, 17
dramski prizori 12
dvojezičnost 1
etnografija 17
fotografi 4, 8
fotografija 4, 8
geografska imena 9
glasbena kultura 17
Kanalska dolina 17
knjige za otroke 12
krajevna imena 9
kulturna društva 2
kulturne prireditve 6
Laureati, Luca 4
likovna umetnost 6
likovne kolonije 6
mednarodne razstave 6
osebne razstave 4, 5, 8
otroci 1
pevska kultura 17
pevske zbori 17
Podrecca, Graziano 5
poliglotski slovarji 9
potresi 7
priročniki 1, 9
razstavniki 3, 4, 5, 8
Rezija 16
skupinske razstave 3
slovarji 9
slovenska fotografija 3, 5
slovenska ljudska glasba 17
slovenske ljudske pesmi 17
slovenski duhovniki 19
spomini 10, 11
Tomasetig, Gianni 11
Topolove 6
toponimi 9
toponomastika 9
Trinco, Valentin 8
Trinko, Ivan 19
umetniška fotografija 3
umetniške razstave 5
večezični slovarji 9
vodniki 15
zgodnja dvojezičnost 1
Zveza slovenskih kulturnih društev 2

101	...	...	...
102	...	...	...
103	...	...	...
104	...	...	...
105	...	...	...
106	...	...	...
107	...	...	...
108	...	...	...
109	...	...	...
110	...	...	...
111	...	...	...
112	...	...	...
113	...	...	...
114	...	...	...
115	...	...	...
116	...	...	...
117	...	...	...
118	...	...	...
119	...	...	...
120	...	...	...
121	...	...	...
122	...	...	...
123	...	...	...
124	...	...	...
125	...	...	...
126	...	...	...
127	...	...	...
128	...	...	...
129	...	...	...
130	...	...	...
131	...	...	...
132	...	...	...
133	...	...	...
134	...	...	...
135	...	...	...
136	...	...	...
137	...	...	...
138	...	...	...
139	...	...	...
140	...	...	...
141	...	...	...
142	...	...	...
143	...	...	...
144	...	...	...
145	...	...	...
146	...	...	...
147	...	...	...
148	...	...	...
149	...	...	...
150	...	...	...
151	...	...	...
152	...	...	...
153	...	...	...
154	...	...	...
155	...	...	...
156	...	...	...
157	...	...	...
158	...	...	...
159	...	...	...
160	...	...	...
161	...	...	...
162	...	...	...
163	...	...	...
164	...	...	...
165	...	...	...
166	...	...	...
167	...	...	...
168	...	...	...
169	...	...	...
170	...	...	...
171	...	...	...
172	...	...	...
173	...	...	...
174	...	...	...
175	...	...	...
176	...	...	...
177	...	...	...
178	...	...	...
179	...	...	...
180	...	...	...
181	...	...	...
182	...	...	...
183	...	...	...
184	...	...	...
185	...	...	...
186	...	...	...
187	...	...	...
188	...	...	...
189	...	...	...
190	...	...	...
191	...	...	...
192	...	...	...
193	...	...	...
194	...	...	...
195	...	...	...
196	...	...	...
197	...	...	...
198	...	...	...
199	...	...	...
200	...	...	...

KAZALO

101	...	...	...
102	...	...	...
103	...	...	...
104	...	...	...
105	...	...	...
106	...	...	...
107	...	...	...
108	...	...	...
109	...	...	...
110	...	...	...
111	...	...	...
112	...	...	...
113	...	...	...
114	...	...	...
115	...	...	...
116	...	...	...
117	...	...	...
118	...	...	...
119	...	...	...
120	...	...	...
121	...	...	...
122	...	...	...
123	...	...	...
124	...	...	...
125	...	...	...
126	...	...	...
127	...	...	...
128	...	...	...
129	...	...	...
130	...	...	...
131	...	...	...
132	...	...	...
133	...	...	...
134	...	...	...
135	...	...	...
136	...	...	...
137	...	...	...
138	...	...	...
139	...	...	...
140	...	...	...
141	...	...	...
142	...	...	...
143	...	...	...
144	...	...	...
145	...	...	...
146	...	...	...
147	...	...	...
148	...	...	...
149	...	...	...
150	...	...	...
151	...	...	...
152	...	...	...
153	...	...	...
154	...	...	...
155	...	...	...
156	...	...	...
157	...	...	...
158	...	...	...
159	...	...	...
160	...	...	...
161	...	...	...
162	...	...	...
163	...	...	...
164	...	...	...
165	...	...	...
166	...	...	...
167	...	...	...
168	...	...	...
169	...	...	...
170	...	...	...
171	...	...	...
172	...	...	...
173	...	...	...
174	...	...	...
175	...	...	...
176	...	...	...
177	...	...	...
178	...	...	...
179	...	...	...
180	...	...	...
181	...	...	...
182	...	...	...
183	...	...	...
184	...	...	...
185	...	...	...
186	...	...	...
187	...	...	...
188	...	...	...
189	...	...	...
190	...	...	...
191	...	...	...
192	...	...	...
193	...	...	...
194	...	...	...
195	...	...	...
196	...	...	...
197	...	...	...
198	...	...	...
199	...	...	...
200	...	...	...

- IOLE NAMOR,
- 5 Leto 2005 in Slovenci Videnske Pokrajine
- 12 • Skupen dokument Slovencev Videnske pokrajine

- 17 • **KOLEDAR**
- **LETO 2006**
- LUCIA TRUSGNACH - CEKOVA

IZ ZGODOVINE

- 35 • Petdeset let v službi slovenske kulture na našem teritoriju
- 37 • Ponos in veselje za težko, a dobro izbiro
- 40 • Obraz naše skupnosti v dvojnem ogledalu
- 42 • Priznanje za izjemne dosežke
- ALDO CLODIG,
- 43 Ljudstvo moje drago, tebi sem živel
- BRANKO MARUŠIČ,
- 56 Andrej Žnidarčič in Beneška Slovenija
- LUIGIA NEGRO,
- 60 Mēt 20 lit, ...del '40
- RICCARDO RUTTAR,
- 65 »Kje je muoj sin?«
- DANILA ZULJAN KUMAR,
- 72 Utrinki iz Golega Brda
- LUIGI RAIMONDI COMINESI,
- 78 Kako smo učili naše dijake, da smo vsi enaki
- MARJAN BEVK,
- 90 Trideset let žlahtnih komedijantov
- BOŽO,
- 96 Kronika naše Benečije za leto 1975
- IZIDOR PREDAN,
- 97 Kako je nastala Beneška dramska skupina in igra "Beneška ojcet"
- 99 • Ustanovljeno Beneško Gledališče

- IZIDOR PREDAN,
- 101 Lastovka, potres in emigrant
- 104 • Potres 1976
- ULIV,
- 104 Prin dovè
- ANTON BIRTIČ - MEČANA,
- 105 Naša dužnuost

V SPOMIN

- 109 • Hvala ti, Pavel
- PAVEL PETRIČIČ,
- 112 Tri prauce iz Čepletišč
- 114 • Pre Azeglio Romanin
- IGOR TUTA,
- 118 V spomin Filibertu Benedetiču

Z MAJHNEGA KOŠČKA ZEMLJE

- MIHA OBIT,
- 127 Z majhnega koščka zemlje
- SREČO KIRN,
- 130 Topolovo
- CLAUDIA SALAMANT,
- 132 Oginj an ljudje
- ZDRAVKO LIKAR,
- 135 Beneški utrinki
- MIHA OBIT,
- 147 Gaspuod Cencig, osemdeset liet posvečenih Bogu an Benečiji
- EMIL CENCIG,
- 150 Voščila
- EMIL CENCIG,
- 152 Sveti Misijoni u Benečiji

- EMIL CENCIG,
- 155 Miha an Marijanca
- MIHA OBIT,
- 157 Besiede tele zemlje
- LUISA BATTISTIG
- 159 Naš šenk
- MARINA CERNETIG
- 162 Hiše se kupe darže
- VILJEM ČERNO
- 163 Gremo v sonce
- ALDO CLODIG
- 165 Pustita nam rože
- BRUNA DORBOLO
- 166 Stopenj za stopenjan
- LOREDANA DRECOGNA
- 167 Kar tiho se zgubi življenje v vaseh
- ANDREINA TRUSGNACH
- 169 Pridejo ponoc
- LUISA BATTISTIG,
- 170 Besiede tele zemlje na Vilenici
- ANTON BIRTIČ - BENEŠKI,
- 172 Poezije
- BRUNA BALLOCH,
- 176 Dan bot je blo tako!
- VIDA ŠKVOR,
- 179 Smo se družli tan u Prosnide
- VIDA ŠKVOR,
- 181 Sv. Volar pri Robiču
- JOŽA LAVRENČIČ,
- 182 Legenda o Sv. Jelarju

IZ DELA

- 187 • MONICA CHIABÀ, PAOLA MAGGI, CHIARA MAGRINI,
»Med Nadižo in Sočo: zgodovina in arheologija območja«
Projekt Interreg IIIA Italija-Slovenija 2000-2006. Raziskava v teku
- 191 • Projekt Dialog
- 194 • KULTURNO DRUŠTVO IVAN TRINKO,
Iz našega dela

- 197 • SLOVENSKA BIBLIOGRAFIJA VIDENSKE POKRAJINE
KSENIJA MAJOVSKI - NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA, TRST

LIKOVNI VLOŽEK

P. – RENZO RUCLI, Tradicionalno in moderno pri Pavlu Petričiču

3. om. 1. pol.

TRINKOV KOLEDAR 2006

Inv. št.: 6552/K

